

Anbringelser af børn

En kvalitativ analyse af processen

Else Christensen

Socialforskningsinstituttet

98:2

Anbringelser af børn

*En kvalitativ analyse af
processen*

Else Christensen

København 1998
Socialforskningsinstituttet
98:2

Anbringelser af børn

En kvalitativ analyse af processen

Forskningsleder: cand.jur. Vita Bering Pruzan

Forskningsgruppen om børn, familie og minoriteter

Sekretærarbejdet er udført af forskningssekretær Jette Buntzen

Undersøgelsens følgegruppe:

Kjeld Boysen-Møller, Frederiksholm Akutinstitution

Claus Clausen, Socialministeriet

Henrik Egelund Nielsen, Socialpædagogernes Landsforbund

Mette Grostøl, der afløste Hanne Rasmussen, Amdsrådsforeningen

Jens Asger Hansen, Familieplejen i Danmark

Bjarne Hjorth Andersen, Sociologisk Institut

Ilse Johansen, Brøndby Kommune

Søren Lenau, Kommunernes Landsforening

Anders Lynge Madsen, Socialministeriet

Hanne Moos, Den Sociale Ankestyrelse

Birthe Nielsen, ForældreLANDSforeningen for Børne- og Ungebiand

Flemming Nielsen, Københavns Kommune, Socialdirektoratet

Hans Henrik Plange, der afløste Bill Jahnsen, Frederiksberg Kommune

Else Plesner, Foreningen af Danske Døgninstitutioner

Rikke Schwarz, Børnepsykiatrisk afdeling, KAS, Gentofte

Carsten Stæhr Nielsen, Københavns Kommune, Socialdirektoratet

Ib Ydebo, Københavns Kommune, Socialdirektoratet

Anne-Dorthe Hestbæk, Socialforskningsinstituttet

Mogens Nygaard Christoffersen, Socialforskningsinstituttet.

ISSN 1396-1810

ISBN 87-7487-584-1

Sats og tilrettelæggelse: Socialforskningsinstituttet efter principiayout af Bysted Design A/S

Omslag: Kirsten Prange

Oplag: 1.000

Trykkeri: Holbæk Center-Tryk A/S

Socialforskningsinstituttet

Herluf Trolles Gade 11

1052 København K

Tlf. 33 48 08 00

Fax 33 48 08 33

Socialforskningsinstituttets publikationer kan frit citeres med tydelig angivelse af kilden. Skrifter, der omtaler, anmelder, henviser til eller gengiver Socialforskningsinstituttets publikationer, bedes sendt til instituttet.

Forord

I rapporten *Anbringelser af børn* præsenteres resultaterne fra en kvalitativ analyse af processen i kommunerne, når børn anbringes uden for eget hjem. Rapporten supplerer Socialforskningsinstituttets kvantitative undersøgelse *Når børn og unge anbringes* (97:6) om samme emne.

Undersøgelsens formål er at foretage en kvalitativ analyse af, hvordan bi-standslovens ændrede regler (pr. 1. januar 1993) fungerer i praksis, herunder en analyse af, om anbringelsen fører til et resultat, der kan betegnes som positivt for de anbragte børn.

Undersøgelsen er tilrettelagt som en kvalitativ interviewundersøgelse. Udgangspunktet er 23 børnesager fra fem forskellige kommuner. For hver sag er der foretaget interview med barnet selv, med forældrene, med sagsbehandleren og med plejeforældrene/de ansatte på institutionen, hvor barnet er anbragt. De fire interview i hver sag repræsenterer således hver sin synsvinkel. Analysen foretages med udgangspunkt i disse fire forskellige synsvinkler. Processen beskrives, som den ser ud for de fire forskellige parter, og de forskellige beskrivelser ses i relation til hinanden både i den enkelte børnesag og mere overordnet. Analysen resulterer i en række typologier, der hver især bidrager med en viden, der kan indgå i den videre debat om kommunernes indsats i børnesager, der omhandler anbringelser af børn uden for eget hjem.

Spørgsmålet om den bedste såvel menneskelige som rationelt effektive indsats over for socialt belastede børn og familier har stor bevågenhed både hos forældre, professionelle og administratorer. Rapporten bidrager således med et kvalitativt input til denne debat.

I forbindelse med undersøgelsen er der i alt gennemført 85 interview. Uden en velvillig indsats såvel fra de involverede kommuners socialforvaltninger som fra de interviewede selv havde undersøgelsen ikke været mulig. Der skal derfor rettes en tak til alle, der har bidraget til undersøgelsen. Også tak til undersøgelsens følgegruppe, der under hele forløbet har bidraget med værdifulde kommentarer.

Tak til cand.psych. Bo Ertmann, Danmarks Lærerhøjskole, der har læst og kommenteret manuskriptet som referee.

Undersøgelsen er finansieret af Socialministeriet. Rapporten er udarbejdet af seniorforsker, mag.art. Else Christensen. Cand. psych. Maja Iben Nielsson har været ansat som student og har været med til de første analyser af interviewmaterialet.

København, januar 1998

Jørgen Søndergaard

Indhold

Kapitel 1

<i>Sammenfatning og perspektiver</i>	9
1.1. Problemstilling	9
1.2. Hovedresultater	10
1.3. Diskussion og perspektivering	19
1.3.1. Nyttet det?	20
1.3.2. Hvad er det, der virker?	21

Kapitel 2

<i>Om undersøgelsen</i>	27
2.1. Formål og indhold	27
2.1.1. Processen i kommunerne	27
2.1.2. Valg af foranstaltning	28
2.1.3. Resultat/effekt	28
2.1.4. Evaluering af processen	29
2.2. Design og metode	29
2.2.1. Udvalgelse af børn/børnesager til undersøgelsen	30
2.2.2. Samarbejdet med kommunerne	32
2.2.3. Udarbejdelse af spørgeskemaer og interview	33
2.2.4. Om det kvalitative interview	34
2.3. Retningslinjer for analysen	36
2.4. De deltagende børn og familier	38
2.4.1. Børnenes alder, køn og anbringelsessted	39
2.4.2. Antal anbringelser og anbringelsesgrund	41
2.4.3. Anbringelser uden samtykke og anbringelsesgrund	41
2.4.4. Forældrenes forsørgelsesgrundlag	42
2.4.5. Misbrugsproblemer hos forældrene	43

Kapitel 3

<i>Et positivt resultat?</i>	45
3.1. Om resultater	45
3.1.1. Målet for anbringelsen	47
3.1.2. En god barndom – lige nu	49
3.2. Hvad siger børnene selv?	50
3.2.1. Man kan kun spørge børn, der har lov til at svare	51
3.2.2. En god barndom lige nu	55
3.2.3. Indbyrdes afhængige temaer	60

3.2.4.	Positivt resultat lig positivt udfald	61
3.2.5.	En kvalitativ vurdering	62
3.2.6.	Kategorisering efter anbringelsens resultat	63
3.3.	Hvad siger de voksne?	64
3.3.1.	Interview med sagsbehandlerne	65
3.3.2.	Vurderer stedet frem for barnet	68
3.3.3.	Konvergens mellem børns og sagsbehandleres svar	69
3.3.4.	Interview med forældre	69
3.3.5.	Tilfredse forældre har velanbragte børn	71
3.3.6.	Interview med plejeforældre og ansatte på institutionerne	71
3.3.7.	Anbringelsesstederne har egne mål	72
3.3.8.	Anbringelsesstederne vurderer resultatet positivt	74
3.4.	Blev resultatet positivt?	75
3.4.1.	Inddeling i fire grupper	76

Kapitel 4

	Valg af anbringelsessted	81
4.1.	Valg af foranstaltning	81
4.1.1.	Discount-anbringelsesforløb	81
4.1.2.	Elementer af matchning	82
4.1.3.	Det ønskelige, det nødvendige og det mulige	85
4.1.4.	At vælge med eller mod forældrene	87
4.2.	Indhold i de valgte foranstaltninger	88
4.2.1.	Omsorg	89
4.2.2.	Undervisning	91
4.2.3.	Fritid og aktiviteter	92
4.2.4.	Terapeutisk/rådgivningsmæssig støtte	93
4.2.5.	Indholdet i terapeutisk/rådgivningsmæssig støtte	95
4.2.6.	Indsatsen på institutionerne	96
4.2.7.	Indsatsen i plejefamilierne	101
4.2.8.	Et kognitivt eller et emotionelt udgangspunkt?	103
4.3.	Hvor går det galt?	103
4.3.1.	Varighed og resultat	104
4.3.2.	Fokus på de ikke vellykkede anbringelser	106
4.3.3.	Børn der ikke er knyttet til voksne	107
4.3.4.	Børn der er symbiotisk knyttet til forældrene	108
4.3.5.	Forældre-barn relationen i andre undersøgelser	109

Kapitel 5

Forældrene	115
5.1. Forløbet frem til anbringelsen	115
5.1.1. Forældre der selv ønskede hjælp	116
5.1.2. Forældre uden ønske om involvering fra socialforvaltningen	129
5.2. Kontakt med barnet under anbringelsen	134
5.2.1. Kontinuitet og stabilitet	135
5.2.2. Identitetsudvikling knyttet til oprindelsen	137
5.2.3. Refleksioner over kontinuitet	138

Kapitel 6

Processen i kommunerne	141
6.1. Optakt	142
6.1.1. En hurtig anbringelse	142
6.1.2. En sivende anbringelse	144
6.1.3. Forskelligt resultat	146
6.1.4. Børnene glider ud af fokus	148
6.1.5. De sivende anbringelser er de svære sager	149
6.1.6. Hvor mange anbringelser?	150
6.2. Forebyggende indsats	151
6.2.1. Forløb med stor uenighed	152
6.2.2. Mange forudgående foranstaltninger	154
6.2.3. Forældrene om det forebyggende	156
6.2.4. Hjemme hos-familierne	157
6.3. Anbringelsen	162
6.3.1. Undersøgelse	162
6.3.2. Handleplan	164
6.3.3. Barnets stillingtagen	166
6.3.4. Forældrene i processen	168
6.3.5. Opfølgning	169

Bilag	171
------------------------	------------

Litteratur	177
-----------------------------	------------

Socialforskningsinstituttets udgivelser siden 1.1.1997	185
---	------------

Sammenfatning og perspektiver

1.1. Problemstilling

Den foreliggende rapport er en kvalitativ analyse af kommunernes indsats, når børn anbringes uden for hjemmet, herunder en evaluering af om anbringelsens resultat kan betegnes som positivt for barnet. Undersøgelsen blev igangsat på baggrund af et idéoplæg fra Socialministeriets børne- og familiekontor. Udgangspunktet var de ændringer i bistandsloven vedrørende børn og unge, som blev gennemført med virkning fra 1. januar 1993. Med de ændringer blev der på det formelle plan introduceret flere nye elementer i arbejdet med socialt belastede børn og familier.¹⁾

Forskellige meldinger tydede på, at bistandsloven ikke fungerede efter sin hensigt.²⁾ Socialministeriet ønskede derfor at få en forskningsbaseret viden om, hvordan disse ændringer fungerede i praksis i arbejdet med børn og forældre i anbringelsessager, hvor anbringelsen havde fundet sted efter 1. januar 1993.

I 1995 foretog Socialforskningsinstituttet en helt enkel spørgeskemaundersøgelse i landets kommuner primært med henblik på at få belyst, hvordan det forholdt sig med udarbejdelse af handleplaner (Hjorth Andersen, 1995). Undersøgelsen viste, at der for anbringelser foretaget i 1993 og 1994 kun var udarbejdet en plan forud for anbringelsen i halvdelen af sagerne. I en fjerdedel

-
- 1) Ændringerne/fornyelserne og den faglige baggrund for dem er udførligt beskrevet i den såkaldte "Graversen-betænkning", *Betænkning 1212* om de retlige rammer for indsatsen over for børn og unge. 1990.
 - 2) Blandt andet en spørgerunde i medlemskredsen foretaget af Foreningen af Danske Døgninstitutioner for Børn og Unge, der pegede på, at der i langt fra alle anbringelser eksisterede den handleplan, som bistandsloven foreskrev.

af sagerne blev der udarbejdet en plan *efter* anbringelsen, mens der i den sidste fjerdedel af sagerne ikke var nogen plan.

Undersøgelsens resultater pegede dermed på et behov for mere dybtgående analyser for at få klarlagt forholdene. Dette førte til to projekter: en kvantitativ undersøgelse baseret på udførlige data fra et stort antal anbringelsessager, der blev publiceret i 1997 (Hestbæk, 1997) og den foreliggende kvalitative undersøgelse med henblik på i højere grad at kunne besvare spørgsmål om "hvorfor?" og "hvordan?" i forhold til opfyldelsen af lovens intentioner.

1.2. Hovedresultater

Undersøgelsen er baseret på interview. Fra fem forskellige kommuner øst og vest for Storebælt er der udvalgt i alt 23 børn, hvor den aktuelle anbringelse har fundet sted efter 1. januar 1993. Børnene/familierne er valgt af kommunerne ud fra en række kriterier³⁾ opstillet af forskeren. For hvert barn var det målsætningen at foretage et interview med sagsbehandleren, forældremyndighedsindehaver(ne), barnet selv, samt plejeforældre eller ansatte på det sted hvor barnet var anbragt. Det lykkedes i fuldt omfang for 19 af de 23 børn. Der er gennemført i alt 85 interview med 105 personer. Samtlige interview blev gennemført af forskeren. Interviewene er optaget på bånd.

Da det er en kvalitativ undersøgelse, er der naturligvis ikke tale om resultater, der er repræsentative for alle anbragte børn eller om resultater, der kan generaliseres. Sådanne resultater findes i Socialforskningsinstituttets kvantitative undersøgelse om anbringelser (Hestbæk, 1997). Undersøgelsens bidrag er, med udgangspunkt i de interviewede børn og voksne, at foretage en mere dybtgående analyse, herunder i højere grad at inddrage barnet og barnets synsvinkel. Den teoretiske forankring skal findes i psykologisk tankegang og teori, primært udviklingspsykologi.

3) Bl.a. alder, anbringelsessted, typisk eller atypisk sagsforløb, eksempel på god eller dårlig sagsbehandling.

Analysen er gennemført ved, at der for samtlige spørgsmål og temaer er opstillet et skema (en matrix) over svarene for de enkelte interviewpersoner. Med udgangspunkt i dette er der foretaget en række kategoriseringer, ligesom der, i det omfang det har været muligt, er opstillet typologier. Målet er på denne måde at kunne formidle nogle centrale eksempler, som vil kunne bidrage til en fortsat diskussion og evaluering (i kommunerne) af processen i forbindelse med anbringelse af børn uden for hjemmet.

De undersøgte børn er i alderen 6-16 år. Der er 12 piger og 11 drenge. For 15 af de 23 børn er det nuværende anbringelsesforløb det første. 8 børn er i gang med deres anden eller tredje anbringelse, hvor de har været hjemme mellem anbringelserne. 16 af de 23 børn er anbragt med forældrenes samtykke. 9 af de 23 børn har forældre, der er tilknyttet arbejdsmarkedet. Forældrene lever af egen indtægt eller af arbejdsløshedsdagpenge. De øvrige 14 børn har forældre, der lever af kontanthjælp. 15 af de 23 børn har en eller to forældre med alkoholmisbrug (hvor misbruget er enten den primære eller en kraftigt medvirkende grund til anbringelsen).

Et positivt resultat

Evalueringen, af om anbringelsens resultat kan karakteriseres som positivt for barnet, tager udgangspunkt i en vurdering af barnets tilværelse, som den fremstår på interviewtidspunktet, henholdsvis for barnet selv, for sagsbehandleren, for forældrene, samt for plejeforældre/ansatte på de institutioner, hvor børnene er anbragt. Vurderingen baserer sig på fire områder: barnets fysiske og psykiske udvikling, forældre-barn relationen, intellektuel formåen, samt sociale relationer og tilpasning på anbringelsesstedet. De fire områder belyses i samtlige interview, dog med forskellig vægt, afhængigt af hvem der interviewes.

I den samlede vurdering sammenstilles børnenes udtalelser med de voksnes (jf. nedenstående skema). Med dette udgangspunkt inddeles børnene i fire grupper (A, B, C og D), efter hvor positivt anbringelsens resultat kan siges at være:

Gruppe	Antal børn	Børnenes vurdering	Sagsbehandlernes vurdering	Forældrenes vurdering	Anbringelsesstedernes vurdering
A	8	Positiv	Positiv	Positiv	Positiv
	1	Positiv	Positiv	Træffes ikke	Positiv
	3	Positiv	Ved ikke	Positiv	Positiv
B	1	Positiv	Ved ikke	Positiv	For tidligt
	2	Positiv	Negativ/ved ikke	Vil ikke tale	Positiv
	1	Positiv	Ved ikke	Negativ	For tidligt
C	1	Negativ	Positiv	Positiv	Positiv
	1	Negativ	Ved ikke	Positiv	Positiv
	2	Negativ	Ved ikke	Vil ikke tale	Positiv
D	3	Negativ	Negativ	Negativ	Negativ

Gruppe A. Resultatet er positivt (12 børn). Gruppe A er den gruppe børn, hvor anbringelsens resultat vurderes mest positivt, næsten samtlige involverede børn og voksne betegner resultatet som positivt.

Gruppe B. Resultatet er positivt på kort sigt (4 børn). I gruppe B vurderes resultatet også som positivt af de fleste interviewede. Det gælder dog, at børnene er mere positivt indstillet end de forskellige voksne. Da to af børnene har været anbragt i kort tid på deres nuværende anbringelsessted, og da de to andre børn har forældre, der vurderer anbringelsens resultat som negativt, vurderes resultatet som mindre entydigt positivt end i gruppe A. Derfor karakteristikkene "resultatet er positivt på kort sigt".

Gruppe C. Resultatet er uklart, kan blive positivt eller negativt (4 børn). De fire børn i denne gruppe vurderer selv resultatet som negativt, mens de voksne er mere positive. I og med at børnene ikke selv angiver, at anbringelsen har et positivt resultat, karakteriseres det i undersøgelsen som uklart.

Endelig er der gruppe D. Resultatet er negativt (3 børn). Her er resultatet entydigt vurderet som negativt af alle interviewede børn og voksne.

Valg af anbringelsessted

Undersøgelsens børn er anbragt på institutioner med intern skole (2 piger og 6 drenge), institution med ekstern skole (2 piger og 1 dreng), familiepleje (7 piger og 3 drenge) samt kostskole (1 pige og 1 dreng). I de fleste af undersøgelsens anbringelsesforløb indgår der et element af matchning i forbindelse med sagsbehandlers valg af anbringelsessted. Man matcher især ud fra tre forhold: 1. eventuelle behandlingsmæssige behov hos barnet, 2. relationerne mellem barn og forældre, samt 3. relationerne mellem forældre og anbringelsessted.

Matchningen er dog kun den overordnede ramme for valget. Inden for denne ramme lægges der især vægt på sagsbehandlers kendskab til eller erfaring med det valgte sted. Man kan sige, at der ved mange valg er et større kendskab til det potentielle anbringelsessted end til det barn, der skal anbringes. Rationalet er, at medmindre barnet har nogle helt specielle behandlingsmæssige (eller eventuelt andre) behov, anses anbringelsesstedets generelle faglige og menneskelige kvaliteter for at være det væsentlige. Desuden lægges der i valget stor vægt på muligheden for at få forældrenes accept af det pågældende sted. Et sted, som forældrene kan acceptere, vil (medmindre det anses for helt irrelevant for det pågældende barn) blive foretrukket.

Der er mange trin i de valg, der finder sted i forbindelse med matchningsovervejelser forud for en anbringelse, og undertiden bliver det endelige resultat et andet, end det der oprindeligt blev anset for det rette. I de tilfælde, hvor der er tale om et styret forløb, behøver dette ikke at betyde, at slutresultatet er et dårligere valg end det, der måske oprindeligt stod som det optimale mål. Det væsentlige, for at man kan tale om et godt anbringelsesforløb, er, at processen gennemføres. Et godt anbringelsesfor-

løb er således præget af, at der reelt har været et forløb og ikke kun en handling eller en effektivering af en beslutning.

Refleksioner over resultatet

På interviewtidspunktet havde børnene været anbragt fra 2 mdr. til 36 mdr. på deres nuværende anbringelsessted. Hvis børnene inddeles i tre grupper efter anbringelsestidens længde (henholdsvis 5 mdr. eller mindre, mere end 5 mdr. og mindre end 1 år, samt 1 år eller mere) viser det sig, at der er flest børn med positivt resultat (jf. kapitel 3) blandt de børn, der har været anbragt 1 år eller mere og tilsvarende flest børn uden positivt resultat i gruppen, der har været anbragt 5 mdr. eller mindre.

At det forholder sig sådan i lige præcis dette udsnit af anbragte børn, er måske et tilfælde. Men det kan også være udtryk for forhold, som det er værd at undersøge nærmere. Undersøgelsen giver ikke belæg for at sige, at det er tidsfaktoren i sig selv, der kan forklare et positivt resultat. Det virker mere frugtbart at se på nogle bagvedliggende forhold. De forhold, undersøgelsen fokuserer på, er, dels om der kan være tale om et resultat, der primært er en afspejling af undersøgelsens kriterier for, hvornår en anbringelses resultat betegnes som positivt (det kunne fx være, at tidsfaktoren havde indflydelse på, om resultatet blev betegnet som positivt), dels på om der i undersøgelsesmaterialet kan peges på andre karakteristika ved børn og forældre, som måske kan være med til at forklare, om en anbringelse får et positivt resultat eller ej.

Først nogle refleksioner over betydningen af undersøgelsens kriterier for, hvornår resultatet karakteriseres som positivt. I evalueringen af anbringelsens resultat skelnes der mellem, om anbringelsen fungerer på udviklingsniveauet eller på omsorgsniveauet (kapitel 3). Hvis der er tale om en anbringelse, der fungerer på udviklingsniveauet (dvs. at der udvikles nære relationer, at barnet føler, at de voksne kender det, og at barnet har fortalt om sig selv), må man antage, at det kan tage tid at udvikle relationerne og trygheden. Hvis der derimod er tale om en anbringel-

se, der fungerer på omsorgsniveauet (at barnet kan lide at bo på stedet, at barnet har fået det godt/bedre, at barnet føler, det har fået hjælp) skulle et eventuelt positivt resultat nok kunne manifestere sig tidligere. Da kriteriet (inden for undersøgelsens univers) for en god anbringelse er, at den ifølge barnets oplysninger fungerer enten på omsorgsniveauet alene eller både på omsorgsniveauet og på udviklingsniveauet, er der ikke noget entydigt argument for, at der udelukkende er tale om en afspejling af undersøgelsens kriterier.

Den anden mulighed er at se på, om der eventuelt er tale om andre særlige forhold, der karakteriserer de børn (og deres forældre), hvor anbringelsens resultat ikke bliver karakteriseret som positivt (dvs. alle de børn der i det foregående skema er placeret i gruppe B, C eller D). For at tydeliggøre eventuelle karakteristika, der kan bruges til en typologisering, udelukkes de børn, hvor anbringelsen på det nuværende sted har varet mindre end 5 mdr. Analysen er således baseret på i alt 8 børn.⁴⁾

Leder man efter fælles træk for disse 8 børn, er der især to forhold, der træder frem.⁵⁾ Der er enten tale om børn, der er karakteriseret ved, at de primært orienterer sig mod andre børn og ikke mod voksne (heller ikke deres egne forældre, i alt 4 børn), eller om børn, hvor der er tegn, der tyder på en symbiotisk eller symbioselignende relation mellem forældre og barn (i alt 4 børn). I det første tilfælde er der tale om børn, der ikke knytter sig til nogen af de voksne på anbringelsesstedet. De udtrykker heller ikke noget ønske om at gøre det. Der er tale om tre piger og en dreng. I det andet tilfælde er der tale om børn, der lever i en symbiotisk eller symbioselignende relation til en eller begge forældre. Det betyder, at barnet følelsesmæssigt er knyttet til forældrene på en måde, som hverken tillader barnet eller de voksne at blive selvstændige personer. Der er tre piger og en dreng. Alle

4) Se bilag.

5) Baseret på forskerens systematiske notater efter interviewene.

fire er ambivalente over for/utilfredse med anbringelsen, og alle forældre er modstandere af anbringelsen.

De to grupper udelukker hinanden, ingen af børnene er med i begge grupper. Ser man på de øvrige 15 børn i undersøgelsen, er der ingen af dem, der vil kunne inkluderes i de to grupper. Undersøgelsen peger således i retning af, at det med henblik på at vurdere mulighederne for en vellykket anbringelse vil være væsentligt at undersøge dels barnets relationer til voksne, dels relationerne mellem barn og forældre, specielt undersøge om der er tale om en symbiotisk eller symbioselignende relation.

Forældrene

Halvdelen af børnenes forældre havde selv følt, at der var problemer på det tidspunkt, hvor socialforvaltningen blev involveret. Den anden halvdel mente ikke, de (eller børnene) havde problemer. Den aktuelle anbringelse var for alle børnene, på nær to, kommet i stand på foranledning af nogle andre end forældrene. De forældre, der selv havde følt, der var problemer, havde søgt hjælp inden den aktuelle anbringelse. De havde kontaktet/var blevet henvist til Pædagogisk Psykologisk Rådgivning/skolepsykologisk rådgivning eller havde selv kontaktet socialforvaltningen. Som hovedregel havde de ikke følt sig særlig godt hjulpet. De forældre/familier, hvor socialforvaltningen havde iværksat foranstaltninger, som fx henvisning til daginstitution, støttepædagog eller hjemmehosser, var i undersøgelsen familier, der ikke selv mente, de havde noget problem. Heller ikke disse forældre havde følt sig særligt godt hjulpet.

I hele undersøgelsesgruppen var der to børns forældre, der erklærede sig fuldt tilfredse med den indsats, de havde oplevet fra socialforvaltningens side. Yderligere to børns forældre var tilfredse med indsatsen ved den aktuelle anbringelse, men havde dårlige erfaringer fra tidligere forløb. De øvrige forældre var utilfredse – eller stærkt utilfredse – med socialforvaltningens indsats. De følte sig ikke forstæet, ikke hørt, oversete og følte, at sagsbehandlaren ikke interesserede sig for deres opfattelse af situationen.

Processen i kommunerne

Undersøgelsen skelner mellem "hurtige" og "sivende" anbringelser. *De hurtige anbringelser* karakteriseres ved fraværet af en optakt i den anbringende socialforvaltnings regi. Grunden kan være, at familien lever af egne indtægter og aldrig før har haft kontakt med en socialforvaltning (jf. afsnittet om forældrene), eller at familien har skiftet kommune. I det sidste tilfælde kan der således godt have været en optakt i den tidligere bopælskommune. Ved *de sivende anbringelser* har familien boet længe i samme kommune. Der kan være tale om familier, der i generationer har været kendt i socialforvaltningen, om familier hvor der er en børnesag i forbindelse med en ældre søster eller bror, eller om familier hvor der allerede foreligger en udtalelse eller underretning fra sundhedsplejersken.

Indtrykket er, at sagsbehandlerne har det bedst og føler sig mest kompetente ved de hurtige anbringelser. De sivende anbringelser giver plads til meget mere tvivl, og med tvivlen kommer håbet om, at det måske alligevel går. Sagsbehandlerne i undersøgelsens sivende anbringelser venter længe, undertiden endog meget længe, inden barnet bliver anbragt uden for hjemmet. Begrundelsen for den lange ventetid er, at man håber på at få et samarbejde i gang med forældrene. En god intention som i konkrete tilfælde kan forekomme absurd urealistisk, som fx i det følgende samdrag fra interview med en sagsbehandler: *"Nu hvor du spørger, kan jeg godt se, at tre næsten fire år er alt for lang tid at vente. Jeg ved heller ikke, hvordan det er gået til. Men jeg har virkelig prøvet at samarbejde med forældrene, og hele tiden virkede det som om: nu er den ved at være der – og så skete der noget nyt"*. Citatet illustrerer også det, der meget let sker i ventetiden, nemlig at fokus flyttes fra barnet til forældrene.

En del af vanskelighederne ved de sivende forløb hænger sammen med, at der er tale om anbringelser, hvor hele eller en væsentlig del af begrundelsen for anbringelsen er forældrenes alkoholmisbrug. Det meget langvarige forløb med håb efterfulgt af skuffelse er typisk for de erfaringer, man i øvrigt har fra arbejde

med alkoholmisbrugere.⁶⁾ Der loves så meget fra misbrugerens side, og der sker så lidt. Samtidig kan der være en intens følelsesmæssig kontakt, så sagsbehandleren involverer sig stærkt i et ønske om, at misbruget skal stoppe/komme under kontrol. Sagsbehandleren kan derved (som det kan ske for andre, der er tæt på en alkoholmisbruger) bliver trukket ind i et net, hvor alt væsentligt synes at dreje sig om misbrugerens og misbruget. Måske en del af den mekanisme der fører til, at børnene så let risikerer at forsvinde ud af fokus.

For 11 af undersøgelsens 23 børn har der været tale om et siven- de anbringelsesforløb, hvor familierne har boet i den samme kom- mune fra sagens begyndelse. For alle 11 børn er der gået 3 år eller mere, fra der første gang var tale om en børnesag, til bør- nene blev anbragt uden for hjemmet (og 5 år eller mere fra før- ste kontakt). I den periode blev der iværksat en række foranstalt- ninger, den hyppigst anvendte var "hjemmehosser"⁷⁾ (8 børn) og "henstilling om daginstitution" (5 børn).

Der var to generelle træk i forbindelse med den forebyggende ind- sats i disse 11 familier. Det kunne konstateres, at journalerne ikke var gode nok, til at de kunne fungere, hverken som dokumentati- on eller som arbejdsredskab. Der var angivet, at der var bevilliget en bestemt foranstaltning, dato for bevillingen og en benævnelse af foranstaltningen. Der var i de fleste tilfælde hverken oplysning- er om indholdet i indsatsen (hvad skulle der ske, og hvordan fo- restillede man sig, at det skulle virke), metoder, supervision eller om regler for tilbagemelding og evaluering. Det er på denne bag- grund ikke muligt at vurdere betydningen af de forskellige tiltag.

I de tilfælde, hvor der var udarbejdet en *handleplan* (18 af de 23 børn), var man enige i, at indholdet i de krav, planen stiller (om

6) Her baserer jeg mig på helt almindelige erfaringer fra arbejdet med alkoholmisbrugere.

7) Kan have forskellig betegnelse og forskellig udformning i kommu- nerne. Her bruges betegnelsen "hjemme hos", uanset hvordan foran- staltningen blev benævnt i interviewene.

formulering af formål, anbringelsens varighed, samt særlige foranstaltninger for børn og forældre) var gode nok. Men der var forskellig holdning til brugen af handleplaner. Nogle sagsbehandlere sagde, at de altid havde arbejdet på den måde, kravet om handleplaner tilførte derfor ikke sagsbehandlingen noget nyt. Andre havde ikke tidligere arbejdet så struktureret, som handleplanen lagde op til. De fandt især kravet om formålsbeskrivelse vanskeligt. I alle tilfælde tydeliggjorde handleplanen nogle af de vanskelige punkter i sagsforløbet. Anskuet som en del af processen må handleplanen derfor siges, via tydeliggørelsen, at være medvirkende til at forbedre anbringelsesprocessen. Trods en del negative udtalelser om kravet om handleplaner er det derfor alligevel indtrykket, at kravet fungerer efter sin hensigt.

Barnets stillingtagen er et forsømt område (som det også fremgik af Socialforskningsinstituttets kvantitative undersøgelse). Ifølge bilstandsloven skal barnets stillingtagen til anbringelsen fremgå, børn på 12 år eller mere har en høringsret, børn på 15 år eller mere har partsstatus. Tre af undersøgelsens børn har haft en samtale med sagsbehandleren, der udelukkende handlede om anbringelsen, før den fandt sted, to børn har haft en samtale med sagsbehandleren og forældrene sammen. I alle tilfælde har samtalen mest handlet om at informere barnet om den forestående anbringelse. Seks børn har ifølge sagsbehandleren haft en samtale med en anden kommunalt ansat person (konsulent eller ansat på akutinstitution), fem af børnenes sagsbehandlere var blevet informeret om, hvordan samtalen var gået. Dvs. der er i alt 11 børn, som der på en eller anden måde har været snakket med før anbringelsen. Det betyder, at der er 12 børn, hvor sagsbehandleren ikke ved noget om deres stillingtagen overhovedet og heller ikke ved, om der er andre, der ved noget.

1.3. Diskussion og perspektivering

At analysere og evaluere en anbringelses resultat er ikke nogen entydig proces. Om et resultat karakteriseres som positivt eller negativt afhænger af de kriterier, det vurderes ud fra. I undersøgelsen er det valgt at analysere og evaluere i forhold til barndom-

men lige nu med fokus på, om barnet under sin anbringelse har mulighed for at udvikle nære relationer til andre mennesker – og om barnet gør brug af disse muligheder.

Vurderingen er baseret på barnets egne udtalelser i et interview og suppleret med udtalelser fra de voksne omkring barnet (forældre, plejeforældre, døgninstitutionsansatte og sagsbehandlere). Det teoretiske grundlag for vurderingen er hentet i social- og udviklingspsykologi med hovedvægten lagt på betydningen af menneskelige relationer. I undersøgelsen lægges det derfor til grund for vurderingen, at det er af afgørende betydning for barnets nuværende og fremtidige liv og udvikling, at det er i stand til at etablere, vedligeholde (og når det er relevant nedtrappe, evt. afbryde) relationer til andre mennesker. I forhold til undersøgelsens målsætning må redegørelsen for de anvendte kriterier anses for et led i vurderingen af, om anbringelsens resultat kan karakteriseres som positivt. Man kan naturligvis anfægte disse kriterier for en evaluering, ligesom det er muligt (endog sandsynligt), at andre kriterier havde ført til en anderledes gruppering af børnene. Det er en vigtig diskussion.

1.3.1. Nytter det?

Med den definition undersøgelsen anvender, for at resultatet betegnes som positivt, er svaret, at det nytter for mindst halvdelen af de undersøgte børn. Almindelige erfaringer fra evalueringer af forskellige former for psykologisk (og psykosocialt) behandlingsarbejde peger på en succesrate på ca. 50 pct. (Olsson, 1997). Undersøgelsen peger dermed på, at succesraten for de undersøgte anbragte børn svarer til, hvad man sædvanligvis finder.

Ganske vist kan man hæve sin succesrate ved en grundig visitationsprocedure – og eventuelt ved en tidlig udskillelse af "uegnede" klienter. Det vil sige, jo mere specialiseret et behandlingstilbud er, når målgruppen defineres, jo større vil sandsynligheden være for at nå et vellykket resultat. Metoden duer dog kun indtil et vist niveau. En alt for stor specialisering vil føre til udstødning af flere og flere klienter som værende uden for den gruppe, der kan

nås af behandling (Beldring, 1991). Skræks scenariet vil være en øget marginalisering af de vanskeligste og mest kaotisk fungerende familier, fulgt af et øget antal "uanbringelige" børn og unge.

Med udgangspunkt i undersøgelsen kan man derfor udtale, at det med de anvendte visitations- og andre procedurer nytter at anbringe børn uden for hjemmet, hvis forholdene (jf. bistandslovens bestemmelser) i øvrigt tilsiger det.

1.3.2. Hvad er det, der virker?

Der er flere forhold, der må tages i betragtning, når man skal vurdere, hvad det er, der virker. Der kan være tale om forhold knyttet til anbringelsesstedet, til forældrene, til barnet og til sagsbehandleren/sagsbehandlingen.

Anbringelsesstedet

En meget vigtig ting ser ud til at være kvaliteten af det sted, hvor barnet anbringes. Uanset om der er tale om en døgninstitution eller en plejefamilie. Der er tale om såvel menneskelige som faglige kvaliteter. De menneskelige kvaliteter kan helt enkelt beskrives på denne måde: at kunne lide barnet, at sørge for at barnet får omsorg, at lade barnet knytte sig til en, selv at knytte sig til barnet, helt konkret at hjælpe med det, der er svært for barnet, at lade barnet udvikle fortrolighed og tillid (jf. kapitel 3). Derudover er det vigtigt at kunne lide barnets forældre eller i det mindste at respektere dem. Herunder at respektere deres ret til fortsat at være forældre (også selvom de ikke bor sammen med barnet) og anerkende deres eventuelle anderledeshed i forhold til plejefamiliens eller institutionens liv og normer (jf. kapitel 5).

På det faglige plan er der tale om, at det gode anbringelsessted har et formuleret mål for barnets ophold, uanset om der findes et mål angivet i handleplanen eller ej. De gode anbringelsessteder, der er indgået i undersøgelsen, er både døgninstitutioner og plejefamilier. For plejefamiliernes vedkommende er det især de

rutinerede plejefamilier, da nogle af de nye plejefamilier i undersøgelsen har vanskeligere ved at forholde sig til barnets forældre.

Anbringelsesstedets betydning kan formuleres ultimativt: uden et godt anbringelsessted, ikke noget positivt resultat af anbringelsen.

Forældrene

Det næste der skal fremhæves, er forældrenes betydning. Sandsynligheden, for at en anbringelse får et positivt resultat for barnet, er afgjort størst, hvis forældrene er enige i anbringelsen og støtter barnet i, at det (som forholdene er) er bedst for barnet at bo et andet sted end hos forældrene. Der er i undersøgelsen adskillige eksempler på forældre, der på denne måde har bakket deres børn op. I interviewene med disse forældre er det fremgået, at dette ikke er noget, man "bare gør". Det koster, og det kan være en svær beslutning. Forældrene fortæller om mange tanker og overvejelser (også skamfølelse) knyttet til beslutningen. En følelse af, *"at det er for dårligt ikke selv at kunne klare tingene"*.

Der er i undersøgelsen dog også enkelte eksempler på børn, der selv vurderer, at anbringelsen har et positivt resultat, selvom forældrene er imod. Men i de fleste tilfælde er der en samstemthed mellem børnenes og forældrenes vurdering.

Hvis forældrene er massivt imod anbringelsen, og hvis der samtidig er en symbiotisk eller symbioselignende relation mellem forældre og barn, sker der en væsentlig forringelse af muligheden for et positivt resultat. Først og fremmest (naturligvis) fordi symbiosen hindrer (forbyder) barnet at knytte sig til voksne på anbringelsesstedet og dermed forhindrer barnet i rent udviklingsmæssigt at få det optimale ud af anbringelsen.

Forældrene og deres indstilling til anbringelsen er derfor af væsentlig betydning for udfaldet. Forældre, der modsætter sig anbringelsen, og som har knyttet barnet til sig på en symbiotisk eller symbioselignende måde, løber en stor risiko for, at anbringelsens resultat ikke bliver positivt.

Barnet

Barnet selv har selvfølgelig også betydning for anbringelsens resultat. I denne sammenhæng lægges der især vægt på betydningen af, at barnet er i stand til at indgå i relationer med andre mennesker og på den måde i stand til at give både mod- og medspil i forhold til de voksne på anbringelsesstedet.⁸⁾ Svenske og norske undersøgelser af børn anbragt i familiepleje (Cederström, 1990; Backe-Hansen, 1982), viser, at det især er for børn, der opleves som "vanskelige" eller "besværlige", at plejeforholdet afbrydes i utide på plejefamiliens foranledning. Dette kan ses som en indikator for, at tilknytningen/relationen ikke er lykkedes.

De informationer fra den foreliggende undersøgelse, der i særlig grad bør tiltrække sig opmærksomhed i denne forbindelse, er de fire eksempler på børn, der ikke er knyttet til voksne (hverken til forældrene eller til voksne på anbringelsesstedet). Ingen af disse børn er karakteriseret ved et positivt resultat.

Det er bemærkelsesværdigt, at der ikke er nogen af disse børn, der på undersøgelsestidspunktet adskiller sig fra "almindeligt fungerende børn", fx i form af adfærdsmæssige problemer. Det eneste, der adskiller dem, er, at de er mere knyttet til deres jævnaldrende (8-12-årige) end til voksne. Undersøgelsen peger dermed på et forhold, som det vil være relevant at være opmærksom på i den undersøgelsesfase, der er i sagsbehandlingen før en anbringelse. Der er i de foreliggende sager ikke nogen vellykkede eksempler på, hvordan en sådan problemstilling bedst håndteres.

Sagsbehandleren/sagsbehandlingen

Sagsbehandlerens måde at håndtere sagsbehandlingen på afspejler på flere måder de beskrevne forhold. I kapitel 4 beskrives, hvordan sagsbehandlerne i høj grad betoner betydningen af at finde det rette sted, tilsyneladende af og til på bekostning af, at

8) Det ville være relevant også at se på dette i forhold til eventuelle andre børn på anbringelsesstedet, men dette er ikke indgået med særlig stor vægt i undersøgelsen. Denne vinkel er primært inddraget for børn, der ikke har haft relationer til de voksne på anbringelsesstedet.

de ikke ved nok om barnet (eventuelt familien), men alligevel en indstilling der forekommer realistisk, hvis man skal vælge et primært fokus. Finder sagsbehandleren et godt sted, kan det aldrig gå helt galt, synes ræsonnementet at være.

Sagsbehandlerne giver også udtryk for, at de mener, det er vigtigt at nå frem til et samarbejde med forældrene, og de fleste forsøger faktisk på det. Men i de familier, hvor forældrene er uenige i sagsbehandlerens/socialforvaltningens vurdering af, hvilken betydning opvækstforholdene kan få for barnets udvikling og følgelig ikke ønsker at samarbejde om en anbringelse, står sagsbehandleren i de fleste tilfælde uden kvalificerede redskaber til at komme videre. Undersøgelsen har kun ét eksempel på, at det er lykkedes. Man må derfor anbefale en opkvalificering på dette område.

I den forbindelse kan der også peges på, at det er nødvendigt med en udvidet forståelse af betydningen af forældrenes indstilling og af relationen mellem forældre og barn. Det vil være en utilstrækkelig forståelse kun at se på det som en konflikt mellem forældrene og socialforvaltningen. Hvis forældrene har en symbiotisk eller symbioselignende relation til barnet, står der meget mere på spil for forældrene. Forældre-barn relationen bør derfor altid tages med i overvejelserne. Hvis man af hensyn til barnets udvikling mener, det er nødvendigt at bryde eller svække symbiosen, bør der derfor inddrages relevant faglig ekspertise.

Det sidste, der skal nævnes i denne sammenhæng, er opfølgningen, altså det der sker, efter at anbringelsen er kommet i stand. En kontinuerlig opfølgning er en logisk nødvendighed, hvis sagsbehandleren/socialforvaltningen skal sikre sig, at anbringelsens resultat fortsat er positivt. Ser man på, hvornår der følges op, og hvornår der ikke gør, viser det sig, at der for det første følges bedst op, hvis der har været en handleplan allerede før anbringelsen og dernæst, hvis den sagsbehandler, der står for opfølgningen, selv har været aktivt medvirkende til at finde lige præcis det bestemte anbringelsessted til lige præcis det bestemte barn.

Da der ser ud til at være et sammenfald mellem positivt resultat (på interviewtidspunktet) og opfølgning fra sagsbehandlerens side, kan man forsigtigt formulere den tese, at sandsynligheden for et positivt resultat øges, hvis forvaltningen har nogle generelle procedurer på dette område. Tilsvarende øges sandsynligheden for et positivt resultat, hvis barnet følges af samme sagsbehandler.⁹⁾

Endelig peger den foreliggende undersøgelse på betydningen af sagsbehandlerens engagement. Et engagement, der tilsyneladende tydeligst kommer til udtryk i de tilfælde, hvor sagsbehandleren har en aktiv rolle med hensyn til at vælge (opsøge, besøge, undersøge) det rette anbringelsessted.

Barnet som en delagtig person

Som et selvstændigt punkt i forbindelse med sagsbehandlingen skal spørgsmålet, om barnets inddragelse som delagtig person nævnes. I kapitel 3 blev der redegjort for den foreliggende undersøgelses oplysninger om spørgsmål som: om der var talt med barnet, samt hvad der var barnets holdning til anbringelsen og det at være på det pågældende sted. Det blev kort omtalt, at der blandt de interviewede børn var eksempler på børn, som der ikke var nogen, der havde talt med om anbringelsen, før den fandt sted. Undersøgelsen illustrerer således nogle af resultaterne fra Socialforskningsinstituttets kvantitative undersøgelse, hvor det fremgår, at der i 38 pct. af anbringelsessagerne ikke har været nogen samtale med barnet/den unge, inden anbringelsen fandt sted.¹⁰⁾

Den kvalitative undersøgelse redegør for, at de børn, der ikke er talt med før anbringelsen, er vanskeligere at interviewe om anbringelsens resultat end de øvrige børn. De siger mindre, udtrykker sig mere forbeholdent om det sted, hvor de bor, og viser i det hele taget tegn på, at de føler sig usikre eller utilpasse under interviewet. Sådan som kriterierne for et positivt forløb er defi-

9) Begge tendenser kan også ses i Socialforskningsinstituttets kvantitative undersøgelse, Hestbæk, 1997, s. 126-129 og s. 185-186.

10) Hestbæk, 1997, s. 237-238.

neret i undersøgelsen, fremstår disse børn derfor som børn, hvor anbringelsen i mindre grad har haft et positivt resultat.

Dette giver anledning til at formulere følgende påstand/hypotese: Børn, der ikke bliver talt med om anbringelsen, inden den finder sted, vil have dårligere vilkår end andre børn for at få et positivt resultat af anbringelsen. Det vil for disse børn være vanskeligere at etablere de vigtige relationer til voksne på anbringelsesstedet, som kan føre til, at anbringelsen kan understøtte udviklingen af nødvendige redskaber for barnet til brug for kontakt med andre mennesker.

Der er ikke tale om, at undersøgelsen i videnskabelig forstand kan bekræfte hypotesen. Men der er tale om en reflekteret tilbagemelding til de instanser (kommuner, socialforvaltninger, sagsbehandlere), der er ansvarlige for at anbringe børn uden for hjemmet. En tilbagemelding, der skal sætte overvejelser i gang om, hvorvidt man overhovedet kan forestille sig et vellykket resultat af en anbringelse, hvis man ikke har forberedt barnet på, hvad der skal ske, fortalt det, hvorfor det er nødvendigt¹¹⁾ og (som bistandsloven tilsiger) har indhentet oplysning om, hvordan barnet stiller sig til anbringelsen og til de forhold i familien, der medfører, at anbringelsen kommer på tale.

Diskussionen er ikke ny, så der findes andet materiale og andre erfaringer at trække på.¹²⁾ Undersøgelsens bidrag er, at den påpeger nødvendigheden af fortsat at holde diskussionen levende, ligesom den sammen med Socialforskningsinstituttets kvantitative undersøgelse peger på, at kommunernes praksis på dette område ikke lever op til bistandslovens regler.

11) Dette bør efter min opfattelse ske i samarbejde med forældrene, og hvis et samarbejde ikke er muligt, så i det mindste med forældrenes tilstedeværelse.

12) Se fx Thormann & Guldborg, 1995.

Om undersøgelsen

2.1. Formål og indhold

Undersøgelsens formål er at foretage en kvalitativ analyse af, hvordan bistandslovens ændrede regler (pr. 1. januar 1993) vedrørende foranstaltninger for børn og unge fungerer i praksis, herunder en analyse af, om foranstaltningerne fører til et resultat, der kan betegnes som positivt for de børn, foranstaltningerne iværksættes for. Analysen foretages med udgangspunkt i 23 børn fra fem forskellige kommuner. Alle børn er anbragt efter 1. januar 1993. Undersøgelsens genstandsfelt er de 23 børns anbringelsesforløb. Der er ikke gennemført en analyse af forskelle eller ligheder mellem de deltagende kommuner.

Analysen omhandler fire hovedtemaer: 1. Processen i kommunerne. 2. Valg af foranstaltning. 3. Resultat/effekt af den iværksatte foranstaltning, samt 4. Evaluering af processen, herunder specielt brugen af handleplaner. De fire temaer belyses ud fra fire forskellige synsvinkler ved, at der indhentes informationer fra henholdsvis sagsbehandlere, forældre, børn samt plejeforældre eller ansatte ved de døgninstitutioner, hvor børnene er anbragt.

2.1.1. *Processen i kommunerne*

Målet for temaet: Processen i kommunerne er at give en beskrivelse (og efterfølgende analyse) af det formelle forløb i de undersøgte børnesager. Beskrivelsen (og dermed også analysen) tager udgangspunkt i de retningslinjer, der fremgår af bistandsloven, dog primært med fokus på: hvordan barnets/familiens problemer er blevet bekendt for socialforvaltningen, forløbet af undersøgelsesfasen, samarbejde med forældremyndighedsindehaver (og barn over 15 år), sikring af barnets/den unges rettigheder, udarbejdelse af handleplan, overvejelser om foranstaltningens varighed, iværksat eller planlagt indsats over for forældre og samarbejde med den valgte foranstaltning. Dette tema er behandlet i rapportens kapitel 5: Forældrene og kapitel 6: Processen i kommunerne.

2.1.2. Valg af foranstaltning

Målet for temaet: Valg af foranstaltning er specifikt at fokusere på beskrivelse og analyse af ét element af processen i kommunerne, nemlig: Hvordan foretages valget af foranstaltning? Herunder: Hvilket kendskab har sagsbehandleren til den valgte foranstaltning, hvordan foretages valget (herunder hvordan inddrages forældre, barn og foranstaltning i beslutningsprocessen) og hvilke overvejelser har der i øvrigt været i forbindelse med valg af foranstaltning? Desuden undersøges det, hvordan den valgte foranstaltning selv opfatter det at være valgt. Herunder om det pågældende barn opfattes som hørende til foranstaltningens målgruppe (ud fra plejeforældrenes/de ansatte på døgninstitutionens egen vurdering). – Dette tema er behandlet i kapitel 4: Valg af anbringelsessted.

2.1.3. Resultat/effekt

Om temaet resultat/effekt af den iværksatte foranstaltning skal det indledningsvis bemærkes, at betegnelsen "effekt" er noget ambitiøs. Effektundersøgelser inden for det psykosociale område er svære og kan – hvis det ikke præciseres nøje, hvad man mener med effekt – bliver mere misvisende end oplysende. I projektets univers vil det være relevant at præcisere begrebet effekt til at bestå i en målbar eller synlig forandring, der kan operationaliseres i form af kriterier for, hvornår et udfald må betegnes som henholdsvis positivt eller negativt. De områder, hvor det kan være relevant at undersøge eventuelle forandringer er: 1. den subjektive oplevelse af, om børnene (familien) har fået det anderledes/bedre/værre, 2. forandringer i forældre-barn relationen, 3. forandringer i intellektuel funktion (skolegang), 4. forandringer i sociale relationer (fx at passe skole/arbejde, stabilitet i kontakter, tilpasning, kriminalitet).

Målet for temaet er at undersøge, om der for hvert enkelt barn kan påvises resultat/effekt ud fra operationaliserbare succeskriterier på de fire nævnte områder – som henholdsvis forvaltningen, forældrene, barnet og foranstaltningen beskriver dem. Det sidste implicerer yderligere ét delmål, nemlig at undersøge

hvorvidt der eksisterer operationaliserbare succeskriterier forud for den iværksatte foranstaltning. Dette tema er behandlet i kapitel 3: Et positivt resultat?

2.1.4. Evaluering af processen

Målet for temaet: Evaluering af processen, herunder specielt brugen af handleplaner, er – ud fra hver af de fire synsvinkler – at foretage en evaluering af forløbet af processen, specielt af hvordan udarbejdelse og brug af handleplan (eventuelt mangel på samme) har indvirket på forløbet. Fokus er dels på, hvad der har været eventuelle positive elementer i processen, dels på, hvad der kan karakteriseres som barrierer mod at realisere bistandslovens bestemmelser. Dette tema er behandlet i alle kapitlerne, dog mest udførligt i kapitel 6: Processen i kommunerne.

2.2. Design og metode

Undersøgelsen blev tilrettelagt som en kvalitativ interviewundersøgelse. Den blev baseret på et mindre antal børn (måltallet var 20 børn, i alt 23 børn kom til at indgå i undersøgelsen), hvor der efter 1. januar 1993 har været truffet beslutning om anbringelse uden for hjemmet med eller uden forældrenes samtykke.

Et væsentligt element i undersøgelsen var specifikt at være opmærksom på, at sagsforløbet kunne se forskelligt ud, afhængigt af om det blev beskrevet, som det så ud for sagsbehandleren, for forældrene, for barnet selv og for eventuelle plejeforældre eller ansatte på de døgninstitutioner, hvor børnene kom til at bo.

For hvert enkelt barn – hver "sag" – skulle der således foretages et interview med den ansvarlige sagsbehandler, med forældremyndighedsindehaver (samt eventuelt samværsforældre), med barnet selv og med en eller flere personer fra den givne foranstaltning, således at det blev muligt at sammenholde de forskellige opfattelser. Dataindsamlingen foregik via interview, hvor de interviewede fortalte om deres personlige opfattelse af forløbet, interviewene med sagsbehandlerne var dog også baseret på sagsbehandlerens gennemgang af journalen, da flere sagsbehandlere

ikke havde fulgt barnet (eller familien) hele tiden siden sagens eller anbringelsens start.

I alt blev der gennemført 85 interview med 105 personer. Alle børn på nær to blev interviewet alene. Samlevende forældre blev interviewet sammen, ligesom plejeforældre i flere tilfælde blev interviewet sammen. Hvor det var relevant (for at få tilstrækkeligt gode oplysninger), blev der interviewet flere sagsbehandlere eller flere ansatte på en døgninstitution i det samme interview.

2.2.1. Udvælgelse af børn/børnesager til undersøgelsen

De børn/børnesager, der skulle indgå i undersøgelsen, blev udvalgt fra fem forskellige kommuner. Kommunerne blev udvalgt, så de havde forskellig størrelse, lå i forskellige dele af landet og hørte til i forskellige amter (henholdvis Århus Amt, Vejle Amt, Storstrøms Amt, Vestsjællands Amt og København/Frederiksberg). Tre af kommunerne har jeg selv kontaktet, og de sidste to har jeg valgt blandt en gruppe kommuner, der selv havde henvendt sig efter en opfordring (i forbindelse med et foredrag) om at deltage i undersøgelsen. Alle de adspurgte kommuner sagde ja til at være med. I udvælgelsen har jeg søgt at få en vis variation med hensyn til såvel landsdele som kommunestørrelse.

Et kriterium for at blive valgt var, at kommunen selv havde interesse i at deltage. Der er således tale om et valg, hvor jeg søgte at sikre mig, at de deltagende kommuner var indstillede på at samarbejde, ligesom jeg søgte at sikre mig, at de var villige til at lade sig kikke i kortene. Der er tale om kommuner, som i den periode, undersøgelsen har stået på, har arbejdet aktivt med form og indhold i arbejdet med anbringelse af børn. De havde enten netop gennemgået en omstrukturering, var i gang med en eller planlagde en omstrukturering.

Kommunernes begrundelse for at deltage i undersøgelsen var i alle tilfælde, at de ønskede at få feedback på deres arbejde, og at de håbede selv at få noget ud af at være med i projektet. Det

var derfor en del af aftalen, at de skulle forsøge at finde forskellige sager, med forskellig kvalitet i sagsbehandlingen, med og uden konflikt med forældrene og med forskellige anbringelsessteder for børnene. Kommunerne blev således ikke bedt om at finde hverken typiske eller idealtypiske sagsforløb. Faktisk blev de bedt om at være modige nok til også at vælge sagsforløb, som de godt vidste, ville blive kritiseret. Det blev i den forbindelse understreget, at undersøgelsen ikke ville fokusere på en sammenligning af de deltagende kommuner. Målet er via beskrivelse og analyse af såvel gode som dårlige sagsforløb at nå frem til en viden, der kan anvendes i et forandrings- og udviklingsarbejde i såvel de deltagende kommuner som i landets øvrige kommuner.

Det er selvfølgelig indlysende, at der ikke er tale om et repræsentativt udvalg. Hverken når det handler om de deltagende kommuner eller om de børn/børnesager, der har været valgt i de enkelte kommuner. Undersøgelsen handler om de børn/børnesager, der er indgået i undersøgelsen. Resultaterne kan principielt ikke generaliseres. Værdien ligger i muligheden for eksemplificering af komplicerede forhold og muligheden for inspiration til (eventuelt vejledning i), hvordan man kan sikre en fortsat faglig udvikling af området.

Kommunerne var ansvarlige for at finde børn (og familier) til undersøgelsen, for at indhente forældrenes samtykke og for at informere plejefamilier og/eller døgninstitutioner. De kriterier, kommunerne blev bedt om at anvende for udvælgelsen, var (ud over ønskerne om variation), at den seneste anbringelse skulle være sket efter 1. januar 1993, at barnet så vidt muligt skulle være mellem 9 og 14 år, og at forældrene gav deres samtykke til at deltage i undersøgelsen. Til brug for det sidste var der udarbejdet en informationspjece om undersøgelsen, som kunne uddeles til forældrene (og til sagsbehandlerne selv, plejefamilierne, døgninstitutionerne).

2.2.2. Samarbejdet med kommunerne

Samarbejdet med kommunerne om at finde og udvælge børn til undersøgelsen er (ud fra min synsvinkel) forløbet tilfredsstillende. Kommunerne har med udgangspunkt i de opstillede kriterier fundet det antal børn/familier, jeg har bedt om. For hvert enkelt barn har de udtalt sig om, hvorvidt de mente, der var tale om et typisk eller et atypisk sagsforløb, samt vurderet om sagen – ud fra deres synsvinkel – kunne betegnes som mere eller mindre vellykket.

Et led i undersøgelsens design var et tilbud om tilbagemelding til kommunerne om de foreløbige analyseresultater med henblik på dels at give feedback til sagsbehandlerne, dels at få en diskussion, kritik, afklaring og opklaring i forbindelse med undersøgelsens foreløbige resultater. Tre af de deltagende kommuner tog imod tilbudet og fik tilsendt en foreløbig rapport, som dannede basis for et møde.

Da en del af målet med undersøgelsen har været at give nyt indhold til diskussionen om, hvordan kommunernes indsats kan forbedres, har jeg anset det for væsentligt at få denne dialog indbygget allerede i undersøgelsesforløbet. Målet fra min side var, at få checket om jeg havde forstået forløbet i kommunerne korrekt i den generelle fortolkning, jeg gav det i analysen, samt at få en dialog i gang på baggrund af undersøgelsens resultater.

Kommunernes motivation var dels at få noget at vide om sig selv, dels – selvfølgelig – at markere, hvis de mente, jeg totalt havde misforstået tingene. Det er min erfaring, at det er en god idé at have sådan en dialog med dem, forskningen omhandler. Det klargør problemerne, skåner forskeren og omverdenen for konklusioner baseret på misforståelser og giver nogle fingerpeg om, hvordan resultaterne senere vil kunne anvendes. Det er klart, at en sådan dialog ikke kan (og heller ikke må) ændre resultaterne, men det giver en klarere formulering af problemområderne og giver forskeren en mulighed for at tydeliggøre undersøgelsens budskaber.

Det var kun kommunerne, der fik denne mulighed for tilbage-melding og dialog. Dels af tidsmæssige og praktiske grunde, dels – især – fordi den primære målgruppe for undersøgelsens resul-tater, sådan som problemstillingen er formuleret, er sagsbehand-lerne, socialforvaltningerne, kommunerne.

2.2.3. Udarbejdelse af spørgeskemaer og interview

Interviewene blev gennemført ud fra fire parallelle semistrukturede spørgeskemaer til brug for interview af hver af de fire grupper interviewpersoner.¹⁾ De fire interviewskemaer var opbygget efter samme mønster, idet de fulgte det tidsmæssige for-løb i en børnesag (Baggrund – Optakt – Undersøgelse – Valg af foranstaltning – Beslutningsproces – Succeskriterier med hensyn til ønskede ændringer for barnet – Kontakt under anbringelsen – Handleplan – Ordet er frit). Vægten i interviewet lå forskelligt afhængigt af hvem, der blev interviewet. Alle fire temaer blev dog gennemgået for hver af de fire interviewsynsvinkler.

Alle interview blev foretaget af forskeren. Rækkefølgen af inter-viewene i forbindelse med den enkelte sag varierede. Det blev så vidt muligt forsøgt at tale med nogle voksne (enten sagsbehand-ler, forældre, plejeforældre eller ansatte på døgninstitutionerne) først, specielt når der var tale om små børn. Men ellers var det ikke praktisk muligt at lægge en fast rækkefølge. I al beskeden-hed vil jeg gøre opmærksom på, at det er noget af en opgave, at få gennemført knap 100 interview med godt 100 mennesker spredt over flere dele af landet. Ikke mindst, når det gøres inden for en på forhånd fastlagt tidsramme.

De interviewede fik tilsagn om, at oplysningerne ville blive be-handlet fortroligt. Ingen af de interviewede ville få at vide, hvad andre havde sagt om det samme sagsforløb. I praksis viste det sig, at dette tilsagn både rummede fordele og ulemper. Det var en fordel at have markeret betingelserne helt klart i de tilfælde,

1) Henholdsvis sagsbehandlerne, forældrene, børnene og plejeforældre/ansatte på døgninstitutionerne.

hvor interviewpersonerne eventuelt begyndte at udfritte interviewerens eller at plante informationer eller meddelelser, som de ønskede viderebragt. Ulemperne var, at der var spørgsmål, der ikke kunne stilles. Hvis to af de interviewede fx gav uforenelige beskrivelser af et hændelsesforløb, var det vanskeligt, grænsende til det umulige, at stille uddybende spørgsmål, der kunne teste beskrivelserne mod hinanden.

Af praktiske grunde fandt interviewene sted i to perioder. Den mellemliggende tid blev brugt til at evaluere de foreløbige resultater og på baggrund af dette at foretage mindre revisioner i interviewskemaerne og i interviewmetoden. Fortroligheden var et af de problemer, der blev taget op. I interviewene med de voksne var der ikke de store problemer, fordelene overskyggede ulemperne, men i interviewene med børnene var det nødvendigt med nogle overvejelser. Helt konkret viste det sig, at nogle af børnene ikke ville (kunne/troede de måtte) omtale grunden til anbringelsen, hvis det handlede om problemer knyttet til forældrenes livsførelse. Hvis jeg ikke selv var i stand til at føre emnet på bane, kunne interviewet med barnet blive næsten absurd. Fx børn, der fastholdt, at de var anbragt uden for hjemmet, fordi de havde svært ved at følge med i skolen, hvor alle andre (inklusive forældrene) sagde, at grunden var forældrenes alkoholmisbrug.

I anden del af interviewfasen blev forældrene derfor så vidt muligt interviewet før børnene, og forældrene blev i den forbindelse spurgt, om børnene var bekendt med baggrunden for anbringelsen og – hvis baggrunden var forældrenes misbrugsproblemer – om det var noget, jeg måtte tale med barnet om. Forældrene sagde hver gang, at barnet kendte til baggrunden, og at jeg gerne måtte tale med barnet om det. Det gav nogle betydeligt mere informative interview med børnene.

2.2.4. Om det kvalitative interview

Målet med individuelle interview med såvel sagsbehandlere, forældre, børn som plejeforældre/ansatte på døgninstitutionerne var

at få belyst eventuelle forskelle i opfattelsen med henblik på at få en mere fyldestgørende analyse.

I selve interviewsituationen gjorde jeg derfor brug af metoder, som har til formål at få den person, man taler med, til at reflektere over det, hun siger. Specielt i interviewene med forældrene, har jeg brugt stilhed (dvs. jeg har tiet stille, så folk fik tid til at tænke, før de svarede), jeg har reformuleret hvordan jeg har opfattet, hvad de sagde, for at checke om jeg havde forstået det, og jeg har brugt positiv reformulering²⁾ for at få et andet perspektiv i samtalen, når de interviewede har karakteriseret deres egne handlinger. Samtidigt har jeg været meget styrende med hensyn til, hvilke emner tiden skulle bruges til at tale om, både for at sikre mig, at det planlagte interview blev gennemført, og for at begrænse interviewet til, hvad det var aftalt, det skulle handle om (folk skal ikke undervejs i et interview bondefanges til at tale om noget andet – og måske mere personligt, end de oprindeligt har givet tilsagn om). Jeg var omhyggelig med at gøre især forældre (og børn) opmærksomme på, at de havde ret til at sige, at de ikke ønskede at svare, hvis jeg stillede spørgsmål om noget, de ikke ønskede at udtale sig om. Endelig var jeg meget opmærksom på, at jeg var gæst hos folk, når jeg interviewede, med den høflighed og respekt dette kræver. Interviewene med forældrene (undtagen ét) fandt sted i deres hjem. Børnene og plejeforældre/de ansatte på døgninstitutionerne blev interviewet henholdsvis i plejefamiliens hjem og på institutionerne.

-
- 2) Terapeutisk metode, der giver klienten mulighed for at få en positiv opfattelse af sig selv, fx "jeg er en dårlig mor, når mit barn er anbragt uden for hjemmet", kan gives en positiv reformulering i form af "det er en ansvarlig mor, der sørger for at andre tager vare på barnet, når hun ikke selv er i stand til at gøre det". Man taler om det samme, men de to udsagn giver moderen mulighed for to forskellige selvbilleder og dermed også forskellige handlemuligheder. – I et interview betyder det, at der bliver større mulighed for at reflektere over det følelsesmæssige indhold i handlingerne. Dermed giver det mulighed for en bedre forståelse af moderens reaktion på anbringelsen og under anbringelsen.

Interviewene med sagsbehandlerne (undtagen ét) fandt sted i socialforvaltningen.

I sin bog om det kvalitative forskningsinterview taler Kvale (1996)³⁾ om brugen af strukturerende spørgsmål, brugen af stilhed og brugen af fortolkende spørgsmål (s. 134-135) på en måde, som også kan karakterisere den måde, interviewene er gennemført på. Interviewene er gennemført efter gængs brug af det kvalitative forskningsinterview, med den specielle mulighed det giver at have en psykologisk terapeutisk baggrund.

2.3. Retningslinjer for analysen

Undersøgelsen er teoretisk forankret i psykologisk tankegang og teori. Især udviklingspsykologi, da det er forsøgt at sætte fokus på barnet og barnets synsvinkel. Specielt den del af udviklingspsykologien, der lægger vægt på barnets udvikling til socialt væsen og på dets evne til at udvikle relationer til andre mennesker.⁴⁾

De overordnede retningslinjer for analysen har været, at der skulle gives et bidrag til den igangværende proces om, hvordan man laver den bedste sagsbehandling i forbindelse med anbringelsen af børn uden for eget hjem. Herunder input, der kunne være med til at belyse spørgsmålene: Nytter det? Og hvis det nytter, hvad er det så, der virker? Jeg har derfor lagt vægt på en klar og tydelig formidling af, hvad jeg anser for centrale pointer og tendenser inden for den undersøgte gruppe.

Samtlige interview er optaget på bånd. Alle bånd er aflyttede, og der er taget notater svarende til de forskellige spørgsmål i skemaerne. Udvalgte dele af interviewene, som har udtrykt noget karakteristisk for det pågældende interview, er renskrevet direkte

3) Bogen er udkommet på dansk på Hans Reitzels Forlag i 1997. *S. Kvale: InterView.*

4) Som Stern, 1977 og 1986 kan ses som eksponent for. Der trækkes dog også på egopsykologien repræsenteret ved Erikson, 1983 og Breger, 1974.

fra båndet. De interviewcitater, der bringes, er anonymiserede, ligesom de navne, der anføres for børn og voksne, er fiktive.

For samtlige spørgsmål og temaer i rapportens analyser er der opstillet et skema (eller en matrix) over svarene fra hver enkelt interviewperson. Med udgangspunkt i dette er svarene derefter ordnet i kategorier, fx ud fra om børnene er tilfredse eller utilfredse med det sted, hvor de er anbragt. Om forældrene er tilfredse eller utilfredse, om sagsbehandleren er det og om anbringelsesstedet er tilfreds eller utilfreds med anbringelsen.

Kategoriseringerne kan enten beskrives på det foreliggende niveau eller samles til nogle mere overordnede kategorier, fx børn hvor alle er tilfredse, børn hvor nogle af de adspurgte parter er tilfredse, mens andre er utilfredse, og børn hvor alle fire adspurgte parter er utilfredse. De tre nye kategorier kan beskrives ved de børn (eller sagsforløb), de indeholder, eller man kan lede efter fællestræk inden for hver enkelt kategori med henblik på at undersøge, om der kan opstilles en typologi, der rummer en karakteristisk beskrivelse af fællestræk for børnene i den pågældende kategori, hvor der fokuseres på det fælles og ses bort fra det individuelle. Da en typologi er et godt redskab til den formidling tilbage til processen, som er en væsentlig del af undersøgelsens målsætning, vil der i det omfang, det er muligt, blive søgt opstillet typologier. Målet er på denne måde at kunne formidle nogle centrale eksempler, som vil kunne bidrage til målet om at "muliggøre en indsigtfuld diskussion om alternative former for social handling".⁵⁾

I det omfang det er relevant og muligt, er undersøgelsens resultater suppleret og sammenholdt med resultaterne fra Socialforskningsinstituttets kvantitative undersøgelse af kommunernes praksis i anbringelsessager (Hestbæk, 1997). Tilsvarende er anden re-

5) Cronbach et al. (1980) "at evaluering skal muliggøre en innsiktsfull diskusjon om alternative former for sosial handling", refereret fra Ogden, 1989, s. 51.

levant teori og forskning om anbringelse af børn og om anbragte børn trukket ind i analysen og refereret, således at undersøgelsens resultater kan ses i forhold til, hvad forskningen i øvrigt anser for centrale problemstillinger inden for området.

2.4. De deltagende børn og familier

I alt 23 børn fra 19 forskellige familier indgår i undersøgelsen. Undersøgelsens analyseenhed er barnet. Selvom der er fire søskendepar i undersøgelsen, vil hvert barn blive betragtet som en selvstændig enhed. De tre af de fire søskendepar var anbragt forskellige steder (med forskelligt anbringelsestidspunkt). Det sidste søskendepar var anbragt samme sted, men alligevel med så forskellige problemer, at det vil være relevant at behandle dem som to enheder.

For hvert af de 23 børn var det målsætningen at foretage et interview med: sagsbehandleren, forældremyndighedsindehaver(ne), barnet selv, samt plejeforældre eller ansatte på det sted, hvor barnet var/havde været anbragt. Det lykkedes i fuldt omfang for 19 af de 23 børn.

I ét tilfælde blev der ikke gennemført noget interview med barnet. Der var tale om et barn, der første gang var anbragt så tidligt efter fødslen, at det ikke kunne have nogen erindring om, hvordan det var gået til, at det var blevet anbragt, og om hvad det dengang havde fået at vide. Det var en fornyet anbringelse i forbindelse med skift i anbringelsessted, der medførte, at barnet blev inkluderet i undersøgelsen.

For tre børn (fra to familier) lykkedes det – trods aftaler og gentagne forsøg – ikke at gennemføre et interview med forældrene. For to af disse børn (fra samme familie) lykkedes det dog at få en telefonisk samtale med moderen. Der er således kun et enkelt barn, hvor der overhovedet ikke har været kontakt med forældrene.

Der er gennemført i alt 85 interview med 105 personer: 25 sagsbehandlere, 17 mødre til anbragte børn, 7 fædre til anbragte børn, 1 andet familiemedlem, 22 børn, 8 plejemødre, 7 plejefædre, 10 kontaktpædagoger på anbringelsessted, 8 afdelingsledere, psykologer eller andet personale på anbringelsessted.

I nogle tilfælde er der blevet interviewet mere end én sagsbehandler (hvis der har været nylige skift). Af samme grund er der i nogle tilfælde gennemført interview med flere sagsbehandlere på én gang, hvis det har været nødvendigt for at få sagen belyst.

Tilsvarende har der for enkelte børn været gennemført interview med mere end ét anbringelsessted (hvis der umiddelbart inden interviewet er sket et skift). Tre børn var blevet hjemgivet umiddelbart inden undersøgelsen (og interviewet) fandt sted. I alle tre tilfælde blev det tidligere anbringelsessted (ansatte eller plejeforældre) interviewet.

Hvis der har være to samlevende forældre, er begge blevet interviewet. I ét tilfælde hver for sig, i de øvrige tilfælde samlet. To af de interviewede "fædre" er ikke biologiske fædre til børnene.

11 af børnene er (for en enkelt har været) i familiepleje. I alt 9 plejefamilier. I 5 af familierne er begge plejeforældre interviewet. I de øvrige familier er kun den ene af plejeforældrene interviewet. Det har i alle tilfælde været den person, der enten har været hjemmearbejdende eller har følt det største ansvar for plejebarnet.

2.4.1. Børnenes alder, køn og anbringelsessted

Af hensyn til mulighederne for at interviewe børnene var det et ønske, at kommunerne så vidt muligt fandt nogle børn i alderen 9-14 år. Kombineret med kravet om at anbringelsen skulle være sket efter 1. januar 1993, viste det sig at være et vanskeligt ønske at opfylde. Resultatet blev derfor, at 16 af de 23 børn er i den ønskede alder 9-14 år. 5 børn er yngre (det yngste 6 år) og 2 børn er ældre (det ældste 16 år). Der er 12 piger og 11 dren-

ge.⁶⁾ I praksis viste det sig dog, at der ikke var specielle problemer forbundet med at interviewe børnene, selvom de var yngre end 9 år. Alle børn på nær ét blev interviewet individuelt.

De 23 børn er anbragt på fire forskellige typer anbringelsessteder: Institutioner med intern skole (skolehjem eller behandlingshjem; 2 piger og 6 drenge), institutioner med ekstern skole (akutinstitutioner med mulighed for ophold i en længere periode, evt. med særlig afdeling for de børn, der skal bo der i længere tid; 2 piger og 1 dreng), familiepleje (kan være med eller uden krav om at en af plejeforældrene er hjemmearbejdende; 7 piger og 3 drenge), samt kostskole (to forskellige; 1 pige og 1 dreng).⁷⁾

De undersøgte piger er især i familiepleje, mens drengene især er i døgninstitution med egen skole. De to piger, der er i døgninstitution med egen skole, er blandt de yngste piger, mens drengene på døgninstitutionerne alle er 11, 12 og 13 år gamle. De tre børn, der er i en institution uden skole, afventer enten en hjemgivelse eller en familiepleje. Ét af børnene blev hjemgivet, inden interviewet fandt sted.

Der er en stor variation med hensyn til, hvor mange problemer de børn, der er i familiepleje, har. Det afspejler sig også i krav (og vederlag) til plejefamilien. To piger og to drenge stiller særlige krav. Der er tale om en hjemmearbejdende plejeforælder (som et krav) og/eller foranstaltninger i form af særligt skoletilbud til barnet.

De øvrige 6 børn i familiepleje har ikke selv nogle adfærds- eller udviklingsmæssige problemer, der hindrer dem i at indgå i plejefamiliens almindelige dagligliv. En pige og en dreng er anbragt

6) Angående de præcise tal her og ved de øvrige opgørelser i kapitlet, se dokumentationen i bilag 1.

7) Kunne også have været et opholdssted, men disse har ikke været repræsenteret i undersøgelsen. Der er tale om en konsekvens af det lille udvalg af børn, ikke om en udelukkelse.

på en kostskole (to forskellige), ingen af disse børn har specielle adfærdsmæssige problemer.

2.4.2. Antal anbringelser og anbringelsesgrund

For 12 af de 23 børn er det nuværende anbringelsessted det første sted, de er anbragt. 4 af de 12 børn har været anbragt på en akutinstitution umiddelbart før den nuværende anbringelse, men har ikke tidligere boet et andet sted end hos deres forældre.

For yderligere tre børn har der været tale om skift i anbringelsessted foretaget i samarbejde mellem socialforvaltning og forældre, uden at barnet har været hjemgivet i mellemtiden. Disse i alt 15 børn har således kun én sammenhængende anbringelsesperiode, selvom de eventuelt har været anbragt forskellige steder.

For de resterende 8 børn er der tale om deres anden eller tredje anbringelse, hvor de mellem anbringelserne har været hjemme i kortere eller længere tid. Generelt er det sådan, at de børn, der har oplevet flere anbringelser/anbringelsesforløb alle primært er blevet anbragt på grund af forhold i forældrenes livssituation (typisk misbrugsproblemer).

For 12 af de 23 børn (8 piger og 4 drenge) var anbringelsen primært begrundet med forældrenes problemer, som hovedregel problemer knyttet til forældrenes livsførelse (misbrugsproblemer, manglende omsorg). For 6 børn (3 piger og 3 drenge) var grunden til anbringelsen både problemer med udgangspunkt i forældrenes livsførelse og problemer med udgangspunkt i barnet (adfærd, udvikling). For de sidste 5 børn i undersøgelsen (1 pige og 4 drenge) var anbringelsens udgangspunkt primært problemer knyttet til barnet, enten adfærdsmæssige eller udviklingsmæssige problemer.

2.4.3. Anbringelser uden samtykke og anbringelsesgrund

16 af de 23 børn er anbragt med forældrenes samtykke (og eget for børn på 15 år eller ældre). 7 børn er anbragt uden forældrenes samtykke. Det er især de yngste børn, der er anbragt uden

samtykke.⁸⁾ Anbringelserne uden samtykke er i alle tilfælde på nær ét sket for de børn, hvor anbringelsesårsagen udelukkende har været at finde i forhold hos forældrene (livsførelse, omsorg for barnet).

Oplysningerne om anbringelse med eller uden samtykke handler om tidspunktet, hvor interviewet fandt sted. Nogle børn blev oprindelig anbragt med samtykke, hvor anbringelsen senere blev ændret til at være uden samtykke. For andre børn var der tale om en anbringelse uden samtykke, der blev ændret til en anbringelse med samtykke.

Døgninstitution med intern skole (skole- og behandlingshjem) er især brugt til børn, der anbringes med samtykke, og hvor den primære anledning til anbringelsen er problemer med udgangspunkt i barnet. Institutioner med ekstern skole bruges, hvor anbringelsesårsagen primært ligger i forældrenes livsførelse.

Familiepleje bruges i undersøgelsen kun til børn, hvor anbringelsen helt eller delvist er begrundet i problemer med forældrenes livsførelse. Der er ikke nødvendigvis nogen sammenhæng med, om der er problemer med udgangspunkt i barnet eller ej. Konkret er det dog sådan, at der for tre af de fire børn i denne kategori er stillet krav om én hjemmearbejdende plejeforælder, samt tilbud om supervision. For det sidste barn er der et særligt skoletilbud.

2.4.4. Forældrenes forsørgelsesgrundlag

Forældrenes forsørgelsesgrundlag er undersøgt ud fra, om forældremyndighedsindehaveren blev forsørget af henholdsvis egen lønindtægt, arbejdsløshedsdagpenge, kontanthjælp eller social pension.

8) Der er relativt mange børn anbragt uden samtykke. Det skyldes, at én af kommunerne på et tidspunkt misforstod opgaven med at finde børn til undersøgelsen, idet de troede, der var tale om en undersøgelse af tvangsanbragte børn.

9 af de 23 børn har forældre, der har tilknytning til arbejdsmarkedet, enten via lønindtægt eller via arbejdsløshedsdagpenge. Oplysningerne skal dog tages med et vist forbehold, nogle af de forældre, der modtager arbejdsløshedsdagpenge er blevet dagpengeberettigede via arbejde i forskellige arbejdsløshedsprojekter og har fx på grund af et antal fødsler kunnet bevare dagpengeretten, uanset de reelt ikke har nogen kompetence eller erfaring, der knytter dem til arbejdsmarkedet.

Tilsvarende har nogle af forældrene, der modtager social pension eller kontanthjælp reelt haft en længere tilknytning til arbejdsmarkedet, selvom de ikke har været i arbejdsløshedskasse og følgelig ikke har været dagpengeberettigede, da de mistede deres arbejde. Nogle af de forældre, der modtager kontanthjælp har aldrig nogen sinde haft lønarbejde (heller ikke i projekter), i enkelte familier forsørges også bedsteforældrene af kontanthjælp.

2.4.5. Misbrugsproblemer hos forældrene

15 børn har en eller to forældre med alkoholmisbrug (for enkelte kombineret med et hashmisbrug, men alkoholmisbruget er det primære). 1 barn har en eneforælder, der på anbringelsestidspunktet havde problemer med misbrug af hash (muligvis kombineret med misbrug af psykofarmaka). Og 1 barn har en eneforælder med narkotikamisbrug (på anbringelsestidspunktet, på interviewtidspunktet var der tale om metadon).

Det fremgår, at alkoholmisbrug har en fremtrædende plads i problembeskrivelsen for de børn og forældre, der indgår i den kvalitative undersøgelse. De problemer, der kan karakteriseres som havende deres udspring i forældrenes livsførelse er da også i høj grad relateret til alkoholmisbruget. Andre problemer hos forældrene som fx psykisk syge forældre eller retarderede forældre findes ikke i gruppen af undersøgte børn/forældre.

Et positivt resultat?

Kapitlets overskrift "Et positivt resultat" efterfulgt af spørgsmålstegn er i kort form det spørgsmål, man umiddelbart ønsker at kunne besvare, når man skal vurdere relevansen af en beslutning om, at et barn skal bo et andet sted end hos forældrene. Det positive resultat er det optimale endemål. Spørgsmålstegnet udtrykker – ud over det spørgende – at det slet ikke er så let at forholde sig til begrebet "resultat", når det handler om børn, der med de sociale myndigheders bistand er kommet til at bo et andet sted, end hos deres forældre.

3.1. Om resultater

Skal man forholde sig til, om resultatet af en anbringelse er positivt, er det nødvendigt først at se på formålet og dernæst at operationalisere formålet, eventuelt i form af en række succeskriterier, der skal være opfyldt, for at resultatet kan karakteriseres som positivt. Man kan gøre dette på kort sigt, altså omhandlende barndommen lige nu (og det er faktisk pointen ved at lave handleplaner), eller man kan gøre det på længere sigt, hvor fokus ligger på det efterfølgende voksenliv.

I efterundersøgelser,¹⁾ hvor man har søgt at vurdere resultatet eller effekten af en anbringelse ved at undersøge kvaliteten af de tidligere anbragte børns liv, når de er blevet voksne, er det da også denne måde, man har arbejdet på. Formålet er defineret ved det voksenliv, børnene kommer til at leve, og succeskriterierne har omhandlet forhold, som kan siges at udgøre et godt liv.

1) For en udførlig gennemgang henvises til: Christoffersen, M.N. (1993): *Anbragte børns livsforløb*. København: Socialforskningsinstituttet. Rapport 93:11; Vinnerljung, B. (1996a): *Fosterbarn som vuxna*. Lund: Arkiv Förlag; Vinnerljung, B. (1996b) *Svensk forskning om fosterbarnsvård*. Stockholm: Liber Utbildning AB.

Christoffersen (1993) fandt i en dansk efterundersøgelse, af tidligere anbragte unge, at de sammenlignet med deres jævnaldrende på en række punkter havde et liv, der i mindre grad levede op til karakteristikken af et godt liv, sådan som undersøgelsen definerede det gode liv. De havde en svagere tilknytning til arbejdsmarkedet, ringere uddannelse, flere personlige problemer, oftere skilsmisse og en mere marginal tilknytning til samfundet, herunder mere kriminalitet.

Nu kan en efterundersøgelse ikke i sig selv sige noget om, hvordan disse unge ville have haft det, hvis de ikke havde været anbragt, måske ville de på alle de nævnte punkter have haft det endnu dårligere. Vinnerljung (1996a) har foretaget en efterundersøgelse, hvor han har søgt at tage højde for det problem ved at sammenligne de tidligere anbragte børn med ikke-anbragte søskende. De ikke-anbragte søskende klarer sig bedst. Det samme gælder, når sammenligningsgrupperne er anbragte børn og adopterede børn. De adopterede klarer sig bedre end de tidligere anbragte.

Nu kunne man på denne baggrund fristes til at sige, at resultaterne ikke virker i øjnefaldende med hensyn til at påvise en positiv effekt, ergo nytter anbringelser ikke. Men det vil være forhastet. For det første er der meget andet end selve det at være anbragt, der påvirker et barns liv. Der kan fx være stor forskel på de børn fra samme familie, der henholdsvis blev og ikke blev anbragt, både med hensyn til barnet selv og med hensyn til forældrenes relation til barnet. Det er formentlig ikke tilfældigt, hvilket barn der bliver anbragt, hvis ikke alle børn anbringes.

Der er også forskel på, hvilket sted barnet bliver anbragt, på hvor glade de voksne på stedet er for barnet, på om barnet knytter sig til andre voksne og andre børn, ligesom der er tale om mange andre "bløde" forhold, der kan være afgørende for, hvordan barnets opvækst former sig.

Vender man sig til den forskning, der beskæftiger sig med en hovedsagelig kvalitativ analyse af den voksnes vurdering af barndommen som anbragt barn, hvor der er mere plads til disse nuancer, er der da også lidt mere positive røster. Andersen & Wagner (1992) har undersøgt 18 tidligere tvangsfjernede unge og fortæller, at de unge stort set alle i dag finder, at det var en rigtig beslutning, at de blev anbragt uden for hjemmet. Vinnerljung (1996b) gennemgår en del nyere "forbrugerforskning", hvor børn/unge er blevet spurgt om deres opfattelse enten under anbringelsen eller efter anbringelsen, når de er blevet voksne. Han beskriver resultaterne som gående i forskellige retninger, hvor der ikke er noget entydigt svar. Formentlig – og det er min vurdering – fordi der har været opereret med forskellige succeskriterier, forskellige begreber for et godt liv og for en god anbringelse.

Tendensen, som også viser sig i en nyere dansk undersøgelse (Kildedahl, 1995), er kritik af måden, anbringelsen er sket på, især fravær af information om hvorfor, hvordan og hvor længe, samtidigt med at der i mindre grad sættes spørgsmålstegn ved det rigtige i selve det forhold, at barnet blev anbragt.

3.1.1. Målet for anbringelsen

I en artikel om "Tiltaksevaluering i barnevernet" skriver Ogden (1989), at et evalueringsproblem opstår, når der kan observeres en forskel mellem målsætning og resultat (min formulering). Dette er på en række punkter tilfældet, når det handler om anbragte børn og kan dermed ses som en del af drivkraften bag undersøgelser inden for området.

Man vil så meget, når børn skal anbringes uden for hjemmet, og når tilsyneladende så lidt. Når man står i den situation, er der principielt to handlemuligheder. Den ene mulighed er at se på målene. Man kan forandre målet (omkalfatre det), så man kvalitativt sigter på noget andet, eller man kan foretage en ni-

veausenkning, så man principielt vil det samme, men dog stiller sig tilfreds med en målopfyldelse på et lavere niveau.²⁾

I relation til den foreliggende undersøgelse, kan det i første omgang være interessant at se på niveauet for målopfyldelsen: er det et realistisk mål at sætte sig, at tidligere anbragte børn skal have et voksenliv uden flere problemer end gennemsnittet af børn har? Hvis "nej" bliver det næste spørgsmål, om det så giver mening at evaluere ud fra dette.

Måske er målet ikke realistisk. Når vi ser på forhold som uddannelse, arbejde (Hansen, 1995) og tilknytning/marginalisering (Christoffersen, 1996), vil der være en statistisk sandsynlighed for, at børn, der har haft en mere belastet barndom,³⁾ også som voksne vil være ringere stillet end deres jævnaldrende.

Der vil være nogle børn, der klarer sig, trods alle odds, de såkaldt "modstandsdygtige børn".⁴⁾ Men for alle børn gælder det, at barndommen rækker ind i voksenalderen. Jo mere afvigende (fra det sociale gennemsnit), anderledes, vanskelig eller belastet en barndom har været, jo mere er der at overvinde, hvis målet er at få et voksenliv, der på en række forhold svarer til eller er bedre, end hvad gennemsnittet af befolkningen opnår.

Hvis man fx som barn har lært, at det var nødvendigt at finde sine egne løsninger, fordi de voksne havde så store alkoholproblemer, at de ikke kunne stille op, når det var nødvendigt, så kræver det en større indsats at lære at bruge andre mennesker som en konstruktiv del af en problemløsning, end det gør, hvis

-
- 2) Se Nielsen, Torsten Ingemann (1978): *Handlinger*. København: Dansk Psykologisk Forlag, for en redegørelse for en subjektproblematiserende handlemodel samt en handle/erkendeteori.
 - 3) Målt på en række socioøkonomiske forhold, herunder forhold som ofte findes hos børn anbragt uden for eget hjem, jf. Hestbæk, 1997.
 - 4) Se fx Verner, E.E. & Smith, R.S. (1982): *Vulnerable but invincible. A longitudinal study of resilient children and youth*. New York: McGraw-hill Book Company. Resilient children er her oversat til modstandsdygtige børn. De kaldes også mønsterbrydere eller mælkebøttebørn.

man altid har lært, at der var nogen (ens forældre), der var villige til at stille op, når man havde brug for det.

Ser man problemet på denne måde, må målet for en anbringelse være at sætte barnet i stand til at tackle den nødvendige indlæringsproces, for at det senere kan blive i stand til at kompensere for de mangler, en vanskelig barndom kan give. Endemålet er således ikke voksenlivet som sådan, men snarere barnelevet dels som en værdi i sig selv, dels som en forberedelse til voksenlivet. En undersøgelse af resultatet af anbringelsen med dette udgangspunkt vil fokusere på et kortere tidsmæssigt perspektiv, hvor det er barndommen, mens den er der, der er i fokus. Denne indfaldsvinkel, til hvad man kan karakterisere som en anbringelses resultat, har især været fremherskende i den psykologiske forskning,⁵⁾ hvor personlighedsudvikling, identitetsudvikling og udvikling af relationer til andre mennesker har været centrale temaer.

3.1.2. En god barndom – lige nu

Den foreliggende undersøgelses svar på, om en anbringelses resultat kan karakteriseres som positivt, bygger på sådanne overvejelser. Der fokuseres på barnet lige nu, mens det er barn. Et positivt resultat omfatter således barndommen, som den er (opleves, føles, fungerer for barnet) på det tidspunkt, undersøgelsen finder sted. Barndommen anskues primært ud fra en udviklingspsykologisk/socialpsykologisk synsvinkel med hovedvægten lagt på betydningen af barnets relationer til andre mennesker, især de mennesker der står barnet nærmest (forældre/forældresubstitutter) og omverdenen mere bredt forstået. Stern (1995, s. 145) taler om "intersubjektiv relatering" som et væsentligt spørgsmål for spædbarnets udvikling og taler også om en god intersubjektiv kontakts betydning for barnets oplevelse af sikkerhed. Til-

5) Både Norge og Sverige har en omfattende og spændende psykologisk forskning om anbragte børn. Turid Grinde og Elisabeth Backe-Hansen er de to norske forskere, der især har inspireret nærværende analyse, mens der fra Sverige kan nævnes Gunvor Andersson, Bengt Börjesson og Anita Cederström.

svarende tales der om betydningen af en dårlig intersubjektiv kontakt, som noget der fremmer en følelse af at være alene ("alenehed"), fremmedgørelse og kosmisk psykisk isolation. Sterns overvejelser har været medvirkende som inspiration til undersøgelsens operationalisering af begrebet "en god anbringelse". Der er lagt stor vægt på barnets relationer til andre mennesker og til barnets egen oplevelse af disse relationer. På den måde peger analysen også i retning af en vurdering af anbringelsens resultat på længere sigt, idet udvikling af gode relationer i barndommen (inden for undersøgelsens univers) anses for en betydningsfuld forudsætning for barnets senere muligheder for at få et godt liv.

Spørgsmålet, om hvordan barndommen er lige nu, er i undersøgelsen især baseret på interviewene med børnene: Hvad siger børnene selv om den sag? Udgangspunktet er, at børnene, som de formulerer sig og fremtræder i interviewet, må opfattes som eksponenter for, hvordan de oplever deres liv. Børnenes udsagn suppleres med udtalelser fra forældre, plejeforældre og døgninstitutionsansatte.

I interviewene belyses spørgsmålet om anbringelsens resultat ud fra fire områder: fysisk og psykisk udvikling, forældre-barn relation, intellektuel formåen og skolegang samt sociale relationer og tilpasning, der i alle interview har været nævnt som områder, hvor der specifikt er blevet spurgt til barnets forudsætninger og udvikling, ligesom de fire områder er blevet nævnt som områder, hvor man eventuelt kunne have formuleret succeskriterier.

Den konkrete formulering af spørgsmålene har selvfølgelig været afhængig af, om det var et barn eller en voksen, der blev interviewet.

3.2. Hvad siger børnene selv?

Kan man overhovedet spørge børn om, hvor tilfredse de er med det sted, de bor, når de er anbragt uden for hjemmet? Og hvis

man kan spørge dem, kan man så overhovedet tro på, hvad de svarer?

Når jeg starter med "Kan man overhovedet spørge børn...", så er det selvfølgelig et retorisk spørgsmål. For jeg har jo gjort det, så jeg må mene, det kan lade sig gøre, og jeg må også mene, det er etisk forsvarligt. Alligevel er der selvfølgelig tale om at have gjort sig en række overvejelser, inden man giver sig til at spørge børnene.

3.2.1. Man kan kun spørge børn, der har lov til at svare

Den første forudsætning, for at man kan spørge børn om ting, der kan være følelsesmæssigt svære, er, at børnene befinder sig i en position, hvor de føler, de har lov til at svare. Man kan ikke uden videre spørge børn om familiens hemmeligheder, og man kan ikke spørge børn om noget, de ikke ved, om de må svare på.

Det er ikke en hemmelighed, at børnene ikke bor hjemme hos forældrene, men det er måske en hemmelighed, hvorfor de bor et andet sted. Ikke en hemmelighed på den måde, at børnene ikke ved det eller har en anelse om det, men en hemmelighed på den måde, at børnene ikke ved, om andre ved hvorfor og følgelig heller ikke ved, om det er noget, de kan tale om.

I undersøgelsen er der eksempler på børn, for hvem baggrunden for anbringelsen på denne måde er en hemmelighed. Fx Eva på 8 år, der fortæller, at hun fandt ud af, at hun skulle bo et andet sted, da moderen begyndte at pakke hendes ting. Det var vanskeligt at interviewe Eva om selve anbringelsen og om hendes tilfredshed med den tilværelse, hun nu havde. Hun var motorisk urolig og blev tiltagende uopmærksom og distræt undervejs i interviewet. Hun markerede helt klart, at vi kunne godt tale om det sted, hvor hun boede, når det drejede sig om indretning og de dyr, der boede der, vi kunne også tale om skolen. Men når

det handlede om, hvorfor hun boede der og om relationen til forældrene, så havde hun en helt klar grænse.⁶⁾

Et andet barn, Rita på 9 år, forklarede om selve anbringelsen:

"Det var jo midt om natten, jeg kom, så det gik meget hurtigt... og så skulle jeg sove... Men det er underligt, når man vågner op og ikke ved, hvor man er... Man tænker: "er jeg blevet fanget"..., men efter et par dage, fandt jeg jo ud af, hvad det var."

Efterfølgende var der blevet talt med hende om noget af baggrunden for anbringelsen, ligesom hun havde set moderen i en voldsom social deroute. Pigen var trist og lavmælt under interviewet, men hun ville godt tale om fortiden. Nutiden ville hun ikke sige noget om.

Et andet problem i forbindelse med at spørge børn er, at man ikke skal spørge om mere, end barnet kan klare, at andre får kendskab til. Alle mennesker – også børn – kan have ting, de er helt klare over, at de mener/tænker/tror, men som de ikke kan klare at sige åbent, fordi de ikke vil kunne klare konsekvenserne af det. Fx i form af forældrenes vrede⁷⁾.

Åse på 12 år sagde fx tidligt i interviewet, som et svar på spørgsmålet om, hvordan hun havde fået at vide, at hun ikke

6) Dette svarer nøje til erfaringerne med interview af børn i familier med alkoholmisbrug. De interview, hvor jeg var bedst i stand til at få noget at vide af børnene, var med børn, som forældrene selv havde sørget for at forberede på, at de ville blive interviewet, så børnene vidste, at det var i orden, at de fortalte om deres erfaringer og tanker. Se Christensen, E. (1994): Når mor eller far drikker... København: Socialforskningsinstituttet. Rapport 94:2.

7) Børnerådet (1997) gør opmærksom på problemet i: "Fortrolighedsrummet - om børns ret til fortrolighed", hvor der peges på, at man som offentlig ansat ikke kan love barnet fortrolighed, når man taler med barnet. Siger barnet noget, der har betydning for børnesagens forløb, skal det skrives ind i journalen. Og det, der står i journalen, kan som hovedregel komme til forældrenes kendskab, hvis de forlanger aktindsigt.

skulle bo hos forældrene: *"Jeg vil hjem til mor og far"*. Det passede ikke helt logisk som svar på det stillede spørgsmål, og det blev sagt lavmælt, lidt klagende og med en tydelig appel om omsorg. Samtidigt med at hun sagde det, vendte hun ryggen til mig. Jeg kunne selvfølgelig ikke uden videre vurdere, hvad det var, jeg fik at vide, men jeg forstod det sådan, at hun sendte to forskellige budskaber: ét der med ord sagde, at hun ville hjem, og ét der – i og med hun vendte ryggen til interviewerens – satte spørgsmålstejn ved, om hun mente det, hun sagde. Jeg opfattede, at hvis jeg var hendes behandler, ville jeg hen ad vejen lære hendes eventuelle dilemma at kende, som interviewer burde jeg ikke gå tættere på.

Et andet barn, Lotte på 9 år, startede interviewet med at sige: *"Jeg vil ikke hjem til mor og far igen"*. Da stillede jeg spørgsmålet "hvorfor ikke" og fik en uddybning. Ud over at hun havde en formuleret begrundelse for, at hun ikke ønskede at flytte hjem, var hendes problem, at hun ikke vidste, hvor meget det sted, hvor hun boede, "ville kæmpe for" at opfylde hendes ønske om ikke at komme hjem igen. "At ville kæmpe for" var hendes egen formulering. I min formulering var hendes problem, om plejefamilien ville yde en selvstændig indsats for, at hun fortsat skulle bo hos dem, eller om det var hendes egen kamp. Hun understregede flere gange i interviewet, at hun mente, hun var et umådeligt nemt barn at have boende.

Her var der igen mange ting, jeg ikke fik at vide, og som jeg som interviewer heller ikke burde vide alt om (det ville jeg have brug for som behandler). Budskabet til mig var, at der ikke var tale om nogen stærk gensidig tilknytning mellem barnet og de voksne (en eller evt. flere) det sted, hvor hun boede, samtidigt med at det var et barn, der ikke selv ønskede at komme til at bo hos forældrene. Jeg tolkede også udtalelsen således, at der ikke var nogen voksne, der havde snakket med hende om risikoen/muligheden for, at hun alligevel kom til at bo hjemme igen. Ligesom der ikke var nogen, der havde involveret sig i at forbedre en samtale/kontakt mellem forældre og barn om de for-

hold, der var baggrunden for, at hun ikke ønskede at flytte hjem.

Den verbale information, jeg fik i de interview, jeg havde med børnene, var i særdeles høj grad afhængig af, om (og hvordan) der var talt med børnene, før de talte med mig og af, om børnene følte, det var i orden, at de svarede på de stillede spørgsmål. De nonverbale reaktioner samt de forskellige afværgemetoder, børnene bragte i anvendelse (fx gå på toilettet eller af anden grund forlade lokalet, vende ryggen til, tale sort, stå på hovedet, være motorisk urolige eller med stor interesse og engagement begynde at tale om noget andet), gav naturligvis informationer om, hvad de ikke ønskede at tale om, men ikke om hvorfor. Ligesom der heller ikke var tale om nogen uddybende beskrivelse af, hvordan de opfattede deres situation som børn, der boede et andet sted end hos forældrene.

Man kan selvfølgelig her diskutere, i hvilket omfang det var en rigtig beslutning at interviewe børnene. Mit udgangspunkt var, at de spørgsmål, jeg stillede børnene, altid var konkrete og refererede til faktiske forhold. Fx "Hvordan fik du at vide, at du skulle bo her?" – "Hvem fortalte dig det?" – "Hvad sagde hun/han?" – "Hvornår så du stedet første gang?" – "Besøger du din mor og far?" – "Har du fået det anderledes, efter at du er kommet til at bo her?" – "Er du blevet gladere?" – "Er du blevet mere ked af det?" – "Hvad gør du, hvis du kommer til at tænke på, hvordan din mor og far har det?"

Naturligvis er det spørgsmål, som kan have et emotionelt indhold for barnet. Men det er spørgsmål, som man kan svare på uden at være alt for illoyal og uden at fortælle alt for meget om de inderste tanker, man måske ikke mener, en fremmed person bør have adgang til.

Jeg stillede ikke spørgsmål som fx "Hvor vil du helst bo?" – "Hvem kan du bedst lide?" – "Er du glad for at være flyttet fra dine forældre?" Og hvis jeg ud fra et barns afværgemekanismer

tolkede, at barnet fandt interviewet ubehageligt, trængte jeg mig ikke på over for barnet.

Grundlæggende er det dog min opfattelse, at det kan være en god erfaring for et barn at tale om anbringelsen på det niveau, som interviewspørgsmålene lagde op til, samtidigt med at jeg anerkender, at det for nogle børn ikke behøver at være det rigtige at gøre det i et interview. Der var børn, der fandt interviewet ubehageligt (og hvor jeg så afkortede det eller ændrede indholdet), ligesom der var børn, der tydeligt gav udtryk for deres glæde over den samtale, vi havde haft.⁸⁾

3.2.2. En god barndom lige nu

Hvad siger børnene om deres barndom lige nu, mens de bor et andet sted end hos deres forældre? Spørgsmålet blev i interviewene belyst via spørgsmål om barnets fysiske og psykiske udvikling, forældre-barn relationen, intellektuel formåen og skolegang, samt sociale relationer og tilpasning. I interviewene med børnene blev hovedvægten især lagt på spørgsmål om barnets fysiske og psykiske udvikling, samt på spørgsmål om sociale relationer og tilpasning. Målet var at få informationer om, hvordan barnet selv følte, at det havde det på interviewtidspunktet, samt at få informationer om barnets relationer. Især relationerne til de voksne på det sted, hvor barnet boede under anbringelsen, fordi dette inden for undersøgelsens univers bliver betragtet som en af de væsentligste indikatorer for en god anbringelse (og som en betydende forudsætning for et godt resultat på længere sigt). I analysen er spørgsmålene og børnenes svar på dem inddelt i otte temaer: Først to temaer, der handler om, hvorvidt barnet er tilfreds med/glad for det sted, hvor det bor. Dernæst tre temaer om tilknytning og relationer, dels til en eller flere voksne på

8) Der findes flere undersøgelser/bøger, der bekræfter sig med, hvordan man kan tale med børn i anbringelsessager. Jeg har haft glæde af Hagbard & Esping, 1992 og Øvreide, 1995. I tolkningen af børnenes udtalelser har jeg haft glæde af Jansson, 1997 og Garbarino & Stott, 1992 (er udkommet på dansk på Hans Reitzels Forlag, 1997).

anbringelsesstedet, dels til andre børn på anbringelsesstedet og dels til kammerater/venner i skolen eller området.

Ét tema handler om, hvorvidt barnet oplever, det har fået hjælp det sted, hvor det bor, og endelig er der to temaer, der belyser barnets egen deltagelse i/åbenhed over for at modtage hjælp, belyst ved spørgsmål om, hvorvidt barnet føler, de voksne på anbringelsesstedet kender barnet, og om barnet har fortalt om sig selv og om sine tanker til en eller flere voksne på stedet. Temaerne afspejler undersøgelsens teoretiske udgangspunkt i den del af udviklingspsykologien, hvor der især lægges vægt på betydningen af menneskelige relationer.

For hvert af de otte temaer er det defineret, hvad der inden for undersøgelsens univers betegnes som henholdsvis et positivt og et negativt udfald af svarene. Hvis det ikke har været muligt at bringe temaet på bane på en måde, så det kunne belyses, er udfaldet blevet betegnet som negativt. Det gælder fx for børn, der med deres afværgemekanismer viste, at de ikke ønskede at tale om det pågældende tema.

Det positive udfald for hvert af de otte temaer kan kort karakteriseres således:

Tema 1. Tilfredshed med anbringelsesstedet

Det positive udfald er, at barnet giver udtryk for, at det er glad for det sted, hvor det bor, at det er tilfreds med lige præcis at bo det sted. Fx "**Hvordan er det at bo her?**" – "*Det er godt*", hvor "det er godt" siges med en betoning og et eftertryk, som ikke efterlader nogen tvivl om meningen.

Tema 2. Har barnet fået det bedre, dårligere, anderledes under anbringelsen?

Det positive udfald er, at barnet giver udtryk for, at det har fået det bedre. Typisk i form af at fortælle "*jeg er blevet gladere*" (Kasper), "*jeg er blevet meget roligere*" (Lars), "*jeg har fundet ud af, hvorfor jeg havde så mange problemer før*" (Carsten), "*jeg har lært*

meget om, hvordan jeg kan få et bedre liv" (Ellen). Eller som et enkelt barn formulerer det "jeg har fået det bedre, det har jeg, men jeg er ikke blevet gladere" (Anita). Andre børn markerer helt klart, at de har fået det dårligere under anbringelsen, og enkelte ved ikke, hvad de skal sige. At have det bedre, dårligere eller anderledes er i interviewet blevet defineret som, hvordan barnet føler det. Eventuelt eksemplificeret ved om barnet er blevet gladere eller mere ked af det/trist.⁹⁾

Tema 3. Føler barnet tilknytning til en eller flere voksne på anbringelsesstedet?

Tilknytning skal her forstås i udviklingspsykologisk betydning, hvor den følelsesmæssige tilknytning (og dermed tillid) til en eller flere voksne er et væsentligt og nødvendigt redskab for barnets udvikling, både personlighedsmæssigt og med hensyn til at danne gensidige relationer til andre mennesker. Det positive udfald er, at barnet viser en tilknytning til en eller flere voksne på anbringelsesstedet. I interviewet viser det sig helt enkelt ved, at barnet giver udtryk for varme følelser over for en eller flere voksne, samtidigt med at barnet giver udtryk for, at det oplever, at disse følelser er gensidige (barnet føler sig accepteret/elsket det sted, hvor det er). Fx Johan på 13 år, der fortæller: *"Da jeg flyttede herud, var jeg lidt misundelig på andre børn, at de havde en mor og en far, det syntes jeg ikke, jeg havde. Altså det var lidt svært at bo her, det var svært med alle de regler, fx at man ikke må smaske, hvis man nu skulle til fester og alt det der. Og nogen gange kunne jeg ikke tale ordentligt. Jeg kan jo godt tale dansk (er dansker), men jeg sagde ikke altid ordene ordentligt. Hele tiden så lavede man noget forkert..... En dag kunne jeg se på hendes (plejemors) øjne, at hun kunne lide mig, jeg kunne også mærke det. Så blev tingene anderledes, og de sagde også, at jeg måtte bo her til jeg*

9) Interviewet har ikke indeholdt sofistikerede spørgsmål, der sigtede på at afdække en eventuel "indre" eller dybereliggende holdning hos barnet. Undersøgelsen har holdt sig til det beskrivende niveau, og interviewet har haft en samtalelignende karakter. Der er ikke stillet spørgsmål, som ikke ville kunne stilles af enhver fagperson med erfaring i at rådgive/tale med børn.

blev voksen.... Jeg har fået det godt. Der er dejligt herude. Trygt".

Det, der især har betydning for, at jeg vurderer ovenstående eksempel som et positivt udfald, er, at barnet kan beskrive et "før" og et "efter". Der har været et vendepunkt, hvor han blev klar over, at de voksne kunne lide ham og han kunne lide dem.

Denne oplevelse af vendepunkt er central, og noget som flere af børnene er i stand til at formulere.

Tema 4. Relationer til andre børn på stedet

Med temaet relationer til andre børn på stedet tænkes der dels på, om barnet betegner et eller flere af de andre børn som sine venner og dels på, hvordan barnet beskriver kontakten. Leger de sammen, har de positiv kontakt med hinanden, er de konkurrenter eller fjender, bliver barnet moppet, eller mopper det selv. Det positive udfald er, at børnene beskriver, at de stort set trives sammen med de andre børn. Forholdet behøver ikke at være konfliktfrit, men der skal som minimum være tale om kontakt og samvær, hvor begge parter giver og tager. Barnet skal være i en eller anden gensidig kontakt med ligestillede.

Tema 5. Relationer til kammerater/venner i skolen eller området

Dette tema er analogt med tema 4. Det positive udfald her er den gensidige kontakt med ligestillede uden for det sted, hvor barnet bor.

Tema 6. Oplever barnet, det har fået hjælp fra voksne på anbringelsesstedet?

Temaet har forbindelse til temaet om tilknytning, dog med den forskel, at barnet godt kan opleve, det får hjælp, uden at der er tale om den beskrevne psykologiske tilknytning. I interviewet spørges barnet, om der er nogen, der har hjulpet det i forbindelse med anbringelsen (før, under og efter), og hvem der har givet den bedste hjælp. Dernæst spørges der specifikt til, hvordan sagsbehandleren, de voksne på anbringelsesstedet og eventuelt andre professionelle, barnet har været i kontakt med, har været som hjælpere. Der spørges ikke specifikt om forældrene som hjælpere, men barnet kan selv trække det ind, hvis det vil.

Det positive udfald i denne sammenhæng er, at barnet fortæller, det har fået hjælp fra en eller flere voksne på anbringelsesstedet, og at det er i stand til i et vist omfang at forklare, hvad hjælpen har gået ud på. Fx fortæller Ellen på 16 år: *"Den største hjælp jeg har fået, det er nok her i huset... Jeg har lært, at vi kan skændes, men vi holder alligevel sammen.... Før havde jeg også været vant til, at man kun skal stole på sig selv og ikke lade andre komme for tæt på"*.

Tema 7. Kender de voksne barnet?

Tema 7 er en tredje måde at få belyst spørgsmål om tilknytning og hjælp til barnet på. Målet her er at få en afdækning af en del af barnets eget bidrag til processen. Rationalet er, at hvis barnet mener, at de voksne kender det (i betydningen ved, hvad det gerne vil, kan lide, ikke kan lide, mener, tænker), er barnet selv mere åbent (og dermed mere trygt) i kontakten. Man løber en risiko, når man lader andre mennesker lære en at kende (jf. ovenstående citat), for kender de en, bliver man sårbar. Temaet kan derfor give en pejling på barnets villighed til at gøre sig sårbar for de voksne på anbringelsesstedet og dermed en pejling på barnets satsning på de voksne. Det kan også ses som en pejling på barnets fortolkning af situationen med hensyn til, hvor meget det er nødt til at beskytte sig selv. Det positive udfald er, at barnet giver udtryk for, at en eller flere af de voksne på anbringelsesstedet kender barnet godt.

Tema 8. Har barnet fortalt om sig selv?

Tema 7 suppleres med tema 8 om, hvorvidt barnet har fortalt om sig selv (fortid, tanker, følelser, ønsker, drømme). Tema 8 kan således ses som en udvidelse af tema 7, en endnu større åbenhed eller villighed til at gøre sig sårbar set fra barnets side. Det positive udfald er, at barnet har fortalt om sig selv.

Man kan måske fæstne sig ved, at nogle af de svar, jeg har citeret, kan virke stereotype eller som bogsprog, fx *"Jeg har lært meget om, hvordan jeg kan få et bedre liv"* eller *"Jeg har lært, at vi kan skændes, men vi holder alligevel sammen"*. Men børnene ud-

trykker sig ind imellem sådan. Fagligt set er det heller ikke så mærkeligt. En del af børnene opholder sig på institutioner, hvor man arbejder meget med kognitive terapi- eller rådgivningsformer.¹⁰⁾ En erkendelse inden for et sådant system vil ofte starte med, at personen adopterer en række stereotype udsagn for efterfølgende at integrere dem i sit erkendelsesberedskab. Udtalelserne kan være et udtryk for, at børnene er i gang med en sådan proces.

3.2.3. *Indbyrdes afhængige temaer*

De otte temaer er ikke indbyrdes uafhængige. De kredser om det samme, nemlig om hvorvidt barndommen, som den opleves af barnet på anbringelsesstedet, giver barnet mulighed for den vigtige menneskelige udvikling, der består i at etablere, vedligeholde (og eventuelt senere slippe) relationer til andre mennesker.

I interviewene har temaerne ikke nødvendigvis været skarpt adskilt, og i analysen er det da også nødvendigt undertiden at se flere temaer i sammenhæng, for at man for det enkelte barn kan vurdere, om der er tale om et positivt udfald.

To eksempler centreret om temaerne 7 og 8 kan illustrere dette. Peter på 11 år svarer fx på spørgsmålet om, hvorvidt de voksne på anbringelsesstedet kender ham: "*De kender mig meget godt*" ("meget godt" med den betoning, der betyder "ikke særlig godt"). "*Det er dem, som fodrer mig og sådan*". – "**Fodrer?**" – "*Jeg spiser her*". – "**Har du fortalt dem noget om dig selv?**" – "*Ikke så meget*". "**Kunne du tænke dig det?**" – "*Nej*" (med eftertryk). – Han er glad for at bo det sted, hvor han bor og beskriver, at han får en god hjælp. Men når det drejer sig om den mere følelsesmæssige relation, herunder tilknytning, vil han ikke være med.

10) Se kapitel 4 for en nærmere redegørelse for terapi og rådgivning præget af henholdsvis en kognitiv og en emotionel tilgang.

En anden – 13-årig – dreng (Frederik) svarer på spørgsmålet om, hvor godt de voksne på anbringelsesstedet kender ham "Godt nok", med en betoning, der nok skal tolkes som "og klap så i". På spørgsmålet om, hvorvidt han har fortalt noget om sig selv, svarer han: "Så skulle det i hvert fald være længe siden". Også han er glad for at bo det sted, hvor han bor, og mener, at han får en god hjælp, dog mener han, at den brugbare hjælp kommer fra de andre børn (gerne dem, der er lidt ældre) og ikke fra de voksne på stedet.

3.2.4. Positivt resultat lig positivt udfald

Når det skal evalueres om anbringelsen har ført til et positivt resultat, vil fokus være på, om det via interviewene har været muligt at påvise eller ikke at påvise et positivt udfald på de 8 temaer. Fx kunne man jo sige, at jo flere temaer, hvor der kan påvises et positivt udfald, jo mere positivt et resultat er der kommet ud af anbringelsen. Selvfølgelig en for forenklet karakteristik, men som et udgangspunkt kan det være interessant.

Ser man på antallet af positive udfald på denne måde, viser det sig, at der er en meget stor variation med hensyn til, hvor mange børn der har positive udfald på de forskellige temaer,¹¹⁾ ligesom der er en variation med hensyn til, hvor mange positive udfald det enkelte barn har.

7 børn har 2 eller færre temaer, hvor der kan påvises et positivt udfald. Det kunne tyde på, at anbringelsens resultat ikke svarede til det ønskede. 10 børn ligger i en midtergruppe med 3-6 temaer med positivt udfald, og for 6 børn kan der påvises et positivt udfald på alle 8 temaer. Inden for undersøgelsens univers må disse 6 børn derfor siges at have fået et positivt resultat af deres anbringelse uden for hjemmet.

11) Se de talmæssige opgørelser for dette og det efterfølgende i bilag.

3.2.5. En kvalitativ vurdering

Skal man gå ind i en mere kvalitativ vurdering af anbringelsens resultat, er det nødvendigt at se på, i hvilke af de otte temaer de positive udfald findes for de forskellige børn. Til brug for den videre analyse er de positive udfald kategoriseret i tre grupper, der karakteriserer tre niveauer med hensyn til anbringelsens resultat. De tre niveauer kaldes i undersøgelsen for: omsorgsniveauet, udviklingsniveauet og relations-funktionsniveauet.

Der er flest positive udfald med hensyn til tema 2: at have fået det bedre, tema 1: at være glad for stedet og tema 6: at have fået hjælp fra de voksne. Disse tre temaer kan karakteriseres ved, at de tilsammen udgør en målestok for anbringelsen vurderet ud fra en omsorgssynsvinkel. At anbringelsen fungerer på dette niveau – der i undersøgelsen kaldes *omsorgsniveauet* – må anses for det helt basale og nødvendige, for at resultatet af en anbringelse kan karakteriseres som positivt. De positive udfald på de tre temaer, kommer fra i alt 18 børn, 13 børn har et positivt udfald på alle tre temaer. 5 børn har et eller to positive udfald på de tre temaer og 5 børn har ikke noget positivt udfald på nogen af de tre temaer.

De øvrige fem temaer handler om tilknytning, relationer og barnets åbenhed og villighed til sårbarhed i kontakten. Af hensyn til den indholdsmæssige analyse vil de blive delt i to grupper. Den første gruppe består af de temaer, der knytter sig mest til muligheden for, at anbringelsen kan blive et redskab for den psykiske udvikling, nemlig tema 3: at barnet har tilknytning til en eller flere voksne på anbringelsesstedet, tema 7: at barnet mener, de voksne kender barnet og tema 8: at barnet har fortalt om sig selv. Disse tre temaer kaldes i undersøgelsen *udviklingsniveauet*.

De positive udfald på de tre temaer, der udgør udviklingsniveauet, kommer fra i alt 12 børn. 9 af børnene har et positivt udfald på alle tre temaer. Disse 9 børn har også positivt udfald på de tre temaer på omsorgsniveauet. En anbringelse, der funge-

rer på udviklingsniveauet, må anses for det optimale, for at resultatet af en anbringelse kan karakteriseres som positivt. Men man kan ikke forvente, at en anbringelse vil komme til at fungere på dette niveau for alle børn, sådan som man kan med hensyn til omsorgsniveauet.

Tilbage er de to sidste temaer, tema 4: at der er relationer til andre børn på stedet og tema 5: at der er relationer til kammeraterne. De kaldes tilsammen *relations-funktionsniveauet*. De positive udfald på relations-funktionsniveauet kommer fra i alt 13 børn.

For tre af børnene er der tale om, at de kun har et positivt udfald på ét enkelt af de øvrige temaer. Disse tre børn kan derfor karakteriseres som børn, hvor anbringelsen hverken fungerer på omsorgsniveauet eller på udviklingsniveauet, når udgangspunktet for kategoriseringen er kontakt og relation mellem børn og voksne. Der er tale om børn, der primært orienterer sig mod andre børn og ikke mod de voksne på det sted, hvor de bor under anbringelsen. Disse børn vil inden for undersøgelsens rammer blive vurderet som børn, hvor anbringelsens resultat ikke er positivt, fordi de er (evt. forbliver) børn uden en betydningsfuld tilknytning til voksne. For alle tre børns vedkommende gjaldt det, at det i interviewene heller ikke var muligt at finde tegn på en tæt relation fra børnene til deres forældre (efter tilsvarende kriterier som de kriterier der blev brugt til at vurdere tilknytning til en eller flere voksne på anbringelsesstedet).

3.2.6. Kategorisering efter anbringelsens resultat

På baggrund af ovenstående kan man inddele børnene i tre grupper efter, hvor positivt de vurderer resultatet af anbringelsen på undersøgelsestidspunktet (vurderet ud fra undersøgelsens begrebsverden):

1. Børn, hvor resultatet ikke vurderes som positivt

Børnene har enten ingen positive udfald på de 8 temaer eller højst tre positive udfald, hvoraf de to er på relations-funktions-

niveauet (relationer til andre børn på anbringelsesstedet og til kammerater uden for). – I alt 7 børn.

2. Børn, hvor resultatet vurderes positivt på omsorgsniveauet

Alle tre temaer på omsorgsniveauet har positivt udfald. Dvs. barnet er glad for at bo på anbringelsesstedet, føler det har fået det bedre og oplever at have fået hjælp. Børnene kan desuden have et eller to positive udfald på relations-funktionsniveauet, samt eventuelt ét enkelt positivt udfald på udviklingsniveauet. – I alt 7 børn.

3. Børn, hvor resultatet vurderes positivt både på omsorgsniveauet og på udviklingsniveauet

Alle tre temaer på omsorgsniveauet og alle tre temaer på udviklingsniveauet har et positivt udfald. Desuden kan der være et eller to positive udfald på relations-funktionsniveauet. For denne gruppe børn er der således tale om et særdeles positivt resultat (som det defineres inden for undersøgelsens rammer). Børnene er glade for at bo på anbringelsesstedet, de oplever, de har fået hjælp, de tør tage imod kontakt og de oplever en tilknytning til en eller flere voksne på stedet. – I alt 9 børn.

Denne kategorisering vil blive brugt videre frem som baggrund for at fortolke svarene fra de voksne.

3.3. Hvad siger de voksne?

I interviewene med de voksne er spørgsmålet om et positivt resultat søgt indkredset ved først at få en beskrivelse af formålet for anbringelsen. Dernæst er de voksne blevet bedt om at konkretisere formålet inden for fire områder: barnets fysiske og psykiske udvikling, forældre-barn relationen, intellektuel funktion og skolegang, samt sociale relationer og tilpasning for på den måde at få en præcisering af, hvad man ønskede at opnå med anbringelsen. Endelig er de voksne blevet bedt om at vurdere, i hvor høj grad de mener, formålet med anbringelsen er realiseret på de fire nævnte områder. I interviewene med de voksne er alle fire områder søgt belyst med lige stor vægt.

Det generelle indtryk fra interviewene med de voksne (både forældre, sagsbehandlere, plejeforældre og ansatte på institutionerne) var, at spørgsmålene om succeskriterier for en vellykket anbringelse tilsyneladende viste hen til en måde at tænke på, som var fremmed for de interviewede. Desuden var det indtrykket, at interviewguidens nuanceringsgrad var langt højere end det, man var vant til at forholde sig til, uanset om man var sagsbehandler, forælder, plejeforælder eller ansat på en døgninstitution.

Det var ikke det almindelige, at formålet i den grad var konkretiseret.¹²⁾ De voksnes svar, på om formålet var blevet realiseret, var derfor også på et meget forskelligt niveau. Under interviewene med de voksne var der en del spontane¹³⁾ formuleringer om, hvad man ønskede med hensyn til barnets udvikling. Disse udsagn udsprang i høj grad af den voksnes konkrete kendskab til barnet. Dvs. de forekom oftere hos forældre, plejeforældre og ansatte på døgninstitutioner end i interviewene med sagsbehandlerne. Helt enkelt fordi sagsbehandlerne generelt havde mindre kendskab til børnene.

3.3.1. Interview med sagsbehandlerne

Interviewene med sagsbehandlerne faldt meget forskelligt ud med hensyn til spørgsmålene om resultatet af anbringelsen. Først og fremmest fordi der var meget stor forskel på sagsbehandlernes viden om og førstehåndskendskab til barnet og dets familie. Nogle sagsbehandlere havde aldrig mødt hverken barn eller forældre, andre havde mødt forældrene, men ikke barnet og andre igen havde mødt både børn og forældre. For de sagsbehandlere der hverken kendte barnet eller forældrene, var muligheden for

12) Dette svarer i øvrigt til, hvad Watt Boolsen et al. fandt i en undersøgelse af døgnanbringelser i Københavns Kommune fra 1986! - I samme undersøgelse gjorde sagsbehandlerne opmærksom på, at sagsbehandlingen blev dårligere, end man kunne ønske sig, på grund af et stigende tidspres.

13) Spontane i den betydning, at målene ikke var nedskrevne fx i en handleplan, samtidigt med at det fremgik, at det var noget, man havde overvejet, eventuelt talt om i forbindelse med anbringelsen.

at besvare spørgsmålene afhængige af, om der fandtes en handleplan. Det gjorde der ikke altid. I det følgende gennemgås svarene ud fra, om sagsbehandlere har/ikke har talt med barnet og ud fra, om der er/ikke er en handleplan.

Ingen handleplan, ingen samtale

For 5 af børnene var der ikke nogen handleplan. Sagsbehandleren kunne under interviewet heller ikke finde noget andet nedskrevet mål for anbringelsen. Det var derfor ikke muligt at få konkretiseret formålet på de fire nævnte områder. De sager, hvor der ikke var nogen handleplan, var typisk sager, hvor der havde været flere skift i sagsbehandler, og hvor journalen (i min formulering) bar præg af, at man havde prioriteret den handlingsrettede del af sagsbehandlerarbejdet, dvs. selve anbringelsen, frem for papirarbejdet.

De sagsbehandlere, der blev interviewet, havde typisk ikke selv stået for anbringelsen. I nogle tilfælde havde de slet ikke noget personligt kendskab til familien, i andre tilfælde havde de mødt forældrene, men aldrig børnene. Interviewene bar præg af, at sagsbehandlerne var nødt til at hente deres informationer i journalerne. De sagsbehandlere, der oprindeligt stod for anbringelsen, kan derfor godt have gjort sig flere overvejelser, end hvad der kom frem i interviewene. I den forstand kan en karakteristik baseret på interviewene være uretfærdig. Men man må dog konstatere, at hvis der har været overvejelser, har de ikke manifesteret sig i journalerne. Det kan derfor konstateres, at disse journaler ikke er gode nok som arbejdsredskab i forbindelse med en anbringelse.

Som udenforstående kan man undre sig over, hvordan man kan stå som ansvarlig for forløbet af en anbringelse, når man aldrig har set barnet. De forklaringer, der blev givet, handlede hver gang om ressourcer. I to af kommunerne havde man været plaget af vakante stillinger og langvarige sygemeldinger på samme tid. Én sagsbehandler fortalte fx, at hun i næsten 1 år havde været ansvarlig for to kollegers klienter ud over sine egne. De

børn og familier, der indgik i undersøgelsen, havde sagsbehandleren kun kendskab til via journalen.

Handleplan, men ingen samtale

For de øvrige børn var der handleplaner, men de varierede meget med hensyn til, hvor konkrete de var. Nogle handleplaner havde som mål "at etablere rolige og stabile rammer" uden at skrive noget om, hvordan man forestillede sig, at disse rolige og stabile rammer skulle påvirke barnets tilværelse i den ønskelige retning. Også her var der i nogle tilfælde tale om sagsbehandlere, der aldrig havde mødt barnet eller måske nok havde set barnet, men ikke talt med det.

Nøjere udspurgt kunne sagsbehandlerne dog godt i interviewet præcisere målene, samtidigt med at de gav udtryk for, at de ikke havde førstehåndskendskab til resultatet. I nogle tilfælde igen på grund af ressourceproblemer. I andre tilfælde fordi proceduren i den pågældende kommune var således, at det var konsulenter,¹⁴⁾ der stod for kontakten til barnet og anbringelsesstedet. Arbejdsgangen i kommunen var, at konsulenterne skulle rapportere om forløbet og eventuelle problemer til sagsbehandleren. Sagsbehandlerens vurderingsgrundlag var således notater i journalen kombineret med indberetninger fra konsulenter og eventuelt fra anbringelsesstedet.

I interviewet var det derfor svært at få nuancerne frem, fordi sagsbehandlerne jo ifølge sagens natur kun havde det skrevne ord at forholde sig til. Hvis kommunens system er, at det er en konsulent, der står med ansvaret for kontakten, kan man ikke bebrejde sagsbehandleren, at hun/han ikke har mødt barnet. Men man kan godt ønske sig, at der alligevel var en større præcisering af målene for anbringelsen i det skriftlige materiale. Ligesom man kan anfægte opfattelsen hos de sagsbehandlere, der gav udtryk for, at deres uvidenhed om anbringelsens resultat

14) Børn-og-unge konsulenter, familiekonsulenter. Det er forskelligt, hvad betegnelsen er i forskellige kommuner.

skulle tolkes positivt inden for rammerne af "intet nyt er godt nyt". Hvor de mente, at selvom de ganske vist ikke havde kendskab til det præcise resultat af anbringelsen, så ville de have vidst det, hvis det ikke var positivt, fordi de så ville have modtaget information enten fra en konsulent eller eventuelt direkte fra anbringelsesstedet.

Handleplan og samtale

Endelig var der sager, hvor der var en handleplan, og hvor sagsbehandlerne kendte både børn og forældre. Hvor sagsbehandleren havde talt med børnene før anbringelsen og også besøgt dem efter anbringelsen. Det drejede sig om i alt 10 af de 23 børn. I disse tilfælde var det altid muligt at få en nuanceret vurdering af, om anbringelsen havde levet op til formålet, også selvom der i nogle tilfælde ikke var tale om, at målene var udførligt nedskrevne (jf. "rolige stabile rammer", der må være yndlingsudtrykket).

3.3.2. *Vurderer stedet frem for barnet*

Uanset det ikke i alle tilfælde var muligt at få nuanceret målene for anbringelsen og succesen med hensyn til at få dem opfyldt, var der 19 af de 23 børn, hvor sagsbehandleren var tilfreds med anbringelsen.

I alle tilfælde kunne sagsbehandleren begrunde sin tilfredshed. Den typiske begrundelse var, at anbringelsen var sket "et godt sted". Det kunne være en døgninstitution eller en plejefamilie, som sagsbehandleren i forvejen havde kendskab til og gode erfaringer med. En erfaring, der blev formuleret som, at "der blev lavet et godt stykke arbejde", ligesom sagsbehandleren havde en erfaring med "at de (anbringelsesstedet) ville reagere, hvis der var problemer, sagsbehandleren skulle forholde sig til". I andre tilfælde var der tale om en ny plejefamilie, som man forventede ville kunne leve op til opgaven.

Tre børn havde sagsbehandlere, der var usikre på, om anbringelsesstedet var det rette. For de to af børnene var sagsbehandleren

i gang med at undersøge andre muligheder, for det sidste barn var der ifølge sagsbehandleren aktuelt ikke andre muligheder. For yderligere ét barn mente sagsbehandleren ikke, at anbringelsen havde levet op til forventningerne; dette barn var da også hjemgivet, før interviewet fandt sted.

Konklusionen er, at sagsbehandlerne generelt ved mere om anbringelsesstedet end om børnene. Når de skal vurdere, om en anbringelse lever op til forventningerne, foretager de derfor i højere grad en vurdering af anbringelsesstedet som sådan end en vurdering af det konkrete barn og dets udviklingsmæssige behov. På dette punkt lever sagsbehandlingen således ikke op til bistandslovens mål og intentioner.

3.3.3. Konvergens mellem børns og sagsbehandleres svar

Selvom sagsbehandlerne i højere grad var i stand til at formulere sig om stedet end om barnet, var der alligevel konvergens mellem børns og sagsbehandleres svar. Konvergens var tydeligst for de børn, hvor anbringelsens resultat på baggrund af børnenes egne udtalelser blev betegnet som negativt.

Blandt de 7 børn, der blev karakteriseret som børn, hvor anbringelsen ikke havde noget positivt resultat, var der 6 børn, der havde en sagsbehandler, der enten ikke var i stand til at sige, om målene for anbringelsen blev realiseret, eller var usikre på, om anbringelsen levede op til formålet på de fire tidligere nævnte områder. Ingen af de andre børn havde sagsbehandlere, der ikke vidste, om formålet var realiseret. Og kun tre af de øvrige børn havde sagsbehandlere, der ikke var i stand til at nævne mindst ét af de fire områder som et sted, hvor man mente at kunne spore en udvikling. Hypotesen om den positive betydning af uvidenhed ("intet nyt er godt nyt") er dermed punkteret.

3.3.4. Interview med forældre

I interviewene med forældrene centrerer svarene sig om to forhold: forældrenes generelle tilfredshed med det sted hvor barnet

er anbragt, og deres samlede vurdering af hvordan barnet har det, herunder om barnet har fået det bedre eller dårlige (fysisk og psykisk) under anbringelsen. Det vil sige, den del af formålsbeskrivelsen der handler om barnets fysiske og psykiske udvikling.

Enkelte forældre forholdt sig også til, om der var sket ændringer på det skolemæssige område, men det er selvfølgelig kun aktuelt for de børn, der faktisk havde skolemæssige problemer før anbringelsen. Det samme gælder for spørgsmålene om sociale relationer og tilpasning. Kun få forældre har kommenteret, om der er sket en ændring i forældre-barn relationen. De udtrykker enten tilfredshed med, at forholdet ikke er blevet dårligere, eller bekymring for at dette skal kunne ske på længere sigt.

Ligesom sagsbehandlerne forholdt forældrene sig i høj grad til kvaliteten af det konkrete sted, barnet var anbragt. 13 af de 23 børn havde forældre, der var meget tilfredse med det sted, hvor barnet var anbragt. Tre af forældrene var betinget tilfredse. Forstået på den måde, at de var utilfredse/dybt uenige i anbringelsen som sådan, men ikke utilfredse med selve det sted barnet var anbragt. Seks forældre var utilfredse både med anbringelsesstedet og med anbringelsen. Én mor blev der ikke opnået nogen form for kontakt med.

Forældrene havde forskelligt kendskab til anbringelsesstedet. Alle havde dog besøgt det mindst én gang, og flere kom der regelmæssigt. 18 af børnene havde regelmæssig kontakt med forældrene, oftest i form af at børnene var på besøg hos forældrene. For 5 børn var kontakten uregelmæssig. Begrundelsen var i alle tilfælde moderens/forældrenes uregelmæssige livsførelse (typisk alkoholproblemer).

De forældre, der var utilfredse med anbringelsen eller med anbringelsesstedet, havde oftest en regelmæssig kontakt med børnene (om end ikke nødvendigvis med anbringelsesstedet). Forældre med uregelmæssig kontakt med barnet, hvor uregelmæssig-

hed skyldtes forældrenes egen måde at leve på, var oftest tilfredse både med anbringelsesstedet og med barnets trivsel på stedet. Resultatet kan forekomme paradoksalt. Måske er der tale om forældre, der ligesom de sagsbehandlere, der oplever, at "intet nyt er godt nyt", bruger uvidenhed som et skjold mod at forholde sig til barnets virkelighed (dette er en tolkning!).

3.3.5. Tilfredse forældre har velanbragte børn

De forældre, der var tilfredse med anbringelsesstedet, mente alle, at deres barnet havde fået det bedre (fysisk og/eller psykisk) under anbringelsen. Ingen af de andre børn havde forældre, der mente at kunne spore en positiv udvikling.

Selvom børn og forældre langt fra altid har samme vurdering af anbringelsen og anbringelsesstedet, er der i undersøgelsespopulationen alligevel en meningsfuld sammenhæng mellem svarene. Både for de børn, der vurderer anbringelsens resultat som mest positivt, og for de børn, der vurderer resultatet mest negativt, er der en tendens til konvergens mellem børnenes og forældrenes svar. De børn, hvor anbringelsen fungerer på udviklingsniveauet (jævnfør tidligere), har i 7 af 9 tilfælde forældre, der både er tilfredse med anbringelsesstedet og mener, at barnet har udviklet sig positivt under anbringelsen. Mens børn, hvor der ud fra børnenes egne udsagn ikke kan påvises en positiv effekt, i 5 af 7 tilfælde har forældre, der forholder sig negativt eller afvisende til anbringelsen.

3.3.6. Interview med plejeforældre og ansatte på institutionerne

Interviewene med plejeforældre og ansatte på døgninstitutionerne kommer i denne sammenhæng til at fremstå næsten som den rene idyl. På alle anbringelsesstederne mener man, at de børn, undersøgelsen omhandler, er velanbragte. Man synes generelt, at børnene svarer til de forventninger, man har til, hvad man skal kunne klare. Der udtrykkes således en stor tilfredshed. Går man lidt dybere ned i svarene er der dog nuancer. For 20 af de 23 børn er svaret fra anbringelsesstedet uden tøven. Man mener,

der er tale om en rigtig placering. Man mener også, at de foreløbige resultater dokumenterer denne opfattelse.

Kun ét anbringelsessted mener ikke, der retrospektivt set var tale om en vellykket anbringelse, selvom de oprindeligt opfattede barnet som tilhørende stedets målgruppe. Anbringelsesstedet er her enig med såvel forældre og barn som sagsbehandler.

To anbringelsessteder (en døgninstitution og en plejefamilie) mener, at barnet havde flere problemer, end de fik oplyst ved anbringelsen. Havde de haft kendskab til disse problemer, ville de sandsynligvis have sagt nej til at modtage det pågældende barn, fordi opgaven ville være for vanskelig i forhold til, hvad de normalt ville påtage sig. I begge tilfælde vurderer man dog nu, at forløbet har været særdeles vellykket (en opfattelse børnene deler; de er begge i den gruppe børn, der er karakteriseret ved, at anbringelsen fungerer på udviklingsniveauet).

3.3.7. Anbringelsesstederne har egne mål

Alle de involverede anbringelsessteder (institutioner og plejefamilier) har en målsætning for opholdet, som de kan formulere i punkter svarende til de fire områder i interviewet¹⁵⁾ (samt eventuelt flere). Anbringelsesstedernes svar forekommer uafhængige af, om der er en handleplan eller ej. Tilsyneladende er det sådan, at både institutioner og plejefamilier har deres egne mål og planer for opholdet.

Hvis der kan etableres et samarbejde med sagsbehandleren, sker det som regel, hvis ikke fremstår det i interviewene, som om anbringelsesstederne kører deres eget løb. Lidt provokatorisk kan man måske derfor sige, at grunden til, at anbringelsesstederne selv er så tilfredse med deres indsats, måske er, at de selv har defineret målene!

15) A) barnets fysiske og psykiske udvikling, b) forældre-barn relationen, c) intellektuel funktion og skolegang, samt d) sociale relationer og tilpasning.

Stadig noget provokatorisk kan man også sige, at når først selve anbringelsesprocessen er overstået, så fungerer anbringelsesstederne uafhængigt af sagsbehandleren. Hvis sagsbehandleren har formuleret nogle mål for anbringelsen, vil de som regel indgå i anbringelsesstedets målsætning, hvis ikke, laver stedet selv en målsætning. Så sagsbehandlerens tidligere beskrevne fokusering på anbringelsesstedet i stedet for på barnet får i denne sammenhæng en anden og måske nok så meningsfuld betydning.

Selvom målene for anbringelsen ikke nødvendigvis hverken er formuleret eller drøftet af sagsbehandleren og anbringelsesstedet i forening (og har fået en formel status i en handleplan), behøver der ikke at være konflikter mellem sagsbehandleren og anbringelsesstedet. Tilsvarende behøver det heller ikke at betyde, at anbringelsen – set ud fra det enkelte barns behov – bliver ringere. Ud fra min vurdering har anbringelsesstederne (både institutioner og plejefamilier) nogle fornuftige mål for barnets ophold.

Kun i fire tilfælde har det været muligt at observere et direkte modsætningsforhold mellem sagsbehandlerens og anbringelsesstedets målsætning. I alle fire tilfælde var der tale om en anbringelse på en institution. I det ene tilfælde var det i forbindelse med den flere gange tidligere omtalte ikke-fungerende anbringelse. Resultatet var, at den hurtigt blev bragt til ophør. Sagsbehandleren havde her nogle ønsker, der ifølge anbringelsesstedet lå uden for dets tilbud. I det andet tilfælde fungerede kommunikationen mellem sagsbehandler og institution ikke. Man havde faktisk møder, men talte helt forbi hinanden. Et problem, der opstod allerede ved visitationen, hvor det efterfølgende viste sig, at anbringelsessted og sagsbehandler havde to forskellige versioner af, hvad der var foregået.

I de to sidste tilfælde var der uenighed mellem institutionen og sagsbehandleren om det videre forløb. I det ene tilfælde drøftede institutionen og sagsbehandleren uenigheden, hvorefter institu-

tionen anerkendte, at det var sagsbehandleren, der havde myndigheden til at bestemme. De samarbejdede om sagsbehandlerens beslutning, selvom de var uenige og barn og forældre vidste ikke, at uenigheden fandtes. I det andet tilfælde kom det til en konfrontation mellem institution og sagsbehandler på et møde, hvor forældrene også var til stede. Den ansatte på institutionen, der blev interviewet, allierede sig med forældrene og drøftede forholdene med dem og ikke med sagsbehandleren. Mens barnet tilsyneladende levede sit eget liv og i interviewet gav udtryk for tilfredshed med konsekvenserne af sagsbehandlerens beslutninger.

3.3.8. Anbringelsesstederne vurderer resultatet positivt

Anbringelsesstederne var således afgjort de mest optimistiske, når effekten af anbringelsen skulle vurderes. Fire anbringelsessteder mente, barnet havde boet der for kort tid, til at de kunne sige noget om effekten, og ét sted (det flere gange tidligere omtalte) mente ikke, der havde været en positiv effekt. De øvrige anbringelsessteder mente alle, at barnet havde profiteret af anbringelsen. Især med hensyn til den fysiske og psykiske udvikling og med hensyn til sociale relationer og tilpasning. Det var da også typisk inden for disse områder, at man formulerede sin målsætning.

Man kan undre sig over, hvorfor anbringelsesstederne er så langt mere positive end de øvrige interviewede. *Én forklaring* er, at det er anbringelsesstedernes opgave at ændre tingene i positiv retning, ligesom det er her, de har og anvender deres ressourcer. *En anden forklaring* er, at ændringerne er mere synlige for anbringelsesstederne, fordi det er dem, der kender barnet bedst. *En tredje forklaring*, at anbringelsesstederne orienterer sig mod at finde tegn på udvikling, og at de i deres søgen efter tegn er langt mere beskedne end de øvrige interviewede. At have fået etableret en fungerende dagligdag, hvor barnet virker tilfreds, eventuelt glad, vil således blive set som et første tegn på en positiv udvikling (som starten på det, der skal følge efter) og

dermed præge de svar, der er blevet givet i interviewene. Muligvis også selvom udviklingen aldrig kommer videre. Dette sidste må dog foreløbig stå som et postulat, da undersøgelsen ikke rummer mulighed for at vende tilbage og interviewe igen på et senere tidspunkt.

3.4. Blev resultatet positivt?

Tilbage står nu at etablere en samlet beskrivelse og forståelse af, for hvilke børn resultatet af anbringelsen kan betegnes som henholdsvis positivt eller negativt. I alt 16 børn, 10 sagsbehandlere, 14 forældre(par) og 18 anbringelsessteder vurderer, at resultatet af anbringelsen er positivt. I det følgende er der et kort resumé af, hvad der i undersøgelsens analyser er karakteriseret som henholdsvis et positivt og et negativt resultat.

I analysen af interviewene med *børnene* er et positivt resultat karakteriseret ved, at barnet giver udtryk for, at anbringelsen fungerer både på udviklingsniveauet og på omsorgsniveauet (9 børn) eller på omsorgsniveauet alene (7 børn). Et negativt resultat er karakteriseret ved, at barnet ikke giver udtryk for, at nogen af disse to niveauer fungerer (7 børn).

For *sagsbehandlerne* karakteriseres det som et positivt resultat, hvis de giver udtryk for, at de ved (mener at vide), der er sket en positiv udvikling for barnet (10 børn). Et negativt resultat karakteriseres ved, at sagsbehandleren enten ikke mener (2 børn) eller ikke ved (11 børn), om der er sket en positiv udvikling.

Forældrenes udsagn inddeles også i to kategorier. Et positivt resultat karakteriseres ved, at forældrene mener, der er sket en positiv udvikling (14 børn). Mens et negativt resultat karakteriseres ved, at forældrene enten ikke mener, der er sket en positiv udvikling (3 børn), ikke kan træffes for et interview trods forudgående aftale (3 børn) eller ikke under interviewet kan bringes til at besvare spørgsmålet (3 børn).

For *anbringelsesstederne* (institutioner og plejefamilier) er et positivt resultat tilsvarende karakteriseret ved, at de ansatte/plejeforældrene mener, der er sket en positiv udvikling (18 børn). Et negativt resultat er karakteriseret ved, at de ansatte/plejeforældrene enten ikke mener, der er sket en positiv udvikling (1 barn) eller mener, det på interviewtidspunktet endnu er for tidligt at udtale sig om en eventuel udvikling (4 børn). I det sidste tilfælde kan der senere komme en positiv vurdering, men på undersøgelsestidspunktet kan man ikke sige noget. Da resultatet ikke med sikkerhed kan siges at være positivt, bliver det registreret som negativt – i overensstemmelse med de vurderinger, der i øvrigt er foretaget, når udsagnene skulle kategoriseres. Hvad der er kategoriseret som positivt, er kun udsagn, der med sikkerhed kunne rubriceres sådan. Uklare svar eller manglende svar er kategoriseret som et negativt resultat.

3.4.1. Inddeling i fire grupper

Svarene fra de interviewede med hensyn til om anbringelsens resultat er positivt, om det er ukendt eller negativt fordeler sig forskelligt for de forskellige børn. For 8 børn er alle fire adspurgte parter enige om at vurdere anbringelsens resultat som positivt. For 3 børn er der ingen af de adspurgte, der mener, at resultatet er positivt. For de øvrige børn er der forskellige andre kombinationer. Se nedenstående skema.

På baggrund af denne oversigt kan børnene inddeles i fire grupper efter, hvor positivt eller negativt anbringelsens resultat vurderes. I kategoriseringen i grupper er hovedvægten (i overensstemmelse med undersøgelsens udgangspunkt) lagt på børnenes egne udtalelser. En anbringelse, som barnet ikke selv oplever som positiv, vil således ikke uden videre kunne rubriceres som positiv, uanset hvor mange voksne der har den opfattelse. Resultatet bliver fire grupper, som i det følgende vil blive beskrevet typologisk ud fra forhold, der i særlig grad kan karakterisere de indbyrdes lighedspunkter og ud fra forhold, der i særlig grad adskiller dem fra de øvrige grupper.

Gruppe	Antal børn	Børnenes vurdering	Sagsbehandlernes vurdering	Forældrenes vurdering	Anbringelsesstedernes vurdering
A	8	Positiv	Positiv	Positiv	Positiv
	1	Positiv	Positiv	Træffes ikke	Positiv
	3	Positiv	Ved ikke	Positiv	Positiv
B	1	Positiv	Ved ikke	Positiv	For tidligt
	2	Positiv	Negativ/ved ikke	Vil ikke tale	Positiv
	1	Positiv	Ved ikke	Negativ	For tidligt
C	1	Negativ	Positiv	Positiv	Positiv
	1	Negativ	Ved ikke	Positiv	Positiv
	2	Negativ	Ved ikke	Vil ikke tale	Positiv
D	3	Negativ	Negativ	Negativ	Negativ

Gruppe A. Resultatet er positivt

For de 12 børn i gruppe A er enigheden så stor, at anbringelsens resultat må betegnes som positivt. Der er primært tale om børn, der er anbragt på grund af egne udviklingsmæssige eller adfærdsmæssige problemer, eller børn der hører til blandt de ældste i undersøgelsen. I alle tilfælde var der tale om, at forældrene oplevede, at der var problemer, de ikke selv kunne magte, før anbringelsen blev bragt i stand. Selvom forældrene ikke nødvendigvis fra starten ønskede en anbringelse, så endte de med at være enige i, at det var nødvendigt. Det er således karakteristisk for denne gruppe, at anbringelsen i høj grad var et svar på nogle problemer, forældrene selv oplevede, de havde, og som de ikke mente at kunne løse alene og heller ikke ønskede at løse alene.

Gruppe B. Resultatet er positivt på kort sigt

For de fire børn i gruppe B er resultatet mere usikkert. På kort sigt er resultatet positivt, men perspektivet på længere sigt er usikkert. Børnene selv er tilfredse.

Et af børnene er anbragt for nylig og vil måske senere komme til at tilhøre gruppe A. Barnets og forældrenes baggrund for anbringelsen svarer til, hvad der er beskrevet for børnene i denne gruppe. De tre andre børn har forældre, der er imod anbringelsen, i alle tre tilfælde er der tale om anbringelser uden samtykke. Forældrene har stor modstand mod anbringelsen og har aktiviteter i gang med henblik på at få børnene hjem. Man kan derfor ikke udelukke, at et eller flere børn vil blive hjemgivet.

Ingen af disse tre anbringelser er begrundet i forhold med relation til barnet. Alle tre er begrundet med forhold knyttet til forældrene og deres måde at leve på (typisk alkoholmisbrug). Selvom børnene i denne gruppe ifølge eget udsagn har fået et positivt resultat af anbringelsen, vil de have risiko for på længere sigt at få problemer. Risikoen for alvorlig konflikt mellem barn og forældre er stor. Undersøgelsens børn havde ikke talt med forældrene om den forskellige vurdering af anbringelsen, og der var heller ikke andre, der havde forholdt sig aktivt til den problematik.

Gruppe C. Resultatet er uklart, kan blive positivt eller negativt

De fire børn i gruppe C er i den modsatte situation, sammenlignet med børnene i gruppe B. Børnene mener ikke selv, at anbringelsens resultat er positivt, og de er på den måde i opposition til flere af de voksne omkring dem. For nogle børn vil det formentlig kunne udvikle sig til en anbringelse med et positivt resultat, for andre er perspektivet usikkert.

I to tilfælde mener forældrene, at anbringelsens resultat er positivt, selvom børnene ikke er enige. I begge tilfælde drejer det sig om børn, der er anbragt på grund af egne adfærdsmæssige eller udviklingsmæssige problemer.

I de to sidste tilfælde er børn og forældre enige om ikke at vurdere resultatet af anbringelsen som positivt. I begge tilfælde er der tale om, at anbringelsen er begrundet i forhold knyttet til forældrenes måde at leve på (typisk alkoholmisbrug). Disse

børns situation minder om situationen for børnene i gruppe B. Det ene barn er behandlingskrævende ifølge anbringelsesstedet, men ikke ifølge forældrene. Barnets egen holdning er det ikke muligt at få frem (derfor karakteristikken: intet påviseligt positivt resultat). Det sidste barn er utilfreds med at være "anbragt" (være blevet bestemt over) og synes, man skulle lade børnene være lidt mere for sig selv.

Gruppe D. Resultatet er negativt

I gruppe D er der tre børn, hvor alle adspurgte parter er enige om at vurdere anbringelsens resultat som negativt. To af børnene blev faktisk hjemgivet, inden interviewet fandt sted. For det ene barn var anbringelsen begrundet i forhold knyttet til både barnet selv og forældrene, for de to andre børn var anbringelsen udelukkende begrundet i forhold hos forældrene.

Valg af anbringelsessted

Dette kapitel handler om valg af anbringelsessted. Der fokuseres på en beskrivelse af, hvordan beslutning om valg af anbringelsessted træffes i socialforvaltningen og på en beskrivelse af indholdet i de valgte foranstaltninger. Det sidste også af hensyn til den informative værdi for læseren. Til sidst nogle overvejelser over, hvad der gør sig gældende for de ikke vellykkede anbringelser.

4.1. Valg af foranstaltning

At finde det rigtige sted til det enkelte barn (og dets forældre) lyder besnærende godt, når målsætningen er en stribe succesfulde anbringelser. I virkeligheden er det ikke så let, heller ikke selvom man har et grundigt kendskab både til barn og til anbringelsessted. Der er altid flere nødvendige valg og afvejninger.

En måde at objektivere valgprocessen på er at tale om "matchning".¹⁾ Ideen er at opstille en række karakteristika for henholdsvis barn og anbringelsessted, beskrive det konkrete barn og de konkrete steder ud fra disse karakteristika og så have nogle kriterier for, hvordan disse karakteristika bedst muligt kombineres. Rationalet er, at finder man nøglen til den rette kombination, har man også fundet nøglen til en succesfuld anbringelse.

4.1.1. Discount-anbringelsesforløb

Det er dog ikke alle anbringelsesforløb, hvor der foregår en matchning før valg af anbringelsessted. I Socialforskningsinstituttets kvantitative undersøgelse introduceres begrebet "discount-anbringelsesforløb".²⁾ Det bruges om de anbringelsesforløb,

1) Jeg kender begrebet fra alkoholbehandlingsområdet, hvor det diskuteres og afprøves som behandlingsstrategi. Et veldokumenteret eksempel er det arbejde, der foregår ved Alkoholambulatorierne, Psykiatrisk Afdeling P, Odense Universitetshospital: *"Matchningsprojektet"*, hvor der foreløbig er udgivet tre årsrapporter.

2) Hestbæk, 1997, s. 148.

hvor sagsbehandlingen ikke lever op til bistandslovens regler og intentioner (specielt om undersøgelse efter §32c og om kontinuitet i sagsbehandlingen). Den kvalitative undersøgelse kan på dette punkt supplere Socialforskningsinstituttets kvantitative undersøgelse med en eksemplificering af, hvordan et discount-anbringelsesforløb kan se ud. Fx en plejefamilie, der fortæller:

"Vi havde haft børn i pleje i mange år, og nu syntes vi, vi havde mod på at prøve noget nyt. Vi kontaktede derfor kommunen og tilbød os som aflastningsfamilie. Der gik ikke lang tid, før vi blev ringet op: nu var der et barn. ½ time efter kom barnet og en sagsbehandler i taxa. Sagsbehandleren tog af sted næsten med det samme, og vi lavede en mundtlig aftale om, at hun (barnet) skulle være her, indtil man fandt ud af, hvad der skulle ske. Derefter skete der ikke noget. Der gik en måned, to måneder, tre måneder. Og ikke en lyd fra socialforvaltningen, selvom vi rykkede. Endelig da vi mødte op og forlangte, at nu skulle der ske noget, kom der en skriftlig aftale om, at barnet skulle blive boende her".

Der er kun enkelte eksempler på den type anbringelsesforløb i undersøgelsesmateriale. Discount-forløbene findes heller ikke i alle de deltagende kommuner. De findes i de kommuner, hvor der har været udpræget ressourcemæssige problemer og har især fundet sted på tidspunkter, hvor presset på socialforvaltningen har været helt akut.

4.1.2. Elementer af matchning

Når der ikke er tale om de omtalte discount-forløb, bruger sagsbehandlerne i undersøgelsen i et vist omfang matchning som udgangspunkt for valg af anbringelsessted. I det følgende vil beslutning, om hvilket anbringelsessted der vælges, blive beskrevet ud fra de matchnings-overvejelser, der kan identificeres i interviewene med sagsbehandlerne. Beskrivelsen er baseret på de forløb, hvor der rent faktisk har været en proces før anbringelsen, og hvor processen i hovedtrækkene har fulgt bistandslovens regler. Man matcher især ud fra tre forhold: 1. eventuelle behand-

lingsmæssige behov hos barnet, 2. relationerne mellem barn og forældre, samt 3. relationerne mellem forældre og anbringelsessted.

Ad 1. Behandlingsmæssige behov hos barnet

Angående eventuelle behandlingsmæssige behov hos barnet tager man udgangspunkt i medfødte fysiske eller psykiske handicap, der kunne pege på en specialinstitution som den rigtige løsning. Dernæst tager man udgangspunkt i barnets adfærd.

I undersøgelsen har der især været tale om en udadreagerende og voldsom adfærd. Der kan være tale om børn, der er tidligt skadede i deres følelsesmæssige udvikling, og som derfor ikke er i stand til at begå sig i almindelige sociale relationer eller om børn med neuropsykologiske udviklingsforstyrrelser, der præger deres adfærd (Trillingsgaard, 1997). Ideelt set vil det rette sted for disse børn være et sted (en behandlingsinstitution), hvor man i særlig grad er orienteret mod at arbejde med barnets specielle problemer.

Et tredje relevant forhold i denne matchning mellem barn og indsats er eventuelle indlæringsmæssige problemer. Kan barnet følge med i en normalklasse? Eller er der brug for særlig støtte? Måske endda i en grad, så det kunne være relevant med et anbringelsessted med intern skole, i undersøgelsen er der tale om skolehjem.

Endelig tages der hensyn til alder. De yngste børn er kommet i familiepleje (eventuelt med særlig støtte) uafhængigt af, om der har været særlige behandlingsmæssige behov eller ej. Dette skyldes, dels at der ikke er ret mange andre muligheder for de yngste børn, dels at de yngste børn oftere kommer fra familier med mange svære belastninger (fx misbrugsproblemer, vold) som derfor ikke har særligt meget overskud til forældreomsorg for børnene.

Ad. 2. Relationer mellem barn og forældre

Hvis barnet ikke har særlige behandlingsmæssige behov, sker matchningen på det næste niveau, hvor de afgørende kriterier findes i relationen mellem barn og forældre. Ideelt set skelner man her mellem, om man kan påvise en intakt og almindelig god relation mellem barn og forældre, eller om det er tvivlsomt, at der eksisterer en sådan relation (fx forældre, der ikke kan engagere sig i deres børns udvikling på grund af egne store problemer).

Er der en relation præget af god og stabil tilknytning, vil det optimale valg af anbringelsessted være en døgninstitution (et børnehjem) eller måske en kostskole. Rationalet bag dette er, at barnet allerede har forældre, som det har en psykisk tilknytning til. Der skal derfor ikke introduceres forældresubstitutter eller supplerende forældrefigurer, fx i form af plejeforældre.

Hvis forældrene derimod ikke er til stede for barnet fysisk og psykisk som forældre (fx på grund af misbrug eller sygdom), eller hvis relationen mellem barn og forældre vurderes som skadelig for barnets udvikling (fx at det i ekstrem grad er barnet, der giver forældrene omsorg og ikke omvendt), kan det være hensigtsmæssigt at introducere nogle supplerende forældrefigurer, og en anbringelse i familiepleje kan være relevant. Målet vil her være at finde lige præcis den institution eller lige præcis den plejefamilie, der passer til de behov, man har identificeret hos barnet.

Ad. 3. Relationen mellem forældre og anbringelsessted

Det tredje niveau, man matcher på, er relationerne (eller de potentielle relationer) mellem forældre og anbringelsessted. Hvis forældrene er stærkt afvisende over for et konkret sted, vil det som regel veje negativt, uanset stedet måske i øvrigt opfylder de optimale krav. Rationalet her er, at barnets muligheder for at tage imod de tilbud om udvikling, der gives på anbringelsesstedet, vil være afhængige af forældrenes holdning.

I nogle tilfælde bliver resultatet, at man satser på et sted, som forældrene mener at kunne samarbejde med. I andre tilfælde kan man alligevel vælge at se bort fra forældrenes holdninger, hvis man mener, at disse vil være uhensigtsmæssige eller til skade for barnet (fx som det kan ses ved anbringelser uden forældrenes samtykke). Matchningen her kan således ses som en uddybning af, hvad der blev beskrevet som det andet niveau.

4.1.3. *Det ønskelige, det nødvendige og det mulige*

De beskrevne overvejelser vedrørende matchning er ideelle betragtninger, ud fra hvad der er blevet fremlagt i interviewene. I virkelighedens verden er der mange andre forhold, der spiller ind. I de konkrete sagsforløb beskrev sagsbehandlerne mange overvejelser. Af hensyn til formidlingen har jeg valgt at sætte nogle overordnede begreber på, hvad det er, man ideelt set gør eller bør gøre i sin proces.

Lidt skematisk kan man fremstille det sådan, at sagsbehandlerne, uanset hvilken form for matchning der vil være relevant i den pågældende sag, bør starte med at formulere *det ønskelige*³⁾ i form af, hvad der efter deres opfattelse vil være det optimale i den givne situation for det givne barn.

Dernæst beskærer de målsætningen til *det nødvendige*. Det vil sige, hvad de opfatter som ufravigelige krav, set med udgangspunkt i barnets sundhed og udvikling. Til sidst lander de på *det mulige*, der så bliver den anbringelse, de forsøger at realisere.

Der er mange trin i bevægelsen fra det ønskelige over det nødvendige til det mulige. Fx kan der være barrierer i forbindelse med at undersøge, hvad der vil være den rigtige anbringelse i forhold til et konkret barn. Det kræver en undersøgelse af barnets forhold specifikt og generelt, herunder eventuelt en opda-

3) Det ønskelige, det nødvendige og det mulige er tre begreber, der bruges i *Handlinger* af Torsten Ingemann Nielsen, 1978. Jeg finder det meget nyttigt at anvende denne differentiering, når man skal beskrive socialt arbejde.

tering af de informationer, man allerede har. Har man i den proces brug for en undersøgelse af psykolog eller psykiater på en børnepsykiatrisk afdeling, må man de fleste steder i landet væbne sig med tålmodighed. Der har for flere af undersøgelsens børn været tale om lange ventetider.

Næste spørgsmål er: Findes den optimale institution eller den optimale plejefamilie? Og hvis den optimale institution findes, har den så plads? Gode plejefamilier hænger heller ikke på træerne, der skal udføres et arbejde for at finde plejefamilier og for at vedligeholde kontakten med dem, så de fortsat står til rådighed for kommunen.

Institutionerne findes (i undersøgelsen) enten af sagsbehandleren selv eller i samarbejde med en konsulent fra amtet. Opgaven med at finde (og senere vedligeholde kontakten med) plejefamilier bliver i nogle tilfælde "udliciteret" til private plejehjemsforeninger, i andre tilfælde har kommunen en eller flere ansatte konsulenter, der har det som deres særlige opgave, og i andre tilfælde igen er det den enkelte sagsbehandler, der finder (og vedligeholder kontakten med) plejefamilierne.

Hvert system kan have sine fordele og sine ulemper i forhold til valgprocessen. Det kan være hurtigere og enklere at "bestille" en plejefamilie, der så vidt muligt har de og de karakteristika hos en plejehjemsforening eller hos en konsulent, samtidigt med at sagsbehandleren måske forholder sig mere bevidst til matchningen, hvis hun/han selv har til opgave at finde en familiepleje til et bestemt barn.

Der er også en række mere lokale hensyn. Det kommunale selvstyre indebærer blandt andet, at kommunen lægger sin egen politik på børneområdet. Der kan være tale om økonomiske begrænsninger og budgetter, der skal overholdes. Ligesom arbejdet i de forskellige kommuner kan være præget af forskellige hold-

ninger i de lokale Børn og Unge Udvalg.⁴⁾ Socialforvaltningerne er underlagt kommunalbestyrelserne og vil dermed som sådan også være underlagt de politiske beslutninger rent lokalt, som de er underlagt de statslige beslutninger formuleret i bistandsloven.

4.1.4. At vælge med eller mod forældrene

Politisk udstukne økonomiske og generelle retningslinjer samt tilgængelighed er nogle helt overordnede forhold, der influerer på rammerne for valg af anbringelsessted. Men når de rammer er lagt, er der stadig en række forhold knyttet til barnet og barnets adfærd samt forældrenes holdning, som vil influere på valget. Er forældrene fx enige i, at barnet har særlige behandlingsmæssige behov? – Eller mener de, barnet har andre behov, end sagsbehandleren mener? Blandt de konkrete forløb i undersøgelsen var det lettest at få etableret en dialog med forældrene i de tilfælde, hvor det var barnets egne adfærdsmæssige eller udviklingsmæssige problemer, der primært lå til grund for anbringelsen. Men derfor behøver man jo ikke at være enige om, hvilken institution eller hvilken anbringelse der vil være den bedste.

I undersøgelsen er der eksempler på forældre, der – uanset barnets adfærd og psykiske tilstand – vil acceptere alt andet end en familiepleje, som de opfatter som en alt for stor konkurrent til forældrerollen. Andre forældre i undersøgelsen foretrækker lige så entydigt en familiepleje. Deres argument er, at de synes, det er alt for stemplende for et barn at bo på "børnehjem". De husker, hvordan deres egen barndoms "børnehjemsbørn" blev udsat for mobning og udstødning. Endelig vil det også helt elementært være vigtigt, at forældrene kan lide de mennesker, der nu skal til at være ansvarlige for deres børns dagligdag. Alt sammen forhold der kan få betydning for det videre forløb.

Bevægelsen fra det ønskelige over det nødvendige til det mulige behøver derfor ikke kun at være en nedtur. De mange afvejnin-

4) Se også Schultz Jørgensen et al., 1989, for en nærmere diskussion.

ger og valg, der vil være undervejs, kan betyde, at det mulige i nogle tilfælde faktisk er en bedre løsning, end det der oprindeligt stod som det ønskelige.

Den afgørende faktor, i forhold til hvad der karakteriserer det gode sagsforløb, er, at processen gennemføres, hvorimod discount-forløbene snarere kan betegnes som et proces-løst forløb, der fra starten styrtdykker mod det mulige. Et godt anbringelsesforløb er således præget af, at der reelt har været et forløb og ikke kun en handling eller en effektivering af en beslutning.⁵⁾

4.2. Indhold i de valgte foranstaltninger

Hvad er det, der vælges imellem, når der vælges anbringelsessted? Undersøgelsens børn er anbragt i døgninstitutioner, kostskoler og plejefamilier. Lidt mere differentieret kan anbringelsesstederne beskrives som: Institutioner med indeskole (behandlingshjem og skolehjem,⁶⁾ (i alt 8 børn), institutioner uden indeskole (i alt 3 børn), kostskoler (i alt 2 børn), familiepleje med krav om én hjemmearbejdende voksen (i alt 3 børn) og familiepleje uden krav om en hjemmearbejdende voksen (i alt 7 børn).

Indholdet i de medvirkende anbringelsessteders tilbud kan formuleres som: omsorg, undervisning, fritidstilbud, udviklende aktivitetstilbud og terapeutisk/rådgivningsmæssig støtte til barnets udvikling. Her nævnt i rækkefølge fra det generelle til det specielle. I det følgende gives der en beskrivelse af indholdet i anbringelsesstedernes tilbud, som det fremgik af interviewene og eventuelt udleveret materiale, hvor stedet beskrev sig selv og sit tilbud. Beskrivelsen er, hvad det generelle angår, baseret på alle

5) Jævnfør tankegangen bag indførelsen af handleplaner og bistandslovens understregning af samarbejde med forældre og høring af børn. Se også Hestbæk, 1997, s. 148-149.

6) Principielt er der en væsentlig kvalitativ forskel på en behandlingsinstitution og et skolehjem. I undersøgelsen er der dog ikke differentieret mellem de to former. I analysen opereres der med institutioner henholdsvis med og uden indeskole. Institutioner uden indeskole er det, der tidligere hed "børnehjem". Nu hedder det fx børn og unge center, akutinstitutioner og akutinstitutioner med langtidsafdelinger.

undersøgelsens børn. Dernæst indsnævres til det specielle. Det generelle er i denne sammenhæng tilbud, der gives til alle børn, mens det specielle er tilbud, der har karakter af terapeutisk/rådgivningsmæssig støtte til barnets udvikling.

4.2.1. Omsorg

Omsorg må forventes at være til stede på alle anbringelsessteder. I denne sammenhæng skal omsorg forstås således, at der sørges for mad, tøj, bolig, samvær, og at man tager sig af barnet, snakker med det, viser det, at det er velkomment, er indstillet på at løse de problemer, det giver, når der flytter en ny person ind, har en vis rummelighed over for barnet (for nu at sætte hverdags-ord på). At anbringe et barn et sted, hvor der ikke vises omsorg for barnet i den ovenfor beskrevne forstand, vil være selvmodsigende, hvis målet er, at barnet skal udvikle sig. Det bør derfor ikke kunne finde sted.

Alle de undersøgte børn modtog efter undersøgelsens vurdering omsorg, det sted hvor de var anbragt – også de børn, der ikke var tilfredse med anbringelsen. Der var ikke nogen børn, der gav udtryk for, at de følte, de var i en "Askepot-rolle" på deres nuværende anbringelsessted, men der var to børn, der beskrev, hvordan de havde følt sig i den rolle under en tidligere anbringelse. Fx Andrea, der fortalte, hun havde været ked af at bo et tidligere anbringelsessted *"jeg kunne ikke lide manden, jeg synes han drak for meget, og så var det jo ligesom det, jeg kom fra"*. På spørgsmålet, om der ikke var nogen, hun kunne have sagt det til fx en person fra socialforvaltningen, svarede hun *"der kom en og holdt øje med det hele (førte tilsyn). Men så var der dækket op, når hun kom. Hun snakkede aldrig med mig alene"*. Det er selvfølgelig et løsrevet citat, men interviewet med sagsbehandleren indeholdt faktisk de samme oplysninger.⁷⁾

Selvom jeg i undersøgelsen taler alene med børnene, er det selvfølgelig ikke givet, at børnene fortæller om de negative oplevel-

7) Den tidligere anbringelse var bragt i stand af en anden kommune.

ser, de har på det nuværende anbringelsessted. Så informationerne om dette må betragtes som minimuminformationer. Der var ét barn (hvor anbringelsen på interviewtidspunktet var bragt til ophør), der beskrev en anbringelse med meget lidt omsorg i den nævnte forstand. Blandt de børn, der på interviewtidspunktet fortsat var anbragt, var der kun ét barn, der gav udtryk for, at hun var ked af det konkrete sted, hvor hun boede. Det var en af de yngre piger, der sagde: *"jeg kan ikke lide at sige det, for det er ikke, fordi de ikke er søde, men jeg kan ikke lide at være her. Jeg vil hellere hjem"* (Anita).

Det barnet forklarer, hun ikke kan lide, er mødet med plejefamiliens meget anderledes normer. Hun siger fx: *"her skal man snakke og være stille og tænke. Hjemme må jeg godt se video"*. Da hun lader til godt at kunne formulere sig (og det også virker, som om hun faktisk gerne vil), snakker vi mere konkret om, hvad der er forskelle i normer, holdninger, værdier (min formulering, selvfølgelig ikke de ord i interviewet). Min tolkning, der også er baseret på interview med plejeforældrene, er, at hun har ret. Hun er kommet i en plejefamilie, hvor man har svært ved at rumme, det hun kommer fra. Man ønsker virkelig at give hende – formidle til hende – alle de kvaliteter, der faktisk er i plejefamilien, men overser helt, at hun ikke er et ubeskrevet blad, når hun kommer. Det, hun forstår ved hygge, nemlig Matadormix, popcorn og tre videofilm, er fuldstændigt utænkeligt i plejefamilien. Man har andre værdier (der har deres egen kvalitet), men barnet føler sig afvist. På spørgsmålet om, hvad hun har gjort for at falde til, svarer hun: *"det er gået godt nok, jeg har for det meste siddet inde på mit værelse"*.

Et andet problem er, at det er svært for plejefamilien at forholde sig til hendes biologiske forældre. Man ønsker ikke at have kontakt med dem, er tilfredse, når de ikke overholder aftalerne (forældrene er ikke voldelige eller truende over for plejefamilien, men ustabile). Begrundelsen er, at man først og fremmest mener at have til opgave at hjælpe barnet. I snæver forstand er der et tilbud om omsorg til barnet. Plejefamilien vil faktisk gerne

hjælpe hende og tage sig af hende. Men de kan ikke. Deres tilbud fungerer ikke i forhold til lige præcis dette konkrete barn, uanset de kvaliteter der i øvrigt kan være.

Om det er den manglende accept af de generelle værdier, eller om det er afvisningen af forældrene, som barnet reagerer på, kan ikke afgøres i undersøgelsen. Men når barnet siger, hun ikke er glad for sin plejefamilie og ikke føler sig knyttet til dem, bør man lytte. Det er muligt, at hun er kommet til at bo et sted, hvor signalerne for omsorg og for at have det rart er så anderledes, end det hun kender, at hun ikke føler, hun kan tage imod det gode, de vil gøre for hende, uden at det er nødvendigt, at hun selv bliver en anden.

4.2.2. Undervisning

Undervisning må naturligvis også betragtes som en del af det faste tilbud. Nogle af de undersøgte børn går i almindelig skole (i denne sammenhæng regnes kostskolerne med her), heraf nogle i specialklasser. De modtager folkeskolens almindelige undervisning som alle andre børn.

For børn, der går i institutionernes egne skoler, er der færre skolefag. Man koncentrerer sig om læsning og regning og har derudover også andre basale fag, men ikke lige så mange og ikke på lige så højt niveau, som der vil være mulighed for i folkeskolen. Flere af de involverede institutioner har det dog sådan, at hvis eleverne skønnes parate til det, overføres de til en almindelig klasse i den lokale folkeskole.

Men for nogle elever er den interne skole eneste mulighed for, at de lærer de helt elementære fag som læsning og regning. Af begavelsesmæssige eller adfærdsmæssige grunde eller af forskellige neurologisk betingede udviklingsforstyrrelser (Trillingsgaard et al., 1997) er de ikke i stand til at klare sig i folkeskolen.

Spørgsmålet om undervisning kunne nok fortjene sin helt egen redegørelse. Ikke fordi jeg tror, det er en dårlig undervisning,

der gives på institutionerne, det har jeg på ingen måde belæg for, tværtimod. Men fordi man må gøre sig nogle overvejelser om disse børns situation på langt sigt. Hvilke muligheder har unge mennesker, der ikke kan læse, og som har svært ved at "styre deres temperament"?⁸⁾ Står der overhovedet nogen veje åbne til det almindelige samfund? Hvilke forestillinger kan man gøre sig om deres fremtid? Det bedste svar – indtil videre – vil formentlig være grundige diagnostiske beskrivelser/undersøgelser med henblik på at formulere konkrete mål og undervisningsmetoder for det enkelte barn (Dalby, 1997).

4.2.3. Fritid og aktiviteter

Det fremtræder, som om der er fleksible rammer for fritidsinteresser for de børn, der er med i undersøgelsen, uanset om børnene bor på en institution eller i en plejefamilie. Det er mit indtryk, at socialforvaltningerne i de fleste tilfælde er indstillede på at dække udgifterne, og at de betragter fritidstilbud som en del af foranstaltningen.

På behandlingshjem, skolehjem (og til en vis grad kostskoler) indgår (mere eller mindre) strukturerede tilbud i fritiden som en del af (behandlings)indsatsen. De udviklende aktivitetstilbud findes især til de børn, der er karakteriseret ved at have "særlige behov". Aktiviteterne kan være sport, herunder mere fysisk udfordrende aktiviteter som motocross, sejlsport, klatring etc. Især rettet til børn med megen uro eventuelt kombineret med opmærksomhedsforstyrrelser og indlæringsvanskeligheder. Børnenes aktiviteter beskrives undertiden sådan, at de skal have "brændt energien af", men der er faktisk tale om mere. Motorisk aktivitet kan fremme både sproglig udvikling (især små børn) og den ikke-sproglige indlæring. Struktur, regler og motorisk aktivitet er vigtigt for disse børns udvikling (Beese, 1997).

Derudover er tilbuddene meget koncentrerede om dyr, ridning (i forbindelse med motorisk udvikling) og pasning af dyr som

8) Børnenes egen formulering

en mulighed for emotionel udvikling. De sociale elementer i kontakten med dyr er noget, der bliver lagt meget vægt på. Denne opfattelse støttes af en undersøgelse (Mallon, 1994), hvor man hævder, at kæledyr kan have en positiv betydning for behandlingskrævende børn, specielt hvis de bruges bevidst i barnets behandlings- og helingsproces. Dyrene giver børnene flere muligheder for at opleve og udvise følelser som kærlighed, fællesskab og nærhed. Argumentet er, at følelser, som bare én gang er oplevet, lettere vil kunne opnås igen, fordi barnet har erfaringer med, hvad der ledes efter, og derfor lettere vil kunne genkende følelsen. Det betyder ikke, at børnene ikke oplever (eller ikke har brug for at opleve) kærlighed, fællesskab og nærhed med andre mennesker, men følelserne i forhold til andre mennesker kan være mere komplicerede og derfor sværere i første omgang at identificere og navngive. Den væsentligste ulempe er ifølge Mallon, at især børn, der har været udsat for fysisk mishandling, undertiden selv mishandler de dyr, de omgås. Som professionel bør man vide det og i den forbindelse altid konkret overveje, om relationen til et dyr kan være positiv eller negativ (set i et behandlingsmæssigt perspektiv) for det enkelte barn, slutter undersøgelsen med at skrive.

4.2.4. Terapeutisk/rådgivningsmæssig støtte

For en del af undersøgelsens børn har anbringelsen også indeholdt et tilbud om terapeutisk/rådgivningsmæssig støtte. Det gælder altid for børn på behandlingshjem, oftest også for børn på skolehjem og i nogle tilfælde for børn anbragt i familiepleje. 15 af de 23 børn modtog en eller anden form for terapeutisk eller rådgivningsmæssig støtte. I de fleste tilfælde blev støtten givet efter aftale med sagsbehandleren.

Med udtrykket en terapeutisk/rådgivningsmæssig støtte tænkes der på en målrettet (og planlagt) indsats fra anbringelsesstedets side med henblik på at støtte barnets udvikling. Der tænkes i denne sammenhæng ikke på nogen bestemt faggruppe. De gennemgående udviklingspsykologiske temaer for den terapeutiske/rådgivningsmæssige støtte, der blev beskrevet i interviewene, var:

en fokusering på udvikling af barnets selvforståelse, identitetsudvikling, omverdensopfattelse (dvs. evne til at tolke og forstå andre menneskers handlinger og motiver), samt mere konkret barnets relationer til andre mennesker.

Den måde, de forskellige anbringelsessteder formulerede målsætningen på, var forskellig, ligesom indholdet i indsatsen var forskellig. Det fælles var, at støtten var der som en målrettet og planlagt indsats, og at den kunne formuleres. På behandlingsinstitutionerne havde man en teoretisk funderet målsætning (fx i form af miljøterapi), ligesom man havde fælles formulerede målsætninger (og procedurer). På skolehjemmene havde man i mindre grad en fælles systematisk teoretisk baggrund for arbejdet, men man havde alligevel et fælles holdningsmæssigt udgangspunkt indeholdende målsætning og procedure.

Både på behandlingshjem og skolehjem var udgangspunktet for indsatsen målrettet i forhold til de problemer, børnene havde. Oftest uro, opmærksomhedsforstyrrelser, kluntethed (fumler/tumler) og indlæringsvanskeligheder. Man satsede på, gennem den ydre strukturer og gennem at give barnet bedre erkendelsesmæssige redskaber til forståelse af omverdenen, at nå frem til nogle rammer, der kunne hjælpe barnet med at opbygge en indre struktur. Man satsede således meget på at hjælpe barnet med at etablere grænser om sig selv og på den måde få mere kontrol over sig selv og sine egne reaktioner.

I plejefamilierne derimod talte man mere om at opbygge selv-tillid, udvikle det følelsesmæssige beredskab og om at få tillid til voksne. En sprogbrug, der gerne skal modsvares af et barn med flere personlighedsmæssige ressourcer til at indgå i dialog og relation med andre mennesker. I undersøgelsen var der generelt disse forskelle mellem de to børnegrupper, henholdsvis anbragt på behandlingshjem/skolehjem og i familiepleje. Undtagen 4 af de yngste børn, som med udgangspunkt i deres alder var anbragt i familiepleje, hvor man ud fra de beskrevne matchnings-

kriterier nok kunne have overvejet, om ikke en institution ville have været det rigtige.

I nogle tilfælde (både behandlingshjem, skolehjem og plejefamilie) havde barnet (haft) adgang til psykologhjælp, i andre tilfælde blev hjælpen udelukkende givet af pædagoger (eller plejeforældre). I fire plejefamilier havde man mulighed for at få supervision fra en psykolog, i ét tilfælde med supervision fra sagsbehandleren og i de sidste to tilfælde arbejdede man helt på eget initiativ.

4.2.5. Indholdet i terapeutisk/rådgivningsmæssig støtte

De generelle redskaber i arbejdet med en terapeutisk/rådgivningsmæssig støtte kan karakteriseres som: samtale, positive følelser for barnet, konsekvens og indsigt. På forskelligt niveau og i forskellig mængde blev disse redskaber taget i anvendelse af de forskellige anbringelsessteder.

Alle de steder, hvor de 15 børn (som danner grundlag for det følgende), var anbragt, lagde man vægt på at tale med børnene, især om børnenes handlinger (og eventuelt følelser). Man forsøgte at sætte ord på følelserne og fandt det vigtigt, at børnene lærte at bruge såvel ord som kropssprog til at udtrykke sig og til at få kontakt med andre mennesker.

Den anvendte metode var forskellig på institutionerne og i plejefamilierne. Et fælles træk var dog, at der alle stederne var mindst én voksen, der var glad for barnet, følte sig personligt engageret i det og ønskede at investere i barnets udvikling. Ligesom man alle stederne lagde vægt på konsekvens i opdragelsen i den forstand, at aftaler og løfter skulle holdes, herunder aftalte regler, husregler og andre regler for omgang mellem mennesker.

Hvad der skete på disse punkter er vel principielt ikke så forskelligt fra, hvad der sker i en almindelig velfungerende familie. Det særlige i indsatsen var den vægt, man lagde på begrebet indsigt, hvor man arbejdede med at give børnene øget indsigt i

egne handlemønstre og -muligheder, både på det følelsesmæssige område og med hensyn til tænkning og erkendelse.

I det følgende er der nogle eksemplificeringer af indsatsen henholdsvis på institutionerne og i plejefamilierne. De konkrete børn, der beskrives, er valgt, fordi det med dem som eksempel er muligt at illustrere nogle forhold, som ud fra det samlede materiale fremstår som væsentlige for at få et indtryk af, hvad der i særlig grad arbejdes med på de involverede anbringelsessteder.

4.2.6. Indsatsen på institutionerne

Et eksempel på et barn anbragt på døgninstitution er Andreas, 11 år (interviewsammendrag):

*Det startede jo med, at jeg havde nogle problemer på min gamle skole. Og en dag fik vi det snakket igennem. Og vi snakkede om det her sted. Så snakkede vi det igennem et par gange, og så blev vi enige om, at vi nok hellere måtte se stedet, og så tog vi ned og så det, og efter sommerferien kom jeg så herved... Der har altid været problemer i skolen, jeg gik børnehaveklassen om, anden gang på en ny skole. Jeg blev drillet meget af de andre børn. Jeg kunne godt lide min børnehaveklasselærer. I 1. kl. gik det ikke så godt, 2. kl. gik bedre, og i 3. kl. gik det helt galt. Jeg blev meget drillet. Jeg er ordblind og kunne ikke kende forskel på b og d, og jeg kunne heller ikke høre endelserne, og så kunne jeg godt blive lidt sur – og så blev jeg moppet for det. – **Var der nogen, du snakkede med om, hvordan du havde det?** – Jeg har altid været en, der ikke kunne lide at sladre. – **Jamen kunne de voksne ikke mærke på dig, når du havde det dårligt?** – Nej, min mor og far kunne ikke. For jeg var jo glad, når jeg kom hjem, for så var jeg ikke i skolen og blev moppet. – **Hvad med om morgenen, hvordan havde du det, før du skulle i skole?** – Jeg er altid glad om morgenen. Så det var først i skolen, når de store drenge kom og moppedede... De vil gøre alt for at udrydde en, hvis de synes, man er dum. De råber: Du er ordblind, du er dum.*

At være dum

"Dum" er et nøgleord for forståelsen af Andreas' situation. Man fornemmer, han har en stor smerte knyttet til det at føle sig "dum", ikke mindst i betydningen, at man ikke magter/ikke kan finde ud af de opgaver, man forventes at kunne løse i skolen. Han vil hellere lade være med at forsøge end at risikere at ende med en oplevelse, der får ham til at føle sig "dum".

Der er ikke på interviewtidspunktet nogen oplysninger om, at han i øvrigt skulle være dårligt begavet. Forudsat han får en undervisning, der tager højde for hans læseproblemer, vil det derfor formentlig være hans holdning til og angst for at være "dum", der er den største hindring for at han kan lære noget i skolen. En institution med indeskole fremstår derfor som en god løsning for Andreas.

*Jeg tror, at hvis jeg var kommet her noget før, så havde jeg gået i folkeskole i dag. – **Hvordan gik det til, at du skulle bo her?** – Det var næsten min egen idé, og så min mors og fars. – **Hvad skulle du få ud af at bo her?** – Jeg skulle lære noget og gå i skole, og så skulle jeg lære at styre mit temperament, når jeg blev sur. – **Hvordan er det så gået?** – Fint, synes jeg selv. Jeg kan godt læse en bog på 40 sider på 8-14 dage. Men en stor bog kan jeg ikke læse. – **Hvordan går det med at styre temperamentet?** – Ja, sådan set... Hvis jeg bliver rigtig gal... nogen gange kan jeg ikke styre det, så bliver jeg sur, og så går det galt. – **Hvad gør du, når du...** – Det er... så går jeg bare lidt og så kommer jeg tilbage. Men det er sket et par gange, at jeg ikke kan styre det, så kan jeg godt finde på at blive lidt voldsom.... Det er kun, fordi de irriterer mig, at jeg gør det. Nej, man kan ikke sige, jeg har sluppet det. Det tror jeg ikke, nogen mennesker kan, slippe det helt. – **Er der nogen, der har hjulpet dig?** – Ja, Annie (kontaktpædagogen). Hun har hjulpet med skolesager og med at komme ud af problemerne. Også med at sige, det er rigtigt, hvad jeg gør... Min svaghed det er, når jeg får at vide, jeg er åndsvag, når jeg får at vide, at jeg ikke kan noget, ikke duer til noget. Så går jeg helt i baglås, så vil jeg hellere ud af verden. – **Hvordan kan voksne hjælpe børn, der har det***

sådan? – *Så skal de gøre lige som Annie, fx sige "prøv nu at lade dem (de børn, der mopper) være lidt og så gå hen til dem bagefter og snak lidt med dem, snak tingene igennem med dem". Det er på en måde løsningen at snakke med dem om problemerne. Det er det, der har hjulpet mig. Altså man skal ikke tvinge børn til noget, de ikke kan. Man skal lade dem prøve at arbejde selv og så hjælpe dem bagefter.*

På institutionen arbejder man målrettet med, at Andreas skal få større indsigt i sine egne reaktioner og lære at tackle vanskelige situationer på en anden måde end ved at "gå amok".

Interviewet af Andreas efterlader ikke nogen tvivl om, at han er meget interesseret i det, han lærer om sig selv. Det er også tydeligt, at han er knyttet til/glad for Annie. Interviewet med Annie viser, det er gensidigt. Andreas er også glad for at blive interviewet, giver hånd og siger "*tak for samtalen*".

Tanker om selvmord

Andreas er typisk for en del af de interviewede børn, især de større børn (ældre end 9 år). Angsten for at være "dum" i betydningen ubegavet, anderledes, forkert giver de fleste af de større børn udtryk for. Drengenes (og enkelte af pigernes) reaktion på dette er udadvendt aggression, og det er denne aggressive adfærd, omgivelserne reagerer på. Det er heller ikke ualmindeligt, at de større børn kommer med udtalelser om, at de "hellere vil ud af verden", som Andreas gør. To af de store piger har faktisk forsøgt selvmord, og flere af drengene talte om overvejelser i den retning, fx Bent på 13 år, hvis historie på mange måder minder om Andreas'. Bent taler om en følelse af meningsløshed i forbindelse med spørgsmålene om, hvad han skal få ud af opholdet på den døgninstitution, hvor han er anbragt:

Først og fremmest skal jeg lære noget om kontakten til kammeraterne, uden at jeg går i sort. Altså få løst de problemer jeg har inde i mig selv, sådan noget med nogle gener, jeg har fået gennem min

barndom. Og så er det også, at få det sådan... fordi jeg har så store problemer. Det er, at hver aften, eller hver gang det bliver mørkt, så har jeg det altså sådan, at alt hvad jeg laver, det er egentlig lige meget. Det er lige meget, hvad jeg foretager mig om aftenen, så synes jeg... det er da lige meget, det her. Og jeg ligger meget og spekulerer over det om natten. Hver gang, jeg snakker med en voksen, så kan de høre på det, men de kan ikke gøre noget ved det. Det er noget, der hele tiden kommer op, det kan ikke fjernes, tror jeg ikke. Ikke af behandlingen. – **Siger du, du føler, tingene er meningsløse?** – Ja, det føler jeg. Fx det er da meningsløst bare at gå i skole og lave det samme, gå på arbejde og sådan nogle ting. Om aftenen så ligger jeg bare og synes, det hele, det er ikke en skid værd, om morgenen så... "Hvorfor helvede skal jeg så lave det". Ikke. Det ligger jeg meget og tænker på om natten... – **Har du snakket med nogen om de ting?** – Jeg tror ikke, de voksne kan gøre noget... Jeg synes ikke så meget, der skal snakkes lige præcis om mig. Jeg er jo ikke et enestående billede i hele universet, vel? Der er jo ca. fem milliarder mennesker her på jorden, så hvorfor jeg lige præcis er verdens centrum... Men jeg kan godt anbefale, at folk, at mennesker, der har problemer med deres barn, at de... jeg vil godt anbefale, at de tager imod hjælp fra en pædagog.

Bents baggrund var massive problemer i skolen med konflikter med de andre børn og med en særdeles aggressiv reaktion fra Bents side.

At være anderledes

Et sidste eksempel på denne gruppe børn er Carsten på 11 år,⁹⁾ der fortæller, at han allerede i børnehaveklassen havde en fornemmelse af, at han var anderledes end andre børn: "jeg kunne ikke sidde stille, som de gjorde. Jeg sad lige så tit under bordet som ved bordet. Jeg kunne også mærke, at jeg blev hidsig på en anden måde". Om formålet med anbringelsen siger han: Det svære-

9) Som en spændende indføring i nogle af disse børns verden vil jeg anbefale: K.B. Elsvor: En helt anden verden. En beretning af en ung mand med Aspergers syndrom. København: Videnscenter for Autisme. 1996.

ste (før anbringelsen) var nok at blive moppet... Jeg blev godt modtaget her... Jeg er blevet bedre til ikke at blive sur over alting og ikke blive så hidsig. Jeg kan mærke, jeg har det bedre, mit sind er ikke mere så tungt. Nu siger jeg: "jeg går lige lidt ud". Jeg siger det. Melder, at nu skrider jeg. Det er ikke at stikke af. Jeg regnede egentlig ikke med, at det ville hjælpe at komme her, måske lidt. Det er gået bedre og hurtigere, end jeg troede. Det, jeg stadigvæk er mest slem til nu, det er at flippe ud over ingenting. Ikke at blive hidsig, men at lukke mig inde og blive ked af det. Jeg skal nok prøve mig selv mere af, prøve nogle flere grænser for, hvad jeg kan tåle... Jeg synes egentlig mest, det er mig selv, der har hjulpet mig. Også min far og min mor. De hjælper mig her, men på en måde, så det er mest mig selv. Det vigtigste er, at jeg virkelig har taget mig sammen. Hvis noget er mislykkedes, så har jeg prøvet igen og igen. Man kan ikke mærke, hvordan det hjælper, men man kan mærke det, når det har hjulpet. – **Hvad kan voksne gøre for at hjælpe børn?** – Det vigtigste er, at børnene selv vil. Andre kan ikke hjælpe, uden man selv vil, ellers er det umuligt. Men man (de voksne) skal også ville hjælpe. For hvis man ikke vil hjælpe, så kan man jo heller ikke.

At erhverve sig indsigt

Nøgleordene til at forstå, hvad der skete for børnene på institutionerne, var "indsigt". En indsigt, som de skulle lære at bruge til i højere grad at få kontrol over deres liv (deres egne reaktioner og reaktionerne fra deres medmennesker), så de selv kunne styre mere og ikke så meget var i deres følelsers vold, når de blev grebet af en følelse som angst og afmagt. Altså i høj grad en kognitiv¹⁰⁾ tilgang til problemløsningen. Børnene lærer at bruge tænkning og erkendelse som en måde at styre deres liv og følelser på, så de kan få nogle flere positive oplevelser i kontakten med andre mennesker.

10) Kognitiv refererer til brug af tænkning og erkendelse i problemløsning til forskel fra fx det umiddelbart sansemæssige (perception) eller det følelsesmæssige (emotion). Kognitionspsykologi er den gren af psykologien, hvor man beskæftiger sig med tænkning og erkendelse.

4.2.7. Indsatsen i plejefamilierne

Børnene i plejefamilierne havde lidt af den samme opgave, som børnene på institutionerne, når det drejede sig om at overvinde en følelse af afmagt over at være "dum" og om at lade være med at reagere aggressivt på følelsen. Men de havde dog ikke nær så mange problemer, som børnene på institutionerne. Alligevel havde også disse børn brug for indsigt i deres egen måde at reagere på. Fx Daniel på 13 år, hvor plejemoderen fortæller:

Det var vigtigt, at han fik en tryghed. At han kunne stole på voksne, at de ikke sloges, og at der blev stillet krav til ham. Han er godt begavet og dygtig til alt, hvad der har med sport at gøre. Hvis han ikke går i baglås, klarer han sig også godt i skolen. Han har meget svært ved at lave lektier, siger til sig selv, at han ikke kan, selvom han godt kan. Hans selvværd er lavt. Han har en indre uro. Når jeg stiller krav, fx beder ham om at rydde op, så arbejder han sig op, til han springer som en ballon. Han går helt grassat, når der stilles krav. Vi arbejder på at gøre ham bevidst om, hvad det er, han gør, når han bliver så gal inden i. Han havde en overgang, hvor... hvis de andre sagde noget til ham, så tævede han dem. Men det er nu holdt op... Hans temperament og det, han har været igennem, vil nok også komme til at forfølge ham psykisk, hvis det ikke bliver bearbejdet. Fx når han bliver lidt mere voksen. Men også derfor, når han går grassat, så lader jeg ham køre helt ud, så han bliver ked af det. Og så kan man komme ind til ham. Det hjælper ikke noget at bremse ham, så får man ikke kontakt med ham. For Daniel beholder følelserne inde i sig selv, indtil han eksploderer. Jeg kan ikke hjælpe ham med at bearbejde følelserne, før de kommer ud. Det er også derfor, man i skolen ikke har vidst, hvordan det var, fordi følelserne blev holdt inde... Vi har meget kontakt med hans mor. Hun er nem at snakke med og meget samarbejdsvillig. Men hun kan ikke klare sit eget liv og slet ikke hans.

Daniel selv taler noget om "sit temperament" og om samtalerne med plejemoderen. Men han taler også mere generelt om sine overvejelser i forbindelse med anbringelsen:

*I starten havde jeg meget imod det, jeg ville ikke være her. – **Ville du hellere bo hjemme?** – Nej egentlig ikke, men jeg var bange for, hvad der kunne ske med mor. Men da jeg begyndte at lære dem (plejefamilien) at kende, ville jeg gerne være her. Nu vil jeg gerne blive her. Jeg har fået det bedre. Før... jeg ved ikke... Jeg har vel gået og ladet som ingenting. Det er ikke særlig godt. Min mor kommer og besøger mig, og jeg besøger også hende. Nogle gange, så tænker jeg på hende, så er jeg ked af det... – **Er der nogen, der hjælper dig?** – Ja min sagsbehandler, hun siger, at de problemer, min mor har, der kan børn ikke gøre noget, jeg kan bare tænke på hende... Jeg taler også med Ditte (plejemoderen). Hun kender også min mor og ved, hvordan det er. – **Hvad kan voksne gøre for at hjælpe børn?** – De skal sørge for, at man kan komme i familiepleje eller på institution. – **Har børn det ikke bedst hos deres forældre?** – Det synes jeg ikke. Jeg synes, man skulle have gjort noget for mig meget, meget før. Dengang det begyndte, da jeg var 7 eller 8 år, i stedet for at vente til jeg var 11. Så havde jeg undgået mange sorger. Jeg synes, det er godt at være her, og man får det godt.*

Som det forhåbentlig fremgår, har Daniel langt mere kontrol over sine følelser, end Andreas, Bent og Carsten har. Det forekommer derfor også som et rigtigt valg, at Daniel bor i familiepleje og hverken på skolehjem eller behandlingshjem.

Den måde, Daniels plejemor beskriver forholdet til Daniel og sine egne overvejelser på, er typisk for de syv plejefamilier, der giver rådgivningsmæssig støtte til børnene. Selvfølgelig er der individuelle forskelle, men hovedvægten ligger på et ønske om at være til stede for barnet, engagere sig, være der. Disse plejeforældre involverer sig direkte i barnet og i at være den klippefaste væg, børnene kan spille op imod. Hvor institutionerne mere målrettet satser på det kognitive, satser plejefamilierne på den emotionelle indsats. Børnene skal lære noget om følelser, deres egne og andres. De skal lære at handle på dem og beherske dem, når de er uønskede eller fører til et uønsket resultat.

4.2.8. Et kognitivt eller et emotionelt udgangspunkt?

Det kognitive og det emotionelle er to forskellige indfaldsvinkler til at støtte børn. Det er ikke sådan, at den ene er bedre end den anden. Nogle af børnene på institutionerne ville ikke kunne profitere af den mere emotionelle tilgang. For dem er følelser mere farlige i den forstand, at deres følelser dikterer dem, hvordan de skal handle. Angst og afmagt fører direkte til aggressive og voldelige handlinger, der ofte også skræmmer barnet selv. Følelser i alt for stor mængde kan derfor være skræmmende.

Andreas, Bent og Carsten ville sikkert ikke – som Daniel – kunne bruge at "køre deres følelser helt ud", når de gik grassat, som Daniels plejemor, Ditte, forklarer det. De ville formentlig ikke kunne stoppe, ville ikke have noget filter, der kunne beskytte dem og bringe dem tilbage til verden, når det gik løs på den måde.¹¹⁾

Daniel er ikke på samme måde skræmt af sine følelser, følelserne kan snarere ses som et udtryk for, at han er ulykkelig. Han har oprindeligt haft en god tilknytning til sin mor og er stadigvæk glad for hende (ligesom hun er glad for ham), selvom han ved, at hun ikke kan tage sig af ham. Han er derfor i stand til at tage imod og reagere positivt på det emotionelle ud- og modspil, han får fra Ditte (og fra sin plejefar).

4.3. Hvor går det galt?

Indtil nu kan kapitel 4 læses som et udtryk for, at den gode anbringelse i langt højere grad er anbringelsesstedernes end socialforvaltningernes opgave og ansvar. Dermed kan det også læses, som om sagsbehandlerne er på rette spor, når de i højere grad fokuserer på og har kendskab til anbringelsesstedet end til barnet, når de skal begrunde en anbringelse. Denne opfattelse bliver nu punkteret. Opfattelsen må ses i sammenhæng med, at

11) Er beskrevet i undersøgelsen "Opvækst eller overlevelse. Psykisk forsvar mod vold og strategier for overlevelse hos 4-6-årige børn i familier med hustrumishandling" (Else Christensen, 1988).

fremstillingen indtil nu har fokuseret mest på det vellykkede og mest på en beskrivende redegørelse. Der har været fokus på den gode anbringelsesproces og på det gode resultat, ligesom de valgte eksempler oftest har handlet om børn, der selv mener, de har fået noget godt ud af anbringelsen. Når fokus skifter til de anbringelser, der ikke kan karakteriseres som vellykkede, og redegørelsen bliver mere analyserende, skifter billedet.

4.3.1. Varighed og resultat

På interviewtidspunktet havde børnene været anbragt fra 2 mdr. til 36 mdr. på deres nuværende anbringelsessted.¹²⁾ Hvis børnene inddeles i tre grupper efter anbringelsestidens længde (henholdsvis 5 mdr. eller mindre, mere end 5 mdr. og mindre end 1 år, samt 1 år eller mere), viser det sig,¹³⁾ at der er flest børn med positivt resultat (jf. kapitel 3) blandt de børn, der har været anbragt 1 år eller mere og tilsvarende flest børn uden positivt resultat i gruppen, der har været anbragt 5 mdr. eller mindre.

Et positivt resultat blev i kapitel 3 karakteriseret ved, at alle involverede parter, både børn og voksne, beskrev resultatet som positivt (gruppe A, 12 børn). Mens resultatet blev betegnet som negativt eller tvivlsomt for de øvrige børn, hvor der var divergerende opfattelser mellem børn og de forskellige voksne om, hvorvidt resultatet kunne betegnes som positivt (gruppe B, C og D, 11 børn).

Måske er det et tilfælde, at det lige præcis er sådan i dette lille udsnit af anbragte børn. Men hvis det ikke bare er helt tilfældigt, kan det være et signal om, at der måske her er noget, som det kunne være interessant at se lidt nærmere på. Er det fx sådan, at anbringelserne med lang anbringelsestid kan karakteriseres ved andre fælles træk end selve varigheden? Er der fx tale om, at sagsbehandleren (bare) har "valgt rigtigt"? Er sagsbehand-

12) På grund af udvælgelseskriterierne, der sagde, at anbringelsen skulle være sket efter 1. januar 1993, har det ikke været muligt at få rigtigt langvarige anbringelsesforløb med i undersøgelsen.

13) Se bilag.

lerne blevet dårligere til at vælge anbringelsessted, siden de seneste valg tilsyneladende ikke fører til et lige så vellykket resultat? Er der en systematisk forskel på anbringelsesstederne? Er det en afspejling af, at undersøgelsens kriterier for et vellykket resultat bedst viser sig, når der er gået noget tid? Er det forskellige grupper børn (forældre, anbringelsessteder), der er tale om? – Eller er det nogle helt andre spørgsmål, der bør stilles? – Jeg har fundet det mest frugtbart at gå videre med de to sidste spørgsmål: afspejler det undersøgelsens kriterier? Og er det forskellige grupper børn (forældre, anbringelsessteder)?

En afspejling af undersøgelsens kriterier?

I et vist omfang kan der være tale om en afspejling af undersøgelsens kriterier, i hvert fald for så vidt der er tale om en anbringelse, der fungerer på udviklingsniveauet (dvs. at der udvikles nære relationer, at barnet føler, de voksne kender det, og at barnet har fortalt om sig selv), hvor man må antage, at det kan tage tid at udvikle relationerne og trygheden. En anbringelse, der fungerer på omsorgsniveauet (at barnet kan lide at bo på stedet, at barnet har fået det godt/bedre, at barnet føler, det har fået hjælp) skulle dog nok kunne manifestere sig tidligere. Da kriteriet (inden for undersøgelsens univers) for en god anbringelse er, at den ifølge barnets oplysninger fungerer enten på omsorgsniveauet alene eller både på omsorgsniveauet og på udviklingsniveauet (jf. kapitel 3), er der således ikke noget klart argument for, at der udelukkende er tale om en afspejling af undersøgelsens kriterier.

Specielle børn/forældre?

En anden mulighed, der mere relaterer sig til spørgsmålet, om det er en speciel gruppe børn (forældre/anbringelsessteder), hvor der er tale om henholdvis en vellykket og en ikke vellykket anbringelse, er at lade sig inspirere af andre undersøgelser, fx undersøgelser, der peger på, at de anbringelser, der fra starten falder positivt ud (uanset hvad årsagen er), oftere opretholdes, end de anbringelser der ikke umiddelbart forekommer vellykkede.

I en undersøgelse af familieplejeanbringelser, der har ført til utilsigtet flytning af barnet, finder Backe-Hansen (så tidligt som i 1982), at de hyppigste årsager til utilsigtet flytning var "store problemer hos børnene" eller "store problemer i plejefamilien". I min formulering er der tale om anbringelser, hvor der enten er tale om, at barnets personlige eller adfærdsmæssige problemer er så store, at plejefamilien ikke kan stille op, eller der er tale om, at der ikke er opnået en tilknytning mellem barn og plejefamilie. Store problemer i plejefamilien kan fx være skilsmisse eller dødsfald. En god anbringelse (for så vidt der er tale om plejefamilie) vil således formentlig relativt hurtigt blive oplevet som god af de involverede, mens et dårligt resultat af en anbringelse formentlig tilsvarende hurtigt vil vise sig. Hvis dette er rigtigt, understreger det betydningen af, at sagsbehandleren foretager en tæt opfølgning ikke mindst i de første faser af et anbringelsesforløb.

4.3.2. Fokus på de ikke vellykkede anbringelser

Hvis man på denne baggrund prøver at dykke lidt mere kvalitativt ned i undersøgelsesmateriale i den foreliggende undersøgelse og samtidigt prøver at abstrahere fra spørgsmål og svar i interviewet, samt fra de mere formelle oplysninger, tegner der sig nye mønstre. For ser man i stedet for på, hvad det er for nogle børn, hvor anbringelsens resultat ikke kan karakteriseres som positivt, og på, hvad jeg efter interviewet har noteret mig, som noget jeg blev opmærksom på, selvom det ikke direkte var med i interviewschemaet, begynder der at tegne sig et eller måske snarere to mønstre.

Hvis man udelukkende ser på de børn, hvor alle var enige om, at anbringelsen ikke havde ført til et positivt resultat (i alt 3 børn, se kapitel 3), og de børn, der havde været anbragt i 5 mdr. eller mere, hvor resultatet blev karakteriseret som usikkert (i alt 5 børn¹⁴), fremgår det, at disse 8 børn kan indeholdes i to grupper: 1. Børn, der er karakteriseret ved at de primært orien-

14) Se bilag.

terer sig mod andre børn og ikke mod voksne (heller ikke deres egne forældre). Og 2. Børn, hvor der er tegn, der tyder på en symbiotisk relation mellem forældre og barn, en relation som ifølge sin natur også eksisterer efter anbringelsen. Man kan tale om to grupper børn, der placerer sig i hver deres ende af et kontinuum, gående fra ingen involvering i voksne til overinvolvering.

Så måske vil det være relevant i langt højere grad at se på kvaliteten af børnenes relation til deres forældre (og til voksne generelt), hvis man skal komme med et bud på, om en anbringelsen vil kunne føre til et vellykket resultat eller ej. Tilsvarende kan det være relevant at inddrage kvaliteten af barnets relation til sine forældre som et væsentligt led i de tidligere nævnte matchnings-overvejelser.¹⁵⁾

4.3.3. Børn der ikke er knyttet til voksne

I det første tilfælde er der tale om børn, der ikke knytter sig til nogen af de voksne på anbringelsesstedet. De udtrykker heller ikke noget ønske om at gøre det. Når de er utilfredse med anbringelsen er det kammeraterne hjemme, de først og fremmest nævner. De giver ikke på samme måde udtryk for, at de savner forældrene. Hvis de er tilfredse med anbringelsesstedet, er det på grund af de andre børn på stedet, ikke de voksne.

Dvs. der er tale om børn, der ud fra undersøgelsen kan karakteriseres ved, at de ikke satser på at bruge voksne i deres udvikling. De satser i langt højere grad på sig selv og på andre børn. Det er børn, som i en vis forstand har meldt sig ud og er blevet fremmede for voksne. Nogle af disse børn blev i kapitel 3 karakteriseret som børn, hvor anbringelsen udelukkende fungerede på funktions-relationsniveauet i og med de havde gode relationer til

15) Betydningen af den symbiotiske relation blev bl.a. omtalt af chefpsykolog Rikke Schwartz på et kursus om "Arbejdet med anbringelser" på Den Kommune Højskole i Grenå den 23.-24. januar 1997. Rikke Schwartz nævnte netop børn, der var symbiotisk knyttet til deres forældre, som noget af det vanskeligste at arbejde med.

andre børn, men ikke engagerede sig i de voksne. Det drejer sig om tre piger og en dreng.

4.3.4. Børn der er symbiotisk knyttet til forældrene

Den anden gruppe børn, der skiller sig ud, er børn, hvor der er tegn, der tyder på, at de lever i en symbiotisk relation til en eller begge forældre. Det betyder, at barnet følelsesmæssigt er knyttet til forældrene på en måde, som hverken tillader barnet eller de voksne at blive selvstændige personer. Fx skelnes der i disse familier typisk ikke imellem, hvem der har hvilke følelser. Man går uden videre ud fra, at man føler det samme. Det kan beskrives på den måde, at der i disse familier ikke er plads til, at børnene bliver selvstændige personer. De fungerer (og det forlanges, at de fungerer) som en forlængelse af forældrenes ego.

Der er tre piger og en dreng, hvor denne tilknytning kan iagttages. Alle fire er ambivalente over for/utilfredse med anbringelsen, og alle forældre er modstandere af anbringelsen. Ét barn hører til blandt de ældste i undersøgelsen og har selv været med til at tage initiativ til anbringelsen.

De tre andre børn var i den yngste og mellemste aldersgruppe. Det var børn, hvor forældrene fortalte om børnenes store omsorg og hengivenhed. Fx et barn der ringede hjem næsten dagligt for at høre, hvordan forældrene havde det. Noget forældrene fremhævede og satte stor pris på, samtidig med at de sjældent selv ringede og aldrig kom det sted, hvor hun var anbragt, selv om de havde fået at vide, at de ville være velkomne (blandt andet et tilbud om at blive hentet og bragt i bil). Eller et andet barn, hvor forældrene understregede hendes store omsorg og venlighed. Hver gang de var kede af det, så var hun der og var parat til at trøste. De kunne ikke begribe, at det barn "skulle straffes med at bo et andet sted", som de formulerede det.

Det var også forældre, hvor det i interviewet var meget vanskeligt at få besvaret spørgsmål, der isoleret set handlede om bar-

net, om hvordan barnet havde det etc. De svarede hver gang med at fortælle, hvordan de selv havde det.

4.3.5. Forældre-barn relationen i andre undersøgelser

Spørgsmål om forældre-barn relationen var inkluderet i den foreliggende undersøgelse, men primært med sigte på at få belyst, om der skete ændringer under anbringelsen (noget de fleste forældre faktisk ikke mente, der gjorde). Men en specifik formulering omkring børn, der ikke var knyttet til voksne, og børn der var symbiotisk knyttet til deres forældre, indgik ikke i undersøgelsens design. Målet var som bekendt især at få belyst, hvad der skete i kommunen.

Som det så ofte sker i kvalitative undersøgelser, står jeg derfor med et resultat, jeg ikke var forberedt på, og som måske kunne være blevet belyst meget mere informativt, hvis det havde været inkluderet i undersøgelsen fra starten. Men heldigvis er det sådan, at den problemstilling, disse resultater peger på, faktisk er blevet belyst tidligere i en svensk undersøgelse (Cederström, 1990¹⁶). Da jeg mener, disse resultater kan have relevans for forståelsen af processen i forbindelse med en anbringelse, vil jeg give et relativt udførligt referat fra Cederströms undersøgelse.

Der er tale om en undersøgelse af 25 børn i alderen 4-12 år, som er placeret i familiepleje. Børnene blev fulgt op og undersøgt to år efter anbringelsen. Udgangspunktet for undersøgelsen var en hypotese om, at barnets tidlige relation til forældrene (i undersøgelsen beskrevet ved forældrenes forholden sig til barnet) er afgørende for, hvordan barnet senere tilpasser sig en anbringelse i familiepleje. Der opereres med fem kategorier til at beskrive forældrenes måde at forholde sig til barnet på: 1. De afviste børn (rejekterede), 2. De symbiotisk tilknyttede børn (symbiotisk hållna), 3. De ambivalent tilknyttede børn (ambivalent

16) Et delstudie i det svenske Barn-i-Kris-projekt, der omhandlede 89 børn i alderen 0-16 år, der i perioden 1981-1982 blev anbragt i plejefamilie (fosterfamilie) af Malmø Kommune. Min oversættelse fra svensk af kategorierne.

hållne). 4. De forsømte børn og 5. De nuanceret tilknyttede børn (nuanserat hållna).

De tre første kategorier (afvist, symbiotisk og ambivalent tilknytning) betegnes som børn, der har en negativ relation til forældrene. Relationen mellem forældre og børn er skadelig for børnene i og med, der er tale om forældre, der ikke er i stand til at erkende børnenes behov og adskille dem fra deres egne. De to sidste kategorier (forsømt og nuanceret tilknyttet) betegnes som en positiv relation. At en relation, der karakterises ved forsømte børn, kan betegnes som positiv, forklares på den måde, at selv om forældrene forsømmer deres børn og ikke kan tage vare på dem, er de i stand til at opleve børnene som selvstændige individer og lade dem være individer med egne behov, tanker, følelser mv.

Undersøgelsen konkluderer,¹⁷⁾ at indholdet i relationen mellem barn og forældre ikke har ændret sig i løbet af de to år, undersøgelsen omhandler. Børn, der på anbringelsestidspunktet var afviste, symbiotiske eller ambivalent tilknyttet forældrene, var det fortsat efter to år. Det samme gjaldt for de forsømte og de nuanceret tilknyttede børn.

For det andet blev der konkluderet, at børn, der har en god relation til deres egne forældre, også udvikler en god relation til plejeforældrene. Forældrenes måde at forholde sig til barnet på har således en større forudsigelseskraft, end plejefamilien (og forholdene i plejefamilien) som sådan har.

Omkring anbringelsernes varighed er Cederström på linje med Backe-Hansen (1982), i og med hun konkluderer, at det helt enkelt er de børn, som anses for at være lette at tage vare på, der bor længe i plejefamilien. De følelsesmæssigt krævende børn flytter hjem. Forældrene forlanger at få dem hjem, og plejefa-

17) Cederström, 1990, s. 189, s. 193, s. 195 og s. 198-199.

milien er villige til at lade dem flytte. Det er ikke børn, som plejefamilierne kæmper for at beholde.

Cederström slutter med at skrive: "De børn, som mest har brug for hjælp (afviste, symbiotisk eller ambivalent tilknyttede), er dem, som får det dårligst af at blive placeret i plejefamilie. Undertiden forværres deres problemer oven i købet." Og lidt senere: "De børn, der kategoriseres som forsømte eller nuanceret tilknyttede har brug for hjælp til at opretholde relationen til forældrene."....."De børn, der er karakteriseret ved en negativ forældrerelation har brug for hjælp til at få en væsentlig forbedring i stand med hensyn til forældrenes måde at forholde sig til dem på, for at der kan ske en udvikling i en gunstig retning" (min oversættelse).

De dele af Cederströms undersøgelse, der efter min opfattelse kan have særlig relevans for forståelsen af processen i kommunerne (og de vanskeligheder der kan være), er især: 1) at relationen mellem forældre og barn ikke har ændret sig i løbet af to års anbringelse uden for hjemmet. Og 2) at børn, der har en god relation til deres egne forældre, også udvikler en god relation til plejeforældrene. Selvom resultaterne ikke uden videre kan overføres, synes jeg, der er tale om to konstateringer, der er så væsentlige, at de bør indgå i de videre refleksioner.

Forældrene

I dette kapitel vil fokus være på forældrenes oplevelse af problemerne før (og i begyndelsen af) anbringelsesforløbet og på deres oplevelse af socialforvaltningens indsats under anbringelsen. Desuden vil der kort blive redegjort for forældrenes kontakt med barnet under anbringelsen og for betydningen af denne kontakt.

5.1. Forløbet frem til anbringelsen

Forældrene blev spurgt, om de før anbringelsen selv havde ment, der var problemer i forbindelse med barnet. Halvdelen svarede, at det havde de, mens den anden halvdel afviste, at der var problemer før anbringelsen.¹⁾ De forældre, der mente, der havde været problemer, blev spurgt om, hvorvidt de havde gjort noget for at løse problemerne. Kun en mindre del svarede "ja" til dette. Forældrenes begrundelse for ikke at gøre noget var: *"vi vidste ikke, hvad vi skulle gøre"*, og *"vi vidste ikke, hvor vi kunne henvende os"*. Eventuelt kombineret med *"vi var bange for, hvad der ville ske, hvis vi sagde, vi havde problemer"*.

De fleste sagsforløb i forbindelse med den aktuelle anbringelse blev ifølge forældrene²⁾ sat i gang på foranledning af andre: skolen (7 børn), børnehaven (3 børn) og sundhedsplejersken (3 børn). Der var således 13 børn, hvor det ifølge forældrene var en offentlig instans, der tog kontakt til socialforvaltningen. For 3 børn var det naboer eller familie, der kontaktede socialforvaltningen, for 5 børn startede sagen i forbindelse med en akut hændelse, hvor enten barnet selv eller naboer/familie tog kontakt til socialforvaltningen, og for de sidste 2 børn var det forældrene selv, der henvendte sig.

1) Se bilag.

2) Der er ikke fuld overensstemmelse mellem, hvad forældrene og sagsbehandleren siger om dette. Sagsbehandleren oplyser ofte, at der er kommet henvendelse fra flere forskellige steder.

6 forældre var ved sagens start forberedt på, at resultatet kunne blive en anbringelse uden for hjemmet. For de øvrige forældre har situationen derfor været, at uanset om de oplevede, der var problemer eller ej, havde de ikke nogen forestilling eller forventning om, at svaret på problemerne kunne blive en anbringelse uden for hjemmet. For nogle forældre skete der en ændring undervejs i forløbet, så de indstillede sig på en anbringelse, for andre forældre blev anbringelsen ved med at være utænkkelig, og anbringelsen skete i flere tilfælde uden samtykke.

Den umiddelbare reaktion på forløbet frem til anbringelsen er for de fleste forældre, at de er utilfredse, ikke føler sig forstæet, og ikke føler, sagsbehandleren interesserer sig for, hvordan forældrene opfatter situationen. I hele undersøgelsesgruppen er der kun to mødre, der erklærer sig fuldt tilfredse med den indsats, de har oplevet fra socialforvaltningens side (og næsten skamroser deres sagsbehandler, som har fulgt dem hele vejen før, under og efter anbringelsen). Endnu to forældre erklærer sig tilfredse med det aktuelle forløb, men har dårlige erfaringer fra tidligere forløb. Dvs. i alt 4 forældre(par) føler, de har fået en særdeles god behandling, hvor de er blevet hørt, og hvor der er taget hensyn til deres ønsker. Alle de øvrige forældre er utilfredse med hele eller dele af forløbet. De har følt eller føler, de ikke er hørt, de har følt eller føler sig oversete, de har været eller er vrede.

5.1.1. Forældre der selv ønskede hjælp

Omkring halvdelen af undersøgelsens forældre gav udtryk for, at de mente, der var problemer i forbindelse med barnet, og at de godt ville have hjælp til at løse problemerne. De problemer, forældrene oplevede, var forskellige, ligesom forældrene havde forskellige forventninger til, hvad en hjælp eventuelt kunne indeholde. Med udgangspunkt i hvordan forældrene oplevede problemerne, er forældrene, der selv ønskede hjælp (og børnene), inddelt i tre grupper. Målet er ved hjælp af gruppebeskrivelsen at tydeliggøre nogle forskellige forløb inden for undersøgelsesmateriale, herunder at eksemplificere de vanskeligheder eller utilfredsstillende forhold der er, set fra forældrenes synsvinkel.

Der er ikke tale om en udtømmende karakteristik af forskellige anbringelsesforløb, men om at der med udgangspunkt i nogle idealtypiske beskrivelser gives nogle billeder til brug for den videre debat.

Først en mur og så en eksplosion

Den første gruppe er karakteriseret ved, at der er tale om fire store børn (drengene 10-12 år), hvor anbringelsen er foranlediget af, at skolen ikke længere mente at kunne undervise dem, og hvor forløbet efter dette udviklede sig med næsten eksplosionsagtig hast. I alle fire tilfælde havde der været problemer længe. Forældrene havde søgt hjælp i skolesystemet (eller det skolepsykologiske system), dog uden noget varigt resultat. Forældrene var knyttet til arbejdsmarkedet og var vant til selv at tage vare på deres tilværelse, selvom de også havde en række svære psykosociale belastninger.

De fire børn og deres forældre har haft næsten identiske oplevelser. Forældrene fortæller, at de selv havde oplevelsen af, at der var problemer med eller omkring barnet, som de ikke magtede. De forsøgte at få hjælp, men følte, de løb panden mod en mur, indtil alting pludselig brød sammen, og der skete en anbringelse med en nærmest eksplosiv fart.

Forældrene følte, de ikke blev hørt, eventuelt at de blev gjort ansvarlige for problemerne (fik at vide, at de var dårlige opdragere) og efterfølgende blev hægtet af, fordi beslutningen skulle ske så hurtigt. Der var tale om børn, der blev anbragt på behandlingshjem eller skolehjem. Forældrene har følt, at de først blev synlige for de professionelle som nogen, der kunne tales med og samarbejdes med, da de fik kontakt med den institution, hvor barnet blev anbragt. Alle forældrene er efterfølgende meget tilfredse med anbringelsen og med barnets udbytte af anbringelsen.

De fire børn kom fra forskellige dele af landet (øst og vest for Storebælt) fra 3 forskellige af de kommuner, der er med i un-

dersøgelsen. For to børn er forløb og indsats frem til anbringelsen dog startet i andre kommuner end den nuværende. Der er således tale om erfaringer fra 5 forskellige kommuner. Følgende sammendrag fra interview med henholdsvis en af mødrene og et forældrepar illustrerer de fælles træk:

*Det har været et langt forløb. Det startede de sidste 6-8 mdr. i børnehaven, hvor han reagerede voldsomt, det var i 91. – **Var det noget, I havde en fornemmelse af?** – Måske at han var meget åben og udadvendt og aldrig har været genert, for det er både jeg og hans far. Det undrede os. Men det er mest noget, vi har kunnet se bagud, når vi er blevet spurgt. Faktisk først, da vi fik det næste barn. Da kunne vi klare det hele, vi havde ikke vidst, det kunne være så let at have et barn.... I børnehaven sagde de meget, at det handlede om grænser. Vi blev henvist til en psykologisk rådgivning, hvor de snakkede med os, men aldrig så drengen. Der kom også en hjem og snakkede med os og sagde, at det handlede om grænser. Vi skulle lære at blive bedre til at sætte grænser for ham... Han startede i 1. kl. og de andre fandt ud af, at han var nem at få til at reagere. Der havde været en 3-4 stykker i børnehaveklassen, der syntes, det var sjovt at få ham til at bryde sammen. Men ellers startede det først rigtigt i skolen, hvor vi blev kontaktet af klasselæreren allerede efter 10 dage, fordi han græd, kravlede ned under bordet, spyttede efter dem osv. Det var ret overvældende. Men han viste ingen tegn på, at han var ked af det.... De sagde, han ikke var skolemoden. Vi troede, han kedede sig. Der var ikke nogen særlige problemer herhjemme på det tidspunkt, de kom først senere. Nå, men min søn blev henvist til skolepsykolog. Hun mente ikke, han skulle i børnehaveklasse. Hun mente, der var psykiske problemer og vi fik så en henvisning for det. Det var jo i skolen problemerne viste sig, så vi spurgte, om det var DAMP.³⁾ Men det har de sagt nej til. Han har ingen indlæringsproblemer overhovedet. Men han er let at aflede, og han er nærtagende. Han er sart og reagerer voldsomt. –*

3) Forkortelse for udtrykket "Deficit in Attention Motor Control and Perception", på dansk opmærksomhedsforstyrrelse og motoriske problemer ofte kombineret med indlæringsproblemer.

Hvad skete der så? – *Vi fik tilbudt at komme til samtaler, som så kom til at handle meget om os (de voksne) og vores indbyrdes problemer. Det har meget kørt på vores... om vi tacklede tingene forkert, og om det var vores skilsmisse, der gav problemerne.* – **Lærte I så noget om, hvordan I skulle tackle barnet?** – *Ja, men det virkede ikke. Vi havde også en forvirret hverdag, både min mand og jeg skulle møde tidligt på arbejde, så han (barnet) skulle først på fritidshjem, så i skole og så på fritidshjem igen. Men vi havde ikke råd til, at jeg gik på nedsat tid. Da vi blev skilt, fortsatte jeg alene i samtalerne. Jeg var meget glad for de samtaler, jeg følte, det var det eneste sted, jeg fik hjælp. Derfor var jeg glad for, at jeg kunne komme, selvom det ikke hjalp på drengens problemer. Vi kunne jo heller ikke vide, at det ikke var på grund af os, at problemerne opstod. Det var meget uheldigt, at der skete så mange andre ting, som man så kunne hænge sig i, for vi havde mange problemer.* – **Betyder det, at du mener, at det er jer voksne, der blev behandlet og ikke barnet?** – *Ja, det har jeg følt. Det har vel egentlig været, fordi man ikke rigtigt kunne finde ud af, hvad det var. Men jeg vil godt være med til, at jeg selv har været medvirkende til det, for det var svært med de ting, og jeg følte, jeg havde brug for støtte.* – **Er der noget, du i dag ville have gjort anderledes?** – *Jeg ville have vidst mere om problemerne. Og jeg ville have, at alle de forskellige fagfolk tidligere havde fundet ud af, hvad det handlede om. Jeg var meget, meget glad, da de på institutionen gav udtryk for, at det kunne være svært at være forældre. De spurgte, om det ikke havde været svært for os. Og det var dejligt. Det var første gang, jeg følte, min situation blev forstået.*

Denne mor har på mange måder fået personlig støtte undervejs, men for nogle helt andre problemer, end hvad der har med barnet at gøre. Og hun har været glad for støtten, også selvom udgangspunktet var, at hun og hendes mand ikke magtede forældreopgaven, fordi de "ikke kunne sætte grænser". Først da de fik barn nr. 2 opdagede de, at det kunne de godt. Det barn gjorde nemlig bare stort set, hvad de sagde, i modsætning til deres første barn, der tilsyneladende ikke engang hørte, hvad de sagde. De havde ikke nogen venner, bekendte, familie, der kunne hjæl-

pe dem med at finde ud af, hvad der er almindeligt/normalt eller ualmindeligt/unormalt i forældre-barn forholdet.

Det næste eksempel er nogle forældre, som også fik at vide, at de ikke magtede opgaven, ikke kunne sætte grænser. De fik dog ikke nær samme omsorg for eventuelle egne problemer, som beskrevet ovenfor. Sammendrag af interview med forældrene:

FAR: *Han er frivilligt anbragt. Hvis vi ikke havde været indstillet på det, var det ikke sket. Men det var sidste udvej på grund af skolevæsenet... Første gang, der kom problemer var i børnehaveklassen. Vi blev anbefalet, at han gik børnehaveklassen om, og det gik godt. Han havde en virkelig god lærer. Så kom han i 1. kl., en barsk klasse, men det gik så nogenlunde. Halvt inde i 2. kl. kom der problemer, og han fik støttetimer af en hjælperlærer og motorisk træning. Han kom også til skolepsykolog der og blev beskrevet som ukoncentreret med manglende motorik, hyperaktiv, han kunne ikke holde på en blyant fx. Det gik et godt ½ år, men så skiftede han hjælperlærer. Jeg tror, der i alt har været 6-7 stykker. Den sidste hjælperlærer syntes, der skulle laves en ny test, hun syntes ikke skolen egnede sig til vores søn. Der blev lavet en test, og den viste, at han havde bedret sig, var på højde med de andre. Men det var stadigvæk et problem, at han blev hidsig. Når de krævede noget af ham, blev han hidsig, kørte helt op, smed stole rundt i klassen osv... Flere gange ringede de og sagde, at vi skulle gøre noget, og de ville tale med os. Jeg kom farende også i arbejdstiden nogle gange. Så en gang kom jeg til at tale med store bogstaver og sagde, at det vel måtte være dem, der vidste, hvordan man skulle lære ham noget og ikke os. Så kom han én gang om måneden hjem med en seddel, hvor der var en fortegnelse over alle hans "uartigheder" eller "fejl". Det var alt fra en væltet saftvandsflaske til væltede stole og borde. Til sidst stod der, om vi ville sørge for, at det holdt op. Det lyder helt absurd, men jeg har gemt sedlerne, jeg kan godt finde dem, hvis du vil se dem.⁴⁾ Vi anede ikke, hvad vi skulle gøre. Jeg tror, de opfattede os som fuldstændig umulige at tale med. På det tids-*

4) Jeg fik stakken med sedler forevist og konstaterede, at det var rigtigt.

punkt ønskede vi en ordening, næsten hvad som helst. Så blev vi så indkaldt til møde. Der var alle de forskellige fra skolen og to fra kommunen, det vidste vi ikke. De melder, at de har snakket internt med socialforvaltningen og siger, at nu er det sidste tilbud, de vil anbringe ham. Det ville ikke hjælpe noget, at han flyttede skole. Vi skulle tage hjem og snakke om det og så beslutte os inden 1 uge, ellers ville pladsen være optaget.

MOR: *Da gik jeg noget agurk. Jeg er selv blevet moppet i skolen og har aldrig kunnet ta' pædagoger. Først tænkte jeg, så kan jeg altså selv undervise ham. Vi var lidt på den. Det skiftede først, da vi havde set stedet. Da følte vi ikke, det havde været et tilfældigt valg fra kommunens side. De havde tænkt over det og fundet det rigtige sted.*

FAR: *Selvom det var en brutal oplevelse, så var det først på det møde, vi følte, vi fik hjælp. – I var også hurtige til at sige ja, synes jeg. – Du må forstå, der havde været problemer i fire år, fra han startede i børnehaveklasse. Der er også andre af vores venner, der ikke har kunnet forstå det, for problemerne var jo mest i skolen, hvor der blev stillet krav. Herhjemme stillede vi jo ikke de krav, han ikke kunne klare. I dag er vi tilfredse, vi har fået en god hjælp det sted, hvor han er anbragt. Vi synes også, vi har fået en god behandling af socialforvaltningen, der har ikke været noget med, at sagsbehandleren ikke syntes, vi var til at snakke med.*

Er der noget, I i dag ville have gjort anderledes?

MOR: *Vi skulle have lavet vrøvl noget før. Vi accepterede skolesystemet som for godt. Ved at han først flyttede skole, troede vi, at problemet var løst.*

FAR: *Jeg havde ikke i min vildeste fantasi forestillet mig, at det ville gentage sig. Det skulle have være taget op allerede i 1. kl., så ville han måske kunne klare sig i dag.*

MOR: *Vi henvendte os jo til skolen og fulgte deres råd, men de kunne ikke løse opgaven. Hvor skulle man gå hen og checke de råd, man får i skolen?*

FAR: *Skolepsykologen skulle have fulgt sagen op, da barnet på hans råd blev flyttet til en ny børnehaveklasse. Når du nu spørger, hvad andre kan lære af vores eksempel, så synes jeg, du skal undersøge eller spørge: Hvem har ansvar for at følge op, når sagen starter og ligger i skoleregi. Sagen her blev ikke fulgt op. I stedet for at følge op lader man tingene køre.*

Det centrale problem for disse børn og deres forældre ligger i faderens spørgsmål: "Hvem har ansvar for at følge op, når sagen starter og ligger i skoleregi"? Som systemet er indrettet, har socialforvaltningen ikke nogen rolle at spille medmindre de bliver inddraget via skolen eller skolepsykologisk kontor.⁵⁾ Ellers vil det jo være sagsbehandleren, der har ansvaret for at følge op. Men når en sag kører udelukkende i skoleregi, og familien i øvrigt ikke har sociale problemer, er der ikke nogen sagsbehandler involveret. Det sker først, når der bliver tale om en social sag, evt. en anbringelsessag, fordi skolen anser sine egne muligheder for at undervise barnet for udtømte.

Spørgsmålet om, hvem der følger op, har relevans for alle fire børn i denne gruppe, men også for nogle af de øvrige børn, hvor der har været en tidlig skolepsykologisk undersøgelse på grund af uro hos barnet (evt. allerede i børnehaven), og hvor der tilsyneladende heller ikke er fulgt op. Når selve anbringelsen bliver så dramatisk (eksplosiv), som for børnene i denne gruppe, hænger det blandt andet sammen med, at den skolepsykologiske rådgivning (Pædagogisk Psykologisk Rådgivning) og socialfor-

5) I undersøgelsen bruges betegnelsen "skolepsykolog" og "skolepsykologisk kontor". De forskellige kommuner kan have en forskellig opbygning af deres forvaltning og derfor også forskellige betegnelser. Oftest Pædagogisk Psykologisk Rådgivning. De deltagende kommuner har dog ikke samme ordning. For ikke at lede tanken hen på en bestemt kommune bruges den mere anonyme betegnelse skolepsykolog.

valtningen har haft for lidt indbyrdes kontakt og samarbejde. For de fire børn har der (ifølge forældrene og sagsbehandlerne) været tale om, at den skolepsykologiske rådgivning er blevet bedt om at undersøge fx læsevanskeligheder eller indlæringsvanskeligheder. Det har de gjort, hvorefter de har afleveret en rapport og har været ude af sagen. Omdrejningspunktet for, om der eventuelt skulle ske mere eller andet i sagen, og for om socialforvaltningen skulle involveres, har ligget i skolen. Angiveligt har forløbet været sådan, at skolen har rekvireret en undersøgelse af barnet, det har de fået. Derefter har de iværksat støtteforanstaltninger i selve undervisningssituationen. Det har fungeret mere eller mindre godt (for de fire børn meget afhængigt af den person, der har stået for støtteundervisningen). Tilsyneladende er der ikke fulgt op, måske var det uklart, hvad det var, der skulle følges op. De fire børn i denne gruppe har alle haft problemer med at modtage undervisning i en almindelig undervisningssituation, men de har ikke været dårligt begavede. Man har i skolen (og i skolepsykologisk regi) været klar over, at der også var tale om familier, der havde andre psykosociale problemer, selvom de klarede sig selv økonomisk og ikke havde kontakt med socialforvaltningen. Ansvar for at foretage en sammenfattende analyse og vurdering af barnets situation og for senere at følge op, er tilsyneladende faldet i et hul. Det kan godt være, at der faktisk er foretaget en sammenfattende analyse og vurdering af barnet i forbindelse med kontakten med den skolepsykologiske rådgivning (Pædagogisk Psykologisk Rådgivning), men der har ikke været nogen opfølgning.⁶⁾

De fire eksempler peger efter min opfattelse på et centralt problem. Ud over en diskussion af nødvendigheden af bedre procedurer eller bedre struktur, kan et udgangspunkt for diskussionen helt enkelt være at henvise til bistandslovens § 19 om un-

6) Flere af de deltagende kommuner var på interviewtidspunktet opmærksomme på problemet og forsøgte på forskellig vis (blandt andet med strukturændringer) at etablere nogle bedre samarbejdsrelationer mellem skolepsykologisk rådgivning og socialforvaltning.

derretningspligt.⁷⁾ Måske kunne et udgangspunkt i § 19 føre til en diskussion om, hvad der er vigtigt for barnet, og dernæst om, hvordan de forskellige instanser skal indrette deres samarbejde på dette.⁸⁾

Til sidst lykkedes det

En anden gruppe forældre havde også forud for anbringelsen selv en oplevelse af, at tingene gik skævt. De så årsagen i deres egen måde at leve på, følte ikke, de magtede ansvaret for barnet. De henvendte sig derfor på eget initiativ på socialforvaltningen for at få bistand (ønskede en aflastningsfamilie). Det drejer sig om 3 mødre til 5 børn (to søskendepar). Der er i alle tilfælde tale om mødre, der er (og var da de henvendte sig) alene med deres børn. På henvendelsestidspunktet havde en af mødrene arbejde, en var under uddannelse og en levede af kontanthjælp. På interviewtidspunktet modtog en mor arbejdsløshedsdagpenge, og de to andre mødre levede af bistandshjælp. Også for disse mødre har der været flere kommuner involveret, end de kommuner der deltog i undersøgelsen. I alt 7 kommuner. Første henvendelse har hver gang været til en anden kommune end den nuværende bopælskommune.

Forældrene fortæller, at de henvendte sig første gang adskillige år før den aktuelle anbringelse. Én mor fortæller, at hun henvendte sig på socialforvaltningen, da hun var alene med to børn, havde fuldtidsarbejde og socialt var meget isoleret. Hun følte ikke, hun magtede opgaven og bad om en aflastningsfamilie hver anden weekend, så hun både kunne nå at vaske tøj og at se andre mennesker, som hun udtrykte det. Hun fortæller, at hun fik en blank afvisning, oplevede, at hun blev skammet ud. Hun mener, det var fordi, hun dengang havde arbejde. Først 3-

7) Pr. 1.7.1998 Lov om social service § 35.

8) I den forbindelse kan der også henvises til Socialministeriets orientering af 31. august 1993 til samtlige kommuner og amtskommuner om bistandslovens regler om underretningspligt (2.1. kontor, n.nr. 501621/177).

4 år senere – og under yderst ubehagelige omstændigheder – blev børnene anbragt til deres mors lettelse og tilfredshed.

Én mor bad om hjælp til at klare sit barn på en så indirekte måde, at der ikke var nogen, der forstod hende, før hun til sidst reagerede dramatisk med at udeblive, da barnet skulle hentes fra et koloniophold. Også hun var tilfreds og lettet, da barnet blev anbragt. Og endelig var der en mor, der, allerede dengang hun henvendte sig første gang, levede af bistandshjælp og derfor kendte sin sagsbehandler. Hun følte stort set, hun fik relevant hjælp, hver gang hun henvendte sig. Disse tre forældre (til 5 børn) var alle tilfredse med den aktuelle anbringelse.

*...Nej, jeg har kun det ene (barn). Jeg har ikke lyst til flere. Jeg kan ikke opdrage dem, jeg mangler de menneskelige egenskaber til at have børn. Jeg har selv haft en ulykkelig barndom. Der skal ikke være flere.... Jeg havde lyst til at få børn dengang, ville prøve, hvad det ville sige. Men jeg havde ikke overskuet konsekvenserne... Og barnets far – viste det sig – var lige så uvidende. Det skulle være så dejligt at være gravid. Jeg følte det modsat, som en der svømmede rundt i min mave. Men hvem turde jeg sig det til? Fødslen var ufattelig hård. Jeg havde ikke haft veer, fik vestimulering, der var for kraftig. Så han var født på 1 time. Det var et voldsomt chok. Jeg kunne ikke finde ud af at bede om hjælp. I flere år var jeg vred over, at det skete på den måde. Da barnet så først kom, var han meget yndig. Jeg gik meget op i det. Faderen var meget jaloux, meget kontrollerende. Jeg måtte ikke noget og var på den måde heller ikke i stand til at bede om hjælp. – **Havde du sundhedsplejerske?** – Ja, de sagde, det gik fint. – **Kunne sundhedsplejersken have hjulpet dig?** – Ja, hvis hun havde vidst, hvad hun skulle gøre. Jeg havde ikke givet nogen signaler om, at jeg ikke kunne magte det. Jeg turde ikke. Jeg forestillede mig alverdens ulykker, hvis der var nogen, der fandt ud af det. Jeg troede, at hvis der var nogen, der fik at vide, hvordan jeg havde det indeni, så ville jeg blive anbragt på lukket afdeling, og jeg ville aldrig mere få mit barn at se. – **Men så stak du af og flyttede til en anden kommune, siger du. På den måde kunne du også smutte væk fra***

dem, der kendte dine problemer? – *Ja, og på det tidspunkt var det helt fint for mig. Jeg havde det ganske forfærdeligt der, hvor jeg kom hen. Men jeg ville godt have haft mere råd om, hvad jeg skulle gøre. Men i situationen var jeg fuldstændig ligeglad, jeg skulle væk. Men det havde været godt, hvis jeg havde haft en kontaktperson fra kommunen, der havde fulgt mig.* – **Betyder det, at du synes, du fik lov til at bestemme for meget?** – *Ja, det gjorde jeg faktisk. Og det skulle jeg ikke have haft lov til. Jeg skulle ikke bare have haft lov til at forsvinde. For det var et stort ansvar, man gik rundt med der alene... Jeg havde det rædselsfuldt, men stadigvæk kunne jeg ikke finde ud af at bede om hjælp. Jeg var bange for at få fjernet barnet. Indtil det gik rigtigt galt, følte jeg, at jeg var helt alene. Jeg kendte ingen mennesker. Det var utroligt svært. Jeg følte ikke, jeg magtede opgaven.... I andre tilfælde vil jeg måske nok råde til, at man går tidligere i gang, sådan med et erkendelsesarbejde. Jeg tror ikke, man skal være bange for at råde folk ved at sige: ved du hvad sådan og sådan. Det er godt at få ansvaret pålagt af andre i en sådan situation.*

Socialforvaltningens dilemma i sådanne sager er at vurdere, hvornår problemerne er så alvorlige, at man kan sætte en foranstaltning i værk, og hvornår der er tale om problemer, som mere tyder på fx ensomhed eller psykiske problemer, som aktiveres af at få et barn. Hvis man umiddelbart kan pege på, at der er belæg for at iværksætte en foranstaltning, kan man handle sig ud af problemet. Men er der tale om psykiske problemer, ensomhed, træthed, afmagt eller evt. ægteskabelige problemer, er det sværere at finde en indfaldsvinkel til, hvad der skal gøres.

Moderen, der er citeret oven for, beskriver selv sit problem på den måde, at hun ønsker hjælp, men alligevel ikke tør bede om det. En del af hendes problem er, at hun ikke ved, hvad man kan bede om, hvor dårligt man skal have det for at få hjælp, og hvad der sker, hvis man beder om hjælpen. Hun siger selv, at det ville have betydet meget for hende, hvis der var nogen, der helt konkret havde fortalt hende om samfundets indretning, om hvad en socialforvaltning er, og om hvad der sker, hvis ens barn

fx bliver midlertidigt anbragt. Uvidenhed, diffus angst og en følelse af afmagt, har ifølge hende selv været kraftigt medvirkende til problemerne. Budskabet til socialforvaltningerne er, at det kan være væsentligt at skabe en bedre platform for senere kontakt og handling. Fx ved at fortælle helt konkret om hvad man gør, arbejdsgang, procedurer, handlemuligheder og hvordan det går til, når man har kontakt med en sagsbehandler.⁹⁾

Den citerede mor kan også ses som et eksempel på de huller, der er i systemet, og på at man ikke tidligt nok har været opmærksom på at samarbejde. Hendes beskrivelse af graviditeten og forløbet af fødslen skulle måske nok have fået et par alarmklokker til at ringe enten for jordemoderen eller for sundhedsplejersken. Måske også for den praktiserende læge. Igen kan man sige, at en del af dilemmaet er, hvem der har ansvaret for at følge op. Så længe hverken moderen selv eller jordemoder, sundhedsplejerske, egen læge eller andre sender signaler, så er der ikke nogen muligheder, for at socialforvaltningen kan stille op og forsøge at komme med en tidlig støtte.¹⁰⁾ Jeg har ikke haft mulighed for at se moderens journal fra den første bopælskommune, så der kan have været notater, fx fra vuggestue eller børnehave.

Disse tre forældre er tilfredse med resultatet af deres henvendelse, som de ser det på interviewtidspunktet, men vejen til at få den aflastning/anbringelse, de ønskede, har været lang.

Spørg og du får noget andet

I undersøgelsen er der yderligere to forældre (til 2 børn), der selv havde henvendt sig, fordi de ikke magtede barnet eller op-

9) En erfaring, der fx er beskrevet af Bakke et al. (1990): Forældreafte-ner for førstegangsførelse. Beskrivelse og evaluering af et forsøg i perioden 1986-1989 i Ribe Amt.

10) Lov om forebyggende sundhedsordninger for børn og unge (Sundhedsministeriet, 3. kontor, j.nr. 94-100-7) og Bekendtgørelse om forebyggende sundhedsordninger for børn og unge (Sundhedsministeriet, 3. kontor, j.nr. 95-100-14) har som intention blandt andet at undgå sådanne problemer.

dragelsen af barnet på det pågældende tidspunkt. For begge forældre fik henvendelsen nogle helt andre konsekvenser, end de havde forestillet sig. Forløbet er, at socialforvaltningen – ifølge forældrene – opfattede, at de havde alkoholmisbrugsproblemer og på denne baggrund mente, at det var det, der var den bagvedliggende årsag til problemerne. Begge forældre fortæller om en resolut indsats fra forvaltningen med behandlingstilbud for forældrenes misbrugsproblemer og anbringelse af børnene. Tilsyneladende en fornuftig indsats med en foranstaltning til både forældre og børn. Men forældrene er vrede. De mener, grundlaget er forkert. De er ikke enige med socialforvaltningen i, at de har et misbrug, som påvirker barnet i negativ retning.¹¹⁾ En af mødrene siger:

Jeg havde problemer med mit barn. Der var mange kontroverser, ikke kun med mig, men med hele familien. Hun var utrolig stædig og pågående og vedholdende. Folk sagde til mig: Hvorfor gør du ikke noget? Jeg ringede og bad om hjælp. Dagen efter kom de og smækkede en tvangsanbringelse på bordet med udgangspunkt i mine udtalelser fra dagen før. Siden har det kørt på, at jeg drikker. Men jeg havde problemer med barnet. Jeg har aldrig nægtet, at jeg drak. Men det er ikke ulovligt. Jeg drak bare hvidvin herhjemme og gik ind og sov, jeg har da passet mit barn.

Hvor den mor, der er citeret i det tidligere afsnit, vender sin vrede indad og siger "jeg mangler de menneskelige egenskaber til at have børn", vender denne mor sin vrede udad. Hendes problem – som hun beskriver det – er, at hun er og har været omgivet af "komplet inkompetente sagsbehandlere".

*Jeg føler mig så magtesløs... Hvordan kan sådan en skide socialrådgiver have så stor magt over mit liv og mit barns liv. – **Hvordan er du som klient?** – De vil opfatte mig som... de vil ikke sy-*

11) Jf. Hestbæk, 1997, tabel 8.1., s. 158, hvor der også er uoverensstemmelse mellem oplysningerne fra socialforvaltning og fra forældrene om eventuelle misbrugsproblemer.

nes, jeg er særlig nem. De vil have svært ved at sætte en finger på mig, for jeg er aldrig grov og uforskammet, men jeg kan være skrap. Jeg finder mig ikke bare i tingene. Jeg har heller ikke lagt skjul på, at jeg har opfattet dem som uprofessionelle.

Hun har ret i, at hun ikke er særlig nem som klient. Hun er også svær at interviewe, for hendes vrede og oplevelse af at være udsat for et uretfærdigt overgreb fylder så meget, at det er svært at stille spørgsmål.

Undersøgelsen har ikke nogen eksempler på, at man har løst denne type konflikter. Man kan inddæmme konflikterne ved at holde meget fast i procedurer og lade sagsbehandlingen slavisk følge reglerne. Det betyder en sagsbehandling præget af formalia, regler og procedurer, hvor der ikke er plads til formelle fejl. På det niveau er der i undersøgelsen et eksempel på, at tingene kan fungere så nogenlunde trods uoverensstemmelser mellem forældre og sagsbehandler om baggrunden for anbringelsen. Men når der er tale om en anbringelse, som forældrene massivt er imod (selvom de selv har markeret, at der var problemer¹²⁾), og hvor forældrene er uenige i grundlaget, så er der ikke meget, man kan forankre et positivt samarbejde i.

De forældre(par) var begge utroligt vrede over anbringelsen og havde eller havde påtænkt at inddrage advokatbistand i bestræbelserne på at få børnene hjem.

5.1.2 Forældre uden ønske om involvering fra socialforvaltningen

11 børn har forældre, der ikke selv på noget tidspunkt før anbringelsen mente, at de (eller børnene/familien) havde nogen problemer, som de behøvede socialforvaltningens hjælp (eller involvering) til at få løst. Grundlæggende mente de slet ikke, der var nogen problemer. Igen med henblik på at give nogle tydelige eksempler til brug for en videre diskussion er det rele-

12) I de konkrete sager har man forsøgt en række andre foranstaltninger før anbringelsen.

vant at inddele forældrene i grupper. Her i to grupper efter hvordan forældrene så på anbringelsen, efter at den havde fundet sted. I den ene gruppe findes de forældre, der efterfølgende accepterede anbringelsen, i den anden de forældre, der fortsat er imod, at barnet er anbragt uden for hjemmet.

Det kan nok ikke være anderledes

Fire børn har forældre, der på interviewtidspunktet kan karakteriseres ved holdningen "det kan nok ikke være anderledes", når anbringelsen diskuteres. Disse forældre retter vreden både mod sig selv og mod socialforvaltningen, når de skal placere ansvaret for anbringelsen. Anbringelsen blev udløst af en konkret hændelse (fx husspektakler, hvor mor forsvandt og først dukkede op bagefter, dødsfald med efterfølgende akut krisereaktion, akut sygdom med indlæggelse af mor). Situationer, som i alle tilfælde var uventede, og som – uanset de kvalitativt var forskellige – ikke tidligere havde haft det udfald for familien. Forældrene kunne forstå anbringelsens nødvendighed, selvom den var uønsket. Utilfredsheden handlede om sagsbehandlerens ufølsomme tackling af problemerne i form af, at forældrene følte, det for socialforvaltningen drejede sig om at handle og når først det var sket, så var der egentlig ikke så meget at snakke om.

Jeg har fået hjælp til det, der var utroligt synligt, men ikke til det der lå gemt. De har været vældig søde, det er ikke det. Men jeg synes ikke, de har været særlig forstående. Det har bare været sådan: nu skal der ske noget. Jeg følte, tingene kørte alt for stærkt. Jeg blev sat helt af. Der var problemer, og de mente ikke, det kunne gå herhjemme... Men jeg føler, jeg er et almindeligt menneske, jeg har arbejde, og jeg har svaret enhver sit. Jeg havde aldrig drømt om dette. Alt var kaos. Men jeg ville gerne have haft hjælp herhjemme. Men det mente de ikke kunne gå. Jeg synes, de skulle have fokuseret på, at der var opstået et problem, som skulle løses. I stedet for at fokusere på vores indbyrdes relation som problemet (sammendrag af interview).

Denne mor formulerer tingene på en måde, som mange forældre vil kunne tilslutte sig, når hun siger: "*Jeg synes, de skulle have fokuseret på, at der var opstået et problem, som skulle løses. I stedet for at fokusere på vores indbyrdes relation som problemet*".

Det er mod min vilje

De sidste 7 børn havde alle forældre, der ikke kunne se nogen som helst begrundelse for anbringelsen (én mor havde dog accepteret anbringelsen, efter at stedet var blevet ændret). Disse 7 børn havde alle forældre med alvorlige misbrugsproblemer, typisk alkoholmisbrug.¹³⁾ Forældrene var ikke enige i, at der var problemer og slet ikke enige i, at forældrene havde et alkoholmisbrug, som kunne medføre, at de ikke var i stand til at tage vare på deres børn. De mindede derfor på mange måder om de to forældre, der er beskrevet under overskriften "Spørg og du får noget andet". Forskellen er, at forældrene i denne gruppe i allerhøjeste grad ikke selv havde henvendt sig med noget ønske om hjælp. To eksempler illustrerer dette:

*Jamen, det var fordi, da hun startede i skolen, så gik der ikke mere end tre måneder, før de smed hende ud. De sagde, de ikke kunne styre hende, de mente ikke, hun var moden nok til at komme i skole. Men det var hun altså. Det var bare, fordi hun har krudt i numsen, så... hun er ikke den, der kan sidde stille, det kunne hun i hvert tilfælde ikke dengang. – **Havde du selv en fornemmelse af, at der var noget galt?** – Nej. De problemer, de trak ned over hovedet på os, kendte vi ikke herhjemme. – **Du syntes ikke selv, der var al den uro?** – Nej, bortset fra at hun døjede engang imellem med lige at høre efter, men det gør alle børn vel... – **Hvornår blev du klar over, at der var problemer?** – Jamen, det var, da skolen sagde det. Der var ikke noget problem for os. – **Var det noget, du selv følte, du kunne gøre noget ved?** – Nej, for det var jo i skolen, der var problemer. Vi oplevede hende ikke sådan*

13) Den mor, der ikke blev interviewet, er placeret i denne gruppe. Hun havde – ifølge oplysninger i de øvrige interview – også alvorlige misbrugsproblemer.

hjemme, bortset fra at det nogle gange kneb med at styre hende.
(sammendrag fra interview med en mor).

I en anden familie handlede interviewet meget om, hvorvidt forældrene drak for meget eller tilpas for at opfylde socialforvaltningens krav for at få barnet hjemgivet.

FAR: *Når jeg og Alice har fået for meget at drikke, så kommer vi op at skændes, og det er jo ikke godt for børnene.*

MOR: *De kører jo meget med, at vi drikker*

FAR: *Det gør vi jo også. Der var dengang, jeg stod og drak foran Brugsen, men det er holdt op nu. Nu drikker jeg kun herhjemme. Jeg har aldrig lagt skjul på, at jeg drikker. Når jeg er ked af det, så tager jeg altså et par bajere og så er jeg ikke så meget diplomat. Men det er aldrig gået ud over børnene. Jeg vil give kommunen ret så langt, at det nok ikke er så godt, at jeg drikker 30 bajere om dagen, men det har jeg også skåret ned. Men så synes jeg også, de må komme i møde.*

MOR: *Vi har altid selv passet vores børn. Og de har altid været pæne i tøjet og havde madpakke med. Det sagde de også i skolen.*

FAR: *Det var mig, der stod op og smurte madpakkerne.*

MOR: *De siger, vi skal gå på antabus. Og det vil vi da også godt, men så vil vi også have børnene hjem. For hvad skal vi ellers få tiden til at gå med, når vi bare går her og ikke har nogen børn.*

FAR: *Hvis vi havde børnene, så drak vi heller ikke så mange bajere. Det er, når jeg er ked af det, så tyer jeg til en bajer.*

Det var som om forældrene søgte at etablere en forhandlings-situation, hvor børnene var indsatsen. Samtalen kom derfor til i højere grad at handle om det korrekte antal øl, frem for hvordan børnenes liv egentlig var, når forældrene havde drukket.

Socialforvaltningens problem ligner meget, hvad der blev beskrevet under overskriften "Spørg og du får noget andet". Den væsentlige forskel er, at forældrene i denne gruppe selv afviser, at der har været problemer. De er heller ikke nødvendigvis lige så vrede. Måske fordi initiativet til kontakten til socialforvaltningen er kommet ude fra. De har derfor ikke på den måde samme oplevelse af at have ønsket en form for hjælp, samtidig med at resultatet blev noget helt andet. Men alligevel kunne det også her være svært for socialforvaltningen og forældrene overhovedet at komme på talefod.

Et godt eksempel

Undersøgelsen indeholder kun ét forløb, hvor det på interviewtidspunktet er lykkedes socialforvaltningen at komme på talefod med en familie, de ellers ikke har kunnet finde fodslag med. Det skete i forbindelse med skift af sagsbehandler, samtidig med at barnet skiftede anbringelsessted, fordi forældrene ønskede det. Det, der karakteriserer denne sag, er, at der var en meget stor omsorg for forældrene kombineret med et systematisk opfølgingsarbejde over for både barn, forældre og anbringelsessted, efter at selve anbringelsen havde fundet sted. Det handler om en dreng, Kasper, som i interviewet med en vis selvfølelse taler om "min sagsbehandler". Det var blandt andet "*min sagsbehandler, der hjalp med at finde dette her sted, og som fortalte mig, jeg skulle bo her. Han hjalp også med at pakke, da jeg skulle flytte*". Man får en tydelig fornemmelse af, at sagsbehandleren er en betydningsfuld person i Kaspers liv.

Kaspers plejefamilie: *Vi har fået en ualmindelig god behandling af kommunen. Sagsbehandleren kommer her – eller vi kommer på hans kontor – sammen med Kaspers forældre, og så snakker vi om alle de konkrete problemer, der kan være. Men indtil nu har problemerne ikke været så store. Sagsbehandleren ringer jævnligt for at høre, om der er noget, og er der det, så bliver det taget op. Man føler, han virkelig ønsker, det skal gå godt for Kasper.*

Kaspers forældre: *Det er den bedste sagsbehandler, vi nogen sinde har haft. Han ringer én gang om ugen eller hver 14 dag bare for at høre, hvordan vi har det. Hvis der er noget, vi er utilfredse med, så bliver det taget op. Han sørger for, at plejefamilien også gør de ting, vi gerne vil have. Men det er nu ikke det store problem. Kasper kommer hjem på weekend, og vi besøger ham i plejefamilien. Vi får kaffe, når vi kommer, og nogle gange inviterer plejefamilien os med på en udflugt. Man føler sig velkommen. Kasper er kommet et godt sted.*

Sagsbehandleren: *Ja, du har jo ramt den sag, jeg har lagt det største stykke arbejde i. Jeg synes selv, det går godt. Du vil kunne finde andre sager, hvor der ikke vil være lige så stor en tilfredshed. Jeg tror, at Kasper kommer til at være længe i den plejefamilie – foreløbig er aftalen 2 år. Kasper er kommet det rigtige sted, han får den hjælp, han har brug for, og plejefamilien er god. De ting behøver jeg ikke at bruge tid på.*

Der hvor min indsats ligger er over for Kaspers forældre. Det er vigtigt, at de føler, de bliver hørt, og at deres problemer bliver taget alvorligt, sådan at de fortsat kan støtte Kasper i, at han er et godt sted og kan være med til at tage ansvar for, at hans anbringelse – eller hans liv – går godt. For hvis Kaspers forældre føler, de bliver hængt af, så bliver det meget sværere for Kasper.

5.2. Kontakt med barnet under anbringelsen

Alle forældre havde mulighed for at besøge deres barn på det sted, hvor det var anbragt. Uanset om der var tale om en institution eller en familiepleje. I de fleste tilfælde var der en fast aftale om kontakt. Kun enkelte forældre fortalte om samværsrestriktioner.

14 børns forældre svarede ja til, at de besøgte deres barn, 9 børns forældre kom ikke på besøg. Begrundelsen for ikke at komme på besøg var enten, at barnet hyppigt kom hjem (mindst hver anden og evt. hver weekend), eller at forældrene var vrede på anbringelsesstedet.

Der var ikke nogen forældre, der angav geografiske årsager til, at de ikke besøgte deres børn. Den mor, der havde den mest langvarige og komplicerede rejsevej til sit barns anbringelsessted, kom regelmæssigt og besøgte barnet.

16 børn kom på besøg hjemme hos deres forældre. For de 7 børn, der ikke kom på besøg hjemme hos forældrene, var der 4 børn, hvor forældrene havde forbud mod at have børnene på besøg, i alle tilfælde på grund af misbrugsproblemer. Forældrene kunne dog besøge barnet på anbringelsesstedet. For tre andre børn var der tale om, at forældrene ikke havde nogen fast bolig, men boede rundt omkring hos venner og bekendte.¹⁴⁾ De forældre, der ikke havde børnene på besøg i hjemmet, var i alle tilfælde stærkt utilfredse med beslutningen.

18 af undersøgelsens 23 børn havde en regelmæssig kontakt med deres forældre, enten hos forældrene eller på barnets anbringelsessted. 5 børn havde uregelmæssig kontakt, primært begrundet i forældrenes uregelmæssige livsførelse (typisk misbrugsproblemer).

5.2.1. Kontinuitet og stabilitet

I den teoretiske debat om børns anbringelse uden for hjemmet, er betydningen af kontinuitet og stabilitet i barnets liv et væsentligt tema.¹⁵⁾ Med kontinuitet mener man i denne sammenhæng, at barnet har behov for at holde kontakt med sine rødder, sine forældre. Barnet skal vide, hvem det er ved at kende sin oprindelse. Med stabilitet mener man, at barnet gennem længere tid lever under rolige og stabile forhold, hvor der ikke sker væsentlige forandringer i forhold til de betydningsfulde voksne i børns liv.

14) En enlig mor eller et forældrepar, der modtager boligstøtte, kan af økonomiske grunde være tvunget til at fraflytte sin/deres bolig, når barnet anbringes, fordi boligstøtten i høj grad er knyttet til antallet af børn i husstanden.

15) Her refereret fra den nordiske debat eksemplificeret ved Backe-Hansen, 1982 og 1994; samt Andersson, 1990, 1995a og 1995b.

I almindelige familier, hvor barnet vokser op hos sine forældre, får det både behovet for kontinuitet og behovet for stabilitet opfyldt hos forældrene. Opfyldelsen af de to behov sker samtidig, og der er ikke principielt nogen problemer eller konflikter. Når barnet anbringes uden for hjemmet, ændres disse ting. Pludselig kan der være et modsætningsforhold mellem opfyldelsen af behovet for kontinuitet og behovet for stabilitet. Kontinuitet forudsætter kontakt med forældrene, samtidig med at behovet for stabilitet ikke kan tilfredsstilles i denne kontakt, her er det plejeforældrene (eller institutionen), der er det mest betydningsfulde.

Backe-Hansen (1982, 1994) konstaterer modsætningen og bruger derefter energien på at reflektere over, om det er en nødvendig modsætning – og om man eventuelt kan planlægge sig ud af den. Hendes udgangspunkt er en række familieplejeanbringelser, der ender med utilsigtet flytning. Hun peger i den forbindelse på, at det allerede i starten af en anbringelse er nødvendigt at forholde sig aktivt planlæggende til forældrenes rolle, i den periode anbringelsen varer. Det, hun anbefaler, svarer på mange måder til det, som retningslinjerne om brug af handleplaner lægger op til (og man har selvfølgelig også i "Graversensudvalget" kendt til de norske undersøgelser og erfaringer). I undersøgelsen er der faktisk også flere eksempler på, at handleplanerne har fungeret på denne måde.

Når spørgsmålet om kontinuitet versus stabilitet også diskuteres i denne rapport, er det, fordi der fortsat er forskellige opfattelser af problemstillingen. Traditionelt har man vel ment, at stabiliteten var vigtigere end kontinuiteten. Barnet skulle vokse op under "rolige og stabile forhold" (som der også står i de fleste handleplaner i undersøgelsen). Og denne ro og stabilitet har næsten pr. definition ført til en nedprioritering af kontakten til forældrene. Men i de senere år er den holdning kommet under stigende pres. De biologiske familieforhold og dermed kontinuiteten i forhold til den biologiske familie har i øjeblikket – også generelt – større vægt i debatten end i de seneste 20-25 år. Det betyder, at man også må være opmærksom på betydningen af at

holde kontakt med søskende, bedsteforældre og slægt i mere udvidet forstand. Om ikke andet så af rent pragmatiske grunde, da barnet efter det fyldte 18. år grundlæggende kan risikere kun at have sin slægt at søge tilbage til, hvis hun/han ikke vil stå helt isoleret i tilværelsen.¹⁶⁾

5.2.2. Identitetsudvikling knyttet til oprindelsen

Det mere teoretiske indhold i denne holdning er, at identitetsudviklingen knytter sig til oprindelsen og dermed til de forældre, der har været der i barnets første leveår. Mister barnet kontakten med forældrene, mister det også kontakten med en del af sig selv. På længere sigt vil dette kunne risikere at medføre en dårligere udvikling for barnet, også når det drejer sig om relationer til andre mennesker.

Andersson (1990, 1995a, 1995b) gør i den forbindelse opmærksom på, at børn, der anbringes uden for hjemmet (især når der er tale om mindre børn¹⁷⁾), som regel anbringes på grund af forældrenes manglende evne til at tage vare på dem kombineret med psykosociale problemer hos forældrene. Typisk misbrugsproblemer.

Små – eller mindre – børn anbringes som regel ikke, fordi der er problemer med deres følelsesmæssige relationer til forældrene. Den følelsesmæssige relation kan derfor meget vel være intakt, uanset at forældrenes omsorg (eller mangel på omsorg) og psykosociale situation i øvrigt tilsiger, at barnet ikke skal bo hos forældrene. Argumentet er således, at der for langt de fleste børn er en relation – og at denne relation (sine mangler til trods) også indeholder positive elementer.

Betydningen af kontinuiteten kan derfor (ifølge Andersson) ikke ignoreres. Af hensyn til børnenes personlighedsudvikling, identitetsudvikling og udvikling af relationer til andre mennesker, er

16) Omtales også af Vinnerljung, 1996b.

17) Anderssons forskning er baseret på børn, der var 0-4 år, da de blev anbragt på akutinstitution og derefter eventuelt i familiepleje.

det vigtigt, at man ved enhver anbringelse – samtidig med at man søger for stabiliteten i barnets liv – også forholder sig til, hvordan behovet for kontinuitet (i kontakten til forældrene) kan tilgodeses. I den proces må man skelne mellem børn, der allerede har en følelsesmæssig kontakt til deres forældre, og børn, hvor der ikke har været mulighed for at etablere en følelsesmæssig kontakt. For den situation findes selvfølgelig også.

Ifølge denne tankegang er en etableret følelsesmæssig relation mellem barn og forældre ikke noget argument for at undlade at anbringe barnet uden for hjemmet (hvis forholdene i øvrigt tilsiger det). Derimod er det et argument for at bevare kontinuiteten i kontakten med forældrene, både rent konkret ved at de er sammen og på det følelsesmæssige plan, også under en eventuelt langvarig anbringelse.

5.2.3. Refleksioner over kontinuitet

Udgangspunktet for en anbringelse, der fører til et godt resultat for barnet, må således være at gøre det muligt for barnet både at beholde gamle relationer og at opbygge nye. Kontinuiteten i relationerne til forældrene er vigtig, samtidig med at det er vigtigt, at børn udvikler relationer til de voksne på det sted, hvor de aktuelt bor. Det er i den forbindelse vigtigt at understrege, at gode relationer ikke er en eksklusiv foreteelse. Børn – også små børn – har kapacitet til relationer til mere end ét menneske. Hvis de voksne giver barnet lov til (kan klare), at det har følelsesmæssige relationer til både forældre og plejeforældre/institutionsansatte, kan barnet også forvalte at have disse relationer. I forhold til anbringelsesstedet skal det understreges, at en følelsesmæssig tilknytning mellem barn og plejeforældre nok er den vigtigste faktor overhovedet for et vellykket plejeforhold for barnet. Det er samtidig vigtigt at være opmærksom på, at tilknytningen går begge veje. Plejeforældre og ansatte på døgninstitutionerne skal også knytte sig til barnet, hvis det skal lykkes. Tilknytning er en gensidig proces.

Spørgsmålet om tilknytning kan være svært at håndtere både for forældre og plejeforældre/institutionsansatte. Barnet skal ikke have nye forældre, det har allerede forældre, men det skal have styrket sit potentiale til at opbygge og bevare positive relationer til andre mennesker. Det betyder, at forholdet mellem biologiske forældre og plejeforældre/ansatte på institutionerne bliver et væsentligt element i hele anbringelsesprocessen. De af undersøgelsens forældre, der er tilfredse med selve anbringelsen, fremhæver da netop også de menneskelige kvaliteter hos plejeforældre/ansatte som noget, de lægger vægt på. Ligesom det har meget stor betydning, at man bliver vel modtaget, når man kommer på besøg. Uanset at jalousien og angsten for at miste barnets hengivenhed og kærlighed kan vække bekymring.

Definere forældrerollen efter anbringelsen

Wegler & Warming (1996) gør i deres undersøgelse af "Barnet mellem to familier" rede for, at det er svært for de biologiske forældre at definere forældrerollen efter anbringelsen. Den foreliggende undersøgelse bekræfter dette. Det kunne derfor være væsentligt i forbindelse med en anbringelse direkte at diskutere med forældrene, hvordan deres rolle som forældre skal være under anbringelsen, og hvordan de opretholder et forældreskab.

Wegler & Warming peger i den forbindelse også på den forskel, der kan være mellem de biologiske forældres og plejeforældrenes definition af et godt samarbejde. Plejeforældrene ser på samarbejdet om barnet. Det skal fungere, der skal ikke være konflikter. De biologiske forældre derimod vil i højere grad være venner og selv have en familie i plejefamilien. – Noget der også vises sig i den igangværende undersøgelse, hvor flere af de meget tilfredse forældre direkte siger, at de føler, at de i plejefamilien har fået den familie, de selv har savnet. Undersøgelsen rummer ikke nogen patentløsninger, men det må anses for væsentligt både for de biologiske forældre og for plejeforældre (samt ansatte på døgninstitutionerne) at drøfte, hvad der er forskellen på

en professionel venskabelig relation og et venskab, og hvordan man håndterer denne forskel.¹⁸⁾

18) Spørgsmålet kunne også være relevant for andre professionelle, fx sundhedsplejersker og daginstitutionspædagoger, samt især de mennesker, der arbejder som hjemmehossere, de må også i særdeles høj grad mærke den modsætning.

Processen i kommunerne

Processen i kommunerne er på flere punkter beskrevet i de foregående kapitler. I kapitel 3: "*Et positivt resultat?*" blev der omtalt forhold som anbringelsens formål, barnets stillingtagen, inddragelse af forældrene, valg af anbringelsessted og opfølgning. I kapitel 4: "*Valg af anbringelsessted*" var der en gennemgang af socialforvaltningens matchningsprocedure ved valg af anbringelsessted, nogle overvejelser over samarbejdet mellem anbringelsessted og sagsbehandler samt over undersøgelsesarbejdet forud for anbringelsen. I kapitel 5: "*Forældrene*" var der overvejelser over samarbejdet mellem sagsbehandleren og forældrene samt om samarbejdet mellem forskellige kommunale systemer som socialforvaltning og pædagogisk psykologisk rådgivning/skolepsykologisk rådgivning.

Fokus i kapitel 3, 4 og 5 var henholdsvis barnet, anbringelsesstedet og forældrene. I kapitel 6 skifter fokus, så det nu er sagsbehandleren/sagsbehandlingen og socialforvaltningen, der er udgangspunkt for analysen. De forskellige delredegørelser for processen i kommunerne suppleres med informationer om de resterende undersøgte processer, specielt de dele af forløbet, der går forud for selv anbringelsen. Desuden er der en kortere og til dels opsummerende gennemgang af de øvrige dele af forløbet.

Kapitel 6 vil i højere grad end de øvrige kapitler fokusere på kritiske beskrivelser og refleksioner. Målet er at pege på nogle – forhåbentligt – væsentlige forhold, som med fordel kan være et udgangspunkt for debat, refleksion og eventuelt ændring i metode, procedure eller tænkemåde i kommunerne i forbindelse med børns anbringelse uden for hjemmet. Der er således tale om et forsøg på en refleksiv ekstrapolering af det indsamlede materiale med henblik på at igangsætte en ændrende dialog i, mellem og med kommunerne.

6.1. Optakt

Det er meget varierende, hvor lang en optakt, der har været før anbringelsen i de undersøgte sagsforløb. Nogle børn har været kendt af socialforvaltningen allerede fra fødslen, andre fra børnehaveralderen, og andre igen fik socialforvaltningen først kendskab til umiddelbart før (eller i forbindelse med) den aktuelle anbringelse.

For overskuelighedens skyld vil der i det følgende blive skelnet mellem "hurtige" og "sivende" anbringelser. Med "hurtig" og "sivende" refererer jeg til, hvad der sker i den anbringende socialforvaltning – ikke nødvendigvis til, hvad der sker i barnets liv. I de undersøgte sagsforløb er der en markant forskel på tidsforholdene ved henholdsvis de hurtige og de sivende anbringelser. I de hurtige anbringelser er der gået mindre end 3/4 år fra den første kontakt med den anbringende kommune til selve anbringelsen. Mens tidsrummet mellem første kontakt og anbringelse er 5 år eller mere for de sivende anbringelser.

6.1.1. En hurtig anbringelse

En hurtig anbringelse er i denne sammenhæng en anbringelse, hvor der ikke er nogen optakt til anbringelsen i den anbringende socialforvaltnings regi. Den direkte anledning til anbringelsen er, at der sker et eller andet – nyt, anderledes, fremmed, dramatisk – i barnets (familiens) liv. Socialforvaltningen bliver kontaktet, handler på den modtagne henvendelse, og barnet bliver inden for et meget kort tidsrum anbragt uden for hjemmet.

Det væsentlige karakteristikum er fraværet af en optakt i socialforvaltningen. Man kender ikke familien, har ikke nogen informationer om eller observationer af familien. Socialforvaltningen bliver involveret via en eller flere henvendelser udefra. Pludseligt og i en sammenhæng som kræver handling. Derfor handler man og laver en hurtig (eventuel akut) anbringelse.

Grunden, til at der ikke er en optakt i forvaltningen, kan være, at familien lever af egne indtægter og aldrig før har haft noget

at gøre med en socialforvaltning, hverken økonomisk eller i forbindelse med problemer med børnene. I nogle af disse familier er problemerne i sig selv akut opstået. I andre familier har der været tale om problemer gennem længere tid, uden at problemerne/familien er kommet til socialforvaltningens kendskab. I kapitel 5 var der eksempler på, at barnet havde været i kontakt med skolepsykologisk kontor eller pædagogisk psykologisk rådgivning gennem længere tid, uden at socialforvaltningen havde været involveret i forløbet.

En anden grund, til at der ikke er nogen optakt, kan være, at der er tale om en familie, der er relativt ny i den anbringende kommune (eller i det pågældende distrikt, hvis det er en større by, der er tale om). Der findes derfor ikke på forhånd nogen viden om familien i den aktuelle socialforvaltning. Socialforvaltningen handler, når der modtages en eller flere henvendelser udefra, hvor man ikke føler sig i tvivl om, at der skal handles. Anbringelsen bliver kun hurtig, fordi familien har skiftet bopælskommune. Ellers minder anbringelsen (og familien) om det, der senere vil blive beskrevet under overskriften: en sivende anbringelse.

Det er mit indtryk fra interviewene, at sagsbehandlerne har det bedst og føler sig mest kompetente ved de hurtige anbringelser. En alarmerende henvendelse udefra aktiverer det faglige beredskab til at handle. Beslutningen giver næsten sig selv (fx når børn er blevet forladt af deres forældre, når der er tale om fysisk mishandling, eller når skolevæsnet siger totalt fra over for et barn), her skal der handles. Opgaven bliver så at finde den bedst mulige handling, evt. i første omgang en akutinstitution.

For 12 af de 23 børn i undersøgelsen var der tale om en hurtig anbringelse i den ovenfor beskrevne betydning. I fire af disse tilfælde har der dog været tale om, at der har været etableret en eller flere foranstaltninger i familiens tidligere bopælskommune. Det er i disse tilfælde udelukkende familiens flytning, der har

medført, at den aktuelle anbringelse blev karakteriseret som hurtig.

6.1.2. En sivende anbringelse

I modsætning til den hurtige anbringelse næsten uden optakt i den anbringende socialforvaltning er der ved en sivende anbringelse tale om en anbringelse af et barn, som socialforvaltningen har kendt – og været opmærksom på – gennem lang tid, eventuelt helt fra fødslen. Det karakteristiske er således, at der har været en langvarig kontakt mellem familien og den anbringende socialforvaltning, hvor man i større eller mindre grad har kunnet følge barnet og dets udvikling med henblik på at gribe ind med en eller flere foranstaltninger, når det var nødvendigt.

Der kan være tale om en familie, der i generationer har været kendt i socialforvaltningen. Eller børn, hvor der er en børnesag i forbindelse med en ældre søster eller bror. Eller der kan være kommet en udtalelse eller underretning allerede fra sundhedsplejersken.

Ved de sivende anbringelser vil der som regel have været en række forskellige foranstaltninger for familien eller barnet, indtil socialforvaltningen ikke "ser anden udvej" end en anbringelse. Nogle gange kan selve den konkrete anbringelse alligevel komme til at ske akut. Men jeg taler her om en sivende anbringelse – uanset den sidste fase – når der har været tale om et forløb med en meget lang optakt i den anbringende socialforvaltning.

De sivende anbringelser indeholder tilsyneladende langt flere elementer af tvivl og usikkerhed, når sagsbehandleren skal redegøre for forløbet.¹⁹⁾ Det svære for sagsbehandleren er at vide, hvornår det lige præcis er den dag, hvor det bliver nødvendigt med en anbringelse. Sagsbehandlerne, tøver, venter,

19) Nogle sagsbehandlere har selv fulgt familien/barnet i mange år, andre kun i kortere tid, mens enkelte ikke har set familien/barnet, jf. kapitel 4.

håber. Nogle gange tilsyneladende velbegrundet, andre gange ud fra nogle betragtninger, der for en udenforstående virker urealistiske.

Interviewene efterlader det indtryk, at man håber meget, også af og til mod bedre vidende. Man iværksætter en forebyggende foranstaltning i håb om, at den virker. Mens den står på, afventer man resultatet og handler så igen, når den er slået fejl (dette er et eksempel på en generalisering med henblik på at tydeliggøre budskabet).

Min personlige refleksion over dette er, at den fremtrædende plads som håbet får, ligner forældrenes egen tankegang: forældrene håber også, at livet bliver bedre, når de får en ny mand/kone, en ny lejlighed, en saneret økonomi, en rolig periode, en ordening på kontanthjælpen, et nyt arbejde, påbegynder en uddannelse, begynder at drikke lidt mindre, får en ny start.²⁰⁾ Alt sammen situationer, hvor der – i min formulering – skal mere handling end håb til, for at det lykkes. Lidt polemisk formuleret kan man sige, at der på dette punkt faktisk er en afstemt kommunikation mellem sagsbehandler og forældre,²¹⁾ selvom det bagvedliggende rationale er forskelligt.

Konkret i de undersøgte sagsforløb, er det sådan, at det også ved de sivende anbringelser i de fleste tilfælde har været en henvendelse udefra, der har været den udløsende faktor for anbringelsen. Undersøgelsen kan således konstatere, at henvendelser udefra (daginstitution, fritidsordning, skole, naboer) har betydning for sagsforløbet. Selv i de sager, hvor der er en løbende kontakt med familien, kan henvendelser ude fra få tingene til at fremstå i et nyt lys, så sagsbehandleren når frem til, at det er nu, der skal handles.

20) Jf. også Christensen, 1991.

21) Se i øvrigt også Torben Berg Sørensen: Den sociale samtale mellem klienter og sagsbehandlere, 1995.

Dette skal ikke læses som en beskyldning om, at socialforvaltningerne med vilje lukker øjenene. Det skal snarere ses som en konstatering af, at forholdene er sådan, at socialforvaltningen er afhængig af kontakt uden for forvaltningen for at få et ordentligt grundlag for at handle. Den nødvendige koordinering og det nødvendige samarbejde, der skulle danne basis for en sådan kontakt, findes ikke altid, jf. overvejelserne i kapitel 5 om forældrene. Derfor er der forløb, der kommer til at fremstå som tilfældige, rodede eller ukoordinerede. Dels fordi sagsbehandleren ikke er blevet informeret, dels fordi sagsbehandleren heller ikke selv har taget initiativ til at blive informeret.

Undersøgelsen peger på, at de sivende anbringelser kan være både mere belastende og mere frustrerende for sagsbehandleren end de hurtige. Det er derfor et punkt, som bør have særlig opmærksomhed, ikke mindst fordi der er flest sivende anbringelser. Det er ikke det almindelige, at børns (og deres familiers) problemer opstår fuldstændig uden optakt. Socialforskningsinstituttets kvantitative undersøgelse finder fx, at 60 pct. af familierne har modtaget forebyggende foranstaltninger før anbringelsen, mens 76 pct. af familierne har fået tilbud om støtte.²²⁾

For 11 børn i undersøgelsen var der tale om en sivende anbringelse. For disse 11 børn er der således tale om nogle meget langvarige forløb, hvor man fra socialforvaltningens side gennem år har været opmærksom på, at der har været udviklingsmæssige eller sundhedsmæssige problemer for barnet.

6.1.3. Forskelligt resultat

Sammenholdes børnene med henholdsvis hurtige og sivende anbringelser med inddelingen af børnene efter anbringelsens resultat, kan 2/3 af de hurtige anbringelser findes blandt de børn, der i kapitel 3 blev karakteriseret ved, at resultatet er positivt. Mens de sivende anbringelser er ligeligt fordelt, med hensyn til

22) Hestbæk, 1997, s. 81-84.

om anbringelsens resultat blev karakteriseret som henholdsvis positivt, positivt på kort sigt, muligvis negativt og negativt.²³⁾

Det vil være forhastet at tolke dette således, at de hurtige anbringelser fører til det bedste resultat. Skal man forstå, hvad der er meddelelsen, er det nødvendigt at inddrage informationer om forældrenes reaktioner. I de hurtige anbringelser er der som hovedregel ikke nogen kontakt med forældrene før selve anbringelsen. Eventuelle problemer eller uoverensstemmelser mellem forældre og sagsbehandler viser sig følgelig først, efter at anbringelsen er en realitet. For sagsbehandleren er der derfor tale om en helt konkret opgave, hvor målet er at få forældrene til at forholde sig til og samarbejde om det, der er sket.

Ved de sivende anbringelser kommer eventuelle konflikter derimod allerede før anbringelsen. De interviewede sagsbehandlere fortæller, at der ved de sivende anbringelser har været kontakt med forældrene, ligesom der også har været uenighed, både om hvorvidt der i det hele taget har været et problem, og om hvorvidt muligheden af en anbringelse af barnet burde overvejes. Anbringelser, hvor forældrene er karakteriseret ved udsagnet "det er mod min vilje" (jf. kapitel 5), er i alle tilfælde sivende anbringelser.

Sagsbehandleren har derfor i sine overvejelser om, hvad hun/han mente, der burde gøres, været konfronteret med forældrenes vrede og anderledes opfattelse. Da sagsbehandlere jo godt ved, at alle er enige om, at det er vigtigt, at man samarbejder med forældrene (igen en generalisering for at tydeliggøre), bliver der brugt meget energi på forældrene og på at få etableret et eller andet, der kan karakteriseres som et samarbejde.

23) Jf. kapitel 3, hvor børnene blev inddelt i fire grupper, efter hvordan anbringelsens resultat var på interviewtidspunktet. Gruppe A: Resultatet er positivt. Gruppe B: Resultatet er positivt på kort sigt. Gruppe C: Resultatet er uklart, kan blive positivt eller negativt. Gruppe D: Resultatet er negativt.

6.1.4. Børnene glider ud af fokus

I nogle tilfælde er engagementet i etableringen af et samarbejde med forældrene af en sådan karakter, at sagsbehandleren i langt højere grad fokuserer på forældrene end på barnet. Sagsbehandleren satser på at få et samarbejde med forældrene og glemmer i den forbindelse at holde øje med barnet og at tænke over, at barndommen ikke har uendelig meget tid til rådighed, hvis der er risiko for, at barnets udvikling går i stå eller tager en ikke ønskelig retning. En af sagsbehandlerne formulerede det på denne måde: *"Nu, hvor du spørger, kan jeg godt se, at tre næsten fire år er alt for lang tid at vente. Jeg ved heller ikke, hvordan det er gået til. Men jeg har virkelig prøvet at samarbejde med forældrene og hele tiden virkede det som om: nu er den ved at være der – og så skete der noget nyt"* (sammendrag).

Citatet illustrerer, hvordan barnet forsvinder ud af fokus. Det bliver de voksne og deres konflikt/kontakt/relation, der kommer til at fylde. I den konkrete sag vil jeg formulere det polemisk, som at de voksne forenes i håbet. Sagsbehandleren håber, der vil ske et mirakel, så forældrene forandrer sig. Forældrene håber, at sagsbehandleren glemmer, hvad der egentlig var udgangspunktet. Indtil der kommer så mange henvendelser udefra (institutioner, naboer mv.), at sagsbehandleren når frem til en beslutning om, at det er nødvendigt at handle, er det forældrene, der har haft størst succes med håbet. Konklusionen er, at hvis barnet (i denne og tilsvarende sager) skal være (og forblive) i fokus, er det nødvendigt, at sagsbehandleren får assistance udefra. Enten som det her skete via henvendelser eller via konsulentbistand eller supervision, der kan hjælpe med at holde sagen på sporet. Det sidste vil efter min opfattelse være det bedste. I den konkrete sag gik der trods alt år, inden summen af henvendelser havde passeret sagsbehandlerens handlegrænse.

Det principielle budskab er, at den enkelte sagsbehandler har alt for mange roller og funktioner over for familien, til at hun/han kan være sikker på at bevare overblikket. For det er jo rigtigt, at det har stor betydning at kunne samarbejde med forældrene og

det er også rigtigt at satse på familiens egne ressourcer i det omfang, de findes. Men det er forkert at tro, at den enkelte alene kan holde alle de forskellige bolde i luften. Der er brug for input fra en person/en instans, der ikke er direkte involveret i sagsbehandlingen. Et udsagn, der understøttes af det forhold, at det for de undersøgte sager næsten hver gang har været en henvendelse udefra, der har forårsaget det vendepunkt i forløbet, som førte til, at barnet blev anbragt. Konkret kan man anbefale, at alle børnesager (hvad enten der er tale om anbringelse eller ej) bliver gennemlæst af en uvildig person én gang om året med henblik på at finde ud af, om sagsbehandleren er blevet fanget af håbet eller eventuelt er gået i andre fælder.²⁴⁾

En anden almindelig erfaring, der også knytter sig til, hvordan man kan føre sig selv bag lyset med håbet, er sammenblandingen af begreberne "svingning" og "udvikling". I undersøgelsen tydeligst formuleret af en mor, der forklarede, hvorfor der ikke tidligere blev sat noget i værk for hendes barn, på denne måde: "*Vi ledte efter udvikling, og hele tiden syntes vi, at vi kunne se en forbedring. Og så faldt han tilbage. Der gik mange år, før jeg forstod, at der var tale om svingninger, forandringer og ikke om udvikling*" (sammendrag).

6.1.5. De sivende anbringelser er de svære sager

Når børn med et hurtigt anbringelsesforløb i undersøgelsen placeres i den gruppe, der har det bedste resultat af anbringelsen, er der efter min vurdering tale om en afspejling af to forhold. For det første, at de anbringelser, der fører til et positivt resultat, oftere tager udgangspunkt i, at både forældre og sagsbehandler oplever, der er et problem. For det andet, at de sivende anbringelser generelt (i undersøgelsen) findes i familier, hvor der ud over problemerne relateret til barnets tarv, er en række andre sociale problemer. Dette illustreres blandt andet af, at alle de sivende anbringelser på nær én findes i familier, hvor forsørgelsen

24) En procedure, der faktisk også var blevet indført i en af de kommuner, der bidrog til undersøgelsen.

enten sker via kontanthjælp eller social pension,²⁵⁾ ligesom en eller begge børnenes forældre (i undersøgelsen) har et alkoholmisbrug. Blandt de undersøgte børn sker anbringelsen hurtigst i de familier, hvor forældrene har lønindtægt eller lever af dagpenge fra A-kassen, og forældrenes personlige problemer som hovedregel ikke er relateret til misbrug. Det er også her, der er de akutte problemer med bortvisning fra skole, samt to børn der selv henvender sig.

Der er således snarere tale om, at anbringelserne bliver hurtige eller sivende ud fra forhold, der i forvejen karakteriserer barnet og familien. De sivende anbringelser bliver derfor sandsynligvis sivende, fordi der er tale om langt mere komplicerede forhold i familien (og mellem forældre og sagsbehandler). Man kan således ikke med udgangspunkt i den kvalitative undersøgelse argumentere for, at anbringelserne får et mere positivt resultat, når de sker hurtigt. Det, der virker, er ikke hurtigheden, men derimod det forhold, at forældre og sagsbehandlere er enige om, at der er problemer. Ligesom mængden af sociale problemer i øvrigt muligvis øger risikoen for, at anbringelsens resultat ikke kan karakteriseres som positivt.

6.1.6. Hvor mange anbringelser?

For 15 af de 23 børn var det nuværende anbringelsesforløb det første, hvor socialforvaltningen var involveret (i nogle tilfælde var der dog tale om, at børnene boede på deres andet anbringelsessted, idet de først i en periode havde boet på en akutinstitution). 8 børn var genanbragt efter at have boet hos forældrene i en periode. Kun to af disse børn var "svingdørs-børn" med adskillige anbringelser og hjemgivelser livet igennem.

Der er ingen tendenser til sammenhænge mellem antal anbringelser og resultatet af den nuværende anbringelse på interviewtidspunktet. For nogle børn er der tale om, at den nuværende (og første anbringelse) har et positivt resultat, mens andre børn

25) Se bilag.

har én knap så heldig anbringelse bag sig inden den nuværende. For andre børn er der tale om flere anbringelser, hvor det er vanskeligt retrospektivt at vurdere resultatet.

Men selvom den aktuelle anbringelse var den første, hvor socialforvaltningen var involveret, havde 6 af de 15 førstegangsanbragte børn alligevel i længere (og eventuelt flere) perioder boet uden for eget hjem. Ét barn havde gentagne gange været på observationskoloni, ét barn havde boet på en efterskole (på grund af problemer, men betalt af forældrene), og fire børn havde på forældrenes foranledning været anbragt i private plejeforhold hos familiemedlemmer.

Dette illustrerer det tidligere omtalte, at det er undtagelsen, at en anbringelse er fuldstændig uden optakt. Som beskrevet i kapitel 5: Forældrene, er der forældre, der selv har søgt hjælp uden held (i nogle tilfælde har de så fundet en privat ordning), ligesom der er forældre, der via skolen og problemer knyttet til skolegangen har fået hjælp for deres vanskeligheder længe før, der var tale om en anbringelse. Det viser, at optakten med problemer kan findes længe før, det bliver synligt for socialforvaltningen, at det kunne være påkrævet med en indsats.

6.2. Forebyggende indsats

Den følgende analyse af forholdene i forbindelse med en tidlig indsats er baseret på oplysninger fra de 11 sivende anbringelsesforløb, hvor familierne har boet i samme kommune fra sagens begyndelse til den aktuelle anbringelse. Blandt de 11 var der 2 "svingdørs-børn" og to børn med mere end én anbringelse bag sig. De sidste 7 børn var i gang med deres første anbringelsesforløb (eventuelt akutinstitution fulgt af en mere varig anbringelse). 4 børn var anbragt på døgninstitution (heraf ét barn på akutinstitution), 1 barn var på kostskole, og de øvrige 6 børn var anbragt i familiepleje. Der er tre søskendepar i gruppen, dvs. der er 8 forældre(par) til de 11 børn.

For alle 11 børn var der gået mere end 5 år, fra der var tale om en børnesag, til børnene blev anbragt uden for hjemmet. Der havde i den periode været iværksat en række forskellige forebyggende foranstaltninger.

6.2.1. Forløb med stor uenighed

Alle 11 sagsforløb var præget af stor uenighed mellem forældre og sagsbehandler/socialforvaltning. 7 af børnene (heraf 2 søskendepar) har været eller er anbragt uden samtykke. 2 forældre har i forbindelse med en tidligere anbringelse "vundet" sagen i Børn og Unge Nævnet, således at barnet dengang blev hjemgivet. Efterfølgende er begge dog gået med til en frivillig anbringelse. Andre forældre oplyser i interviewet, at de planlægger en fornyet indsats (evt. med en bedre advokat), næste gang sagen skal forelægges i Børn og Unge Nævnet. Yderligere ét forældrepar, hvor barnet er anbragt med samtykke, oplyser, de vil forlange barnet hjemgivet. Disse oplysninger illustrerer den kraft, der er i uenigheden.

9 af børnene er udelukkende anbragt på grund af problemer relateret til forældrene. I alle tilfælde alkoholmisbrug (i enkelte tilfælde kombineret med hash eller metadon). For de to sidste børn er der ud over forældrenes misbrugsproblemer også tale om problemer relateret til børnene, således at børnene har brug for en særlig indsats.

I gennemgangen af forældrenes oplevelser (kapitel 5) findes forældrene især i kategorien "Det er mod min vilje" (én mor i kategorien "Endelig lykkes det" og én i kategorien "Spørg og du får noget andet"). Netop denne gruppe sivende anbringelser kan således give et billede af vilkårene i de meget vanskelige og utilfredsstillende forløb (både set med forældrenes og sagsbehandlernes øjne).

Kun to af børnenes mødre udtrykker positive følelser for deres sagsbehandler. I det ene tilfælde giver moderen udtryk for, at den nuværende sagsbehandler nok er den bedste, hun har haft.

Hun tror, at sagsbehandleren godt kan lide hende. Hun bliver dog kraftigt modsagt af faderen, hvis ord om sagsbehandleren ikke egner sig til trykning. Sagsbehandleren har samme opfattelse, siger hun godt kan lide moderen og har det svært med faderens vrede og aggressive adfærd.

I det andet tilfælde, hvor der er positive udtalelser om sagsbehandleren, føler moderen sig virkelig godt forstået og behandlet af sin sagsbehandler, samtidig med at sagsbehandleren giver udtryk for godt at kunne lide moderen og for at respektere hende og den vanskelige situation, hun lever i. I de øvrige sager er sagsbehandlerne i alle tilfælde vidende om, at de ikke er populære hos forældrene. Nogle sagsbehandlere tager det til efterretning, andre giver udtryk for, at de respekterer/kan lide forældrene, selvom de udmærket godt er klar over, at det ikke er gensidigt.

For alle sager på nær to gælder det, at sagsbehandleren har forsøgt nøje at overholde alle bistandslovens regler. Det ene tilfælde, hvor man ikke har gjort det, er den sag, hvor der er gensidige positive følelser mellem mor og sagsbehandler. Jeg synes, det er tankevækkende, at barnet her er et "svingdørs-barn", der dog med den aktuelle anbringelse har fået en god placering. I det andet tilfælde, hvor bistandslovens regler ikke er overholdt, giver den mangelfulde sagsbehandling anledning til megen vrede hos forældrene. Og de lægger vægt på at kunne dokumentere, at de har været udsat for dårlig sagsbehandling. Fx fremviser de flere udaterede skrivelser fra socialforvaltningen, ligesom de fortæller om aflyste møder, hvor de ikke har fået at vide, at mødet var aflyst, selvom alle de øvrige mødedeltagere var blevet informeret.

De forløb, hvor der er mulighed for at studere en eventuel indsats med henblik på at forebygge anbringelse, hører således til de sværeste og mest konfliktfyldte forløb i undersøgelsesmateriale. Der er derfor i det følgende tale om en analyse baseret på van-

skelige sager, hvor den tidlige indsats ikke er lykkedes. Dette må man naturligvis have in mente ved læsningen.

6.2.2. Mange forudgående foranstaltninger

Af journalerne fremgår det, at der gennem årene har været en række henvendelser til socialforvaltningen om de 11 børn. I fire tilfælde er der en underretning fra sundhedsplejersken, mens der i øvrigt er tale om henvendelser fra især daginstitution og for de større børn fritidshjem (eventuelt skolen). Gennem årene har der været tale om en række forskellige foranstaltninger over for de 11 børn og deres familier.²⁶⁾ Det er varierende hvor mange foranstaltninger, der har været for det enkelte barn. Yderpunkterne er ét barn, hvor der har været tale om 5 forskellige foranstaltninger og ét barn, hvor der ikke har været nogen foranstaltninger overhovedet. De hyppigst anvendte foranstaltninger er hjemmehosser (8 børn) og "henstilling om daginstitution" (5 børn).

Da ikke alle sagsbehandlere har fulgt de 11 børn og deres familier gennem hele forløbet, bliver den skriftlige dokumentation i journalerne et væsentligt udgangspunkt for analysen. Det første, der springer i øjnene, er, at eventuelle foranstaltninger for de fleste børn kun er benævnt i journalen, ikke karakteriseret indholdsmæssigt. Dvs. der står betegnelsen for foranstaltningen, og at den er bevilliget. Fx "*støttepædagog bevilliget xx timer*" eller "*hjemme hos bevilliget xx timer*". Hovedindtrykket er, at der ikke står noget om: formålet med fx hjemmehosseren, indholdet i indsatsen, metoder i arbejdet, supervision, samt regler for tilbagemelding og evaluering.

Spørgsmålet, om hvad der egentlig har været indholdet i foranstaltningen, er i de fleste tilfælde ubesvaret (igen en generalisering for at tydeliggøre budskabet). De tydeligste spor i journalen ses, når foranstaltningen er ophørt på hjemmehosserens egen

26) Se bilag.

foranledning. Typisk med den begrundelse, at hjemmehosseren ikke selv anser indsatsen for tilstrækkelig set i relation til problemerne omfang.

Ud fra informationerne om de foreliggende 11 sagsforløb er det efter min opfattelse fuldstændig umuligt at vurdere, hvilken betydning de forskellige foranstaltninger kan have haft, såvel for en forsker som for de involverede socialforvaltninger.²⁷⁾ Man kan i denne forbindelse kun sige, at det sandsynligvis har udsat anbringelsen, men hverken om det har forbedret eller forringet mulighederne for et positivt resultat.

Det er ikke muligt at vurdere, om børnene ville have været bedre stillet, hvis anbringelsen havde fundet sted tidligere, eller eventuelt at sammenligne de 11 børns forløb med andre børn med samme familiemæssige baggrund, hvor anbringelsen skete hurtigere. Dette forhindres af, at undersøgelsen er begrænset til at handle om børn/børnesager, hvor den aktuelle anbringelse har fundet sted efter 1. januar 1993, begrundet i ønsket om blandt andet at belyse brugen af handleplaner. Undersøgelsen kan i den forbindelse konstatere, at hvis der havde været regler om udarbejdelse af en handleplan også for andre foranstaltninger end anbringelse uden for hjemmet (og hvis reglerne var blevet overholdt), ville der have været en bedre dokumentation i journalmaterialet. – En konstatering der er i overensstemmelse med en del kommuners egne overvejelser, da nogle kommuner (også blandt de kommuner, der har bidraget til undersøgelsen) har regler om udarbejdelse af handleplan for alle børnesager, uanset om der er tale om en anbringelse eller ej. I de kommuner der er med i undersøgelsen, var reglerne dog ikke i anvendelse på det tidspunkt, hvor der blev truffet bestemmelse om foranstaltninger for de 11 børn, der er med i denne analyse.

27) Der er dog andre undersøgelser, der har fokuseret på dette fx Mehlbye, 1990 og en række udenlandske undersøgelser, fx Choi et al., 1997.

6.2.3. Forældrene om det forebyggende

Spørger man forældrene, får man ikke de samme oplysninger om foranstaltninger. Forældrene er spurgt om de forskellige mulige foranstaltninger, og de oplyser om langt færre foranstaltninger, end sagsbehandlerne gør. Fx den tidligere citerede mor i kapitel 5 i afsnittet "*Spørg og du får noget andet*", der fortalte, at dagen efter hun selv havde kontaktet forvaltningen, mødte sagsbehandleren op med en tvangsanbringelse, som hun "*smækkede på bordet*". Ifølge sagsbehandleren (og journalen) har der været en lang række foranstaltninger over for både mor og barn inden den første anbringelse. Moderens udtalelse skal formentlig ses som et udtryk for hendes vrede og for den oplevelse, hun har af det samlede forløb, som hun oplever dybt uretfærdigt.

I andre tilfælde kan der være tale om, at foranstaltningen nok er bevillet, men aldrig sat i værk. Det sidste står der bare ikke noget om i journalen. Fx kan man have haft problemer med at finde en hjemmehosser, der kunne klare opgaven lige på det pågældende tidspunkt, eller måske har familien nægtet at åbne døren for vedkommende.

En tredje mulighed er forældre, der ikke mener, der er nogen, der har forsøgt at hjælpe dem, men som direkte adspurgt om der ikke på et tidspunkt har været en person, der kom fast i hjemmet, har svaret, at det gjorde der. Fx et forældrepar, der argumenterede "*jamen, det hjalp jo ikke*". De mente derfor ikke, man kunne tale om, at de havde fået hjælp.

Indtrykket er – noget polemisk formuleret – at foranstaltninger er "ordineret" ligesom smertestillende tabletter, hvorefter man forestiller sig, at der sker noget i familierne. Uden at have gjort sig klart, hvad der skal ske. Tilsvarende er det indtrykket, at det også er dette, der er formidlet til familierne. Ingen af de 11 børns familier har kunnet (eller villet) forklare, hvad der var pointen. Henvisning til daginstitution som foranstaltning siger forældrene overhovedet ikke noget om, heller ikke når de bliver spurgt. Daginstitutionen er for de 11 børns forældre et begreb,

som de tilsyneladende ikke forholder sig differentieret til på den måde.

Med en forsigtig generalisering (der er undtagelser og der er tale om 11 familier) kan man konstatere, at forældrene ikke i interviewene giver udtryk for, at de har oplevet en kontinuerlig forebyggende indsats, selvom der ifølge journalerne har været tale om en sådan. Dette kan skyldes, at forældrene ikke har opfattet, hvad der skete, ikke ønskede at tale om det, ikke ville sige, hvilke problemer der var tale om, eller at de var vrede over, at resultatet alligevel var blevet en anbringelse. Der kan også være andre grunde. Men faktum er, at det var svært at få noget at vide om, hvordan forældrene opfattede formålet med, indholdet i og resultatet af indsatsen. Man kan derfor konkludere, at selvom der i disse 11 sager fra sagsbehandlerens side har været lagt vægt på at bruge tid (jf. tidligere) på at etablere en kontakt og et samarbejde med forældrene, så er det ikke lykkedes at få en kontakt, der indebærer, at forældrene er i stand til (og er villige til) at tale om, hvad der er sket (eller samarbejdet om) undervejs i sagsforløbet.

Forældrene har flest uddybende kommentarer om hjemmehosseren.²⁸⁾ Jeg vil derfor i det følgende lade problemstillingen eksemplificere af foranstaltningen hjemmehosser. Dvs. analysen indskrænkes på dette felt til at omhandle de 8 familier, hvor der har været en hjemme hos-foranstaltning.

6.2.4. Hjemme hos-familierne

Som nævnt efterlader interviewene det indtryk, at det langt fra er givet, at det er klart for alle parter, hvad der er hjemmehosserens opgave. I nogle tilfælde forholder man sig til hjemmehosseren som en bekendt eller en veninde og vurderer hende i forhold til den rolle. I andre tilfælde har man flere forventninger. Enkelte ville ønske, hun var psykolog, fordi de mener, det er

28) Det er også en meget hyppigt anvendt foranstaltning, ifølge Hestbæk, 1997.

det, de har behov for. Tingene kan dog kompliceres af, at man ikke nødvendigvis er enige i familien, som det følgende interviewsammendrag viser:

MOR: *Vi har haft sådan en hjemmehosser, men det brød jeg mig ikke om, hun snagede sådan.*

FAR: *Jeg mener, vi skal gå til psykolog, og det har jeg sagt mange gange. Det er, ligesom der er sket et knæk i hendes (ægtefællens) tilværelse. Ligesom der er sket i min. Men jeg er selv vågnet lidt op og kan se det... Jeg har sagt det mange gange, det er 100 procent det, der skal til for at redde vores forhold, så det kan blive ordentligt. Fx om mandagen snakker jeg med min psykolog, om tirsdagen snakker hun med sin psykolog. Og så om onsdagen, så går vi til én sammen.... Jeg har prøvet det. I starten da jeg sad inde, altså jeg ville bare stikke af. Så gik jeg til lægen derovre for at få noget at slappe af på. Så to, tre dage, så følte jeg mig som en robot. Så sagde lægen "vil du ikke prøve en psykolog?" Jo det ville jeg egentlig godt prøve, selvom jeg ikke troede, det hjalp. Det er bedre end medicin i hvert fald. Efter to gange måtte jeg indrømme, at det i hvert fald gik den rigtige vej... Det er det, at han hører på, hvad man siger. Jeg føler, ligesom jeg vågner op.*

MOR: *Jeg gider ikke høre mere om den psykolog.*

FAR: *Jeg er ligeglad med, hvad du (mor) siger. Det kan jo være, det kan smitte af. Så kan hun (mor) jo se, hvordan jeg bliver med humøret. Jeg ved det... jeg ved hvordan... når jeg har snakket med ham (psykologen), så er det, lige som om man har fået det, så man ikke har noget inde i sig, så man er helt "puuh, hvad skal man sige... lettet..."*

(Her går mor ud og begynder at vaske op).

FAR: *Man skal åbne sig, det havde jeg jo besvær med i starten. Men så kom vi (far og psykologen) længere og længere ind på hinanden. Så åbnede man sig jo mere og mere for hver gang, vi snak-*

kede. Så siger han jo også noget, han tror sådan og sådan og sådan. Så lytter man jo på, hvad han siger, og han lytter på, hvad jeg siger.

Denne far mener ikke, de har brug for en person, der kommer hjem til dem og "holder øje med", hvad de laver og det er sådan, han har opfattet hjemmehosseren. Han mener derimod, de har brug for en psykolog. Han beskriver sin erfaring med at tale med en psykolog i en periode, hvor han afsonede en dom. Han fortæller, hvordan samtalerne fik ham til at forstå sig selv og til at forstå nogle af sine handlinger. Jeg tror ham. Men peger dog også på, at han fokuserer meget på parforholdet og på de voksne "hvad med børnene, hvor længe skal de vente?", spørger jeg. Han er lidt usikker på det, men mener dog, at børn får det bedre, når deres forældre får det bedre. Han er utrolig utilfreds med, at sagsbehandleren ikke vil høre på ham og ikke sørge for den hjælp, som han tror vil virke. Han synes, de skal have den bedste hjælp med det samme.

Jeg spørger, om han tror, han ville have taget imod et tilbud om psykologsamtaler, før han "prøvede en" i fængslet. Det kan godt være, jeg har ret i, at han ikke ville have gjort det, siger han. Vi kan også godt blive enige om, at han ikke er den rene fornøjelse at have som klient. I min formulering har han et gedigent temperament. Han kommer for sent til interviewet og kommer ind med et brag, så man lige checker, om han nu har husket at åbne døren først. Stirrer på mig, så jeg tænker, at jeg måske har 50 pct.'s chance for at undgå at få en på siden af hovedet, hvorefter han kaster sig ud i et hæftigt skænderi med sin kone. Da interviewet er slut, siger han, det var en god snak. Og jeg er helt enig, det var en god og for begge parter lærerig samtale. Alligevel kan man godt fornemme de problemer, der vil møde en hjemmehosser i det hjem. Uanset hvor kompetent vedkommende er, vil det kræve sin kvinde/mand at matche den familie i et længerevarende forløb. Så måske har han ret i, at man skal starte med at give dem den bedste (og mest robuste) kvalitet, man kan skaffe, hvis man vil hjælpe dem.

De øvrige syv familier var ikke lige så positivt indstillet hverken over for psykologer eller andre potentielle hjælpere, ligesom de har en mindre klar forventning til, hvad de kunne tænke sig rent personligt. Deres opfattelse af hjemmehosseren kan illustreres af følgende udtalelse:

*Jeg havde en, og hun var nervøs for deres (børnenes) stimulation. Og det var grundet i den her (bestemte sociale problemer) situation, tror jeg. Så bad jeg hende om at skrubbe af. Jeg gad hende ikke mere, ved du hvad, det gider jeg ikke finde mig i. Mine børn de er både intelligente og velstimulerede og harmoniske. Så skal hun ikke... altså sådan en amatør... kan du ikke se det, hun har ikke engang unger selv.... Nogen gange så tænker jeg, jeg vil hellere have pengene, end at have sådan en rendende... Så havde jeg én, hun havde bil. Så kunne man da bruge det til noget nyttigt, men det holdt op... – **Hvad var det egentlig, hun skulle lave?** – Ja... det var sådan noget med, at hun skulle komme og hjælpe mig... altså pjat. O.k., nu var jeg meget deprimeret, jeg kunne sove døgnet rundt, jeg var helt nede. Men det er jo kun sådan noget, man er i en periode. Og jeg synes, det er for meget med det... hvad hedder det... pillen, roden i mit liv. Det vil jeg ikke. Det er jeg blevet for gammel til. Det gider jeg ikke. Det har jeg aldrig gidet.*

En der snager, piller, roder. Det lyder ikke som nogen attraktiv stillingsbeskrivelse for hjemmehosseren. Andre forældre forklarer, at de prøver at få det bedste ud af det. De taler om, at det er ligesom at have en veninde eller siger, at hun er en "velkommen gæst". I begge tilfælde er det vanskeligt – grænsende til det umulige – at få en beskrivelse af, hvad hjemmehosseren foretog sig, hvad gjorde/sagde hun, hvad skete der, hvad var formålet. Måske fordi forældrene ikke har vidst, hvad der var formålet, ikke har villet fortælle det, ikke har anerkendt det. Den primære parameter, hjemmehosseren blev vurderet på i familierne var, om hun var flink, hyggelig og – måske – uskadelig.

Ovenstående er citater fra familier, hvor det ikke har fungeret med en hjemmehosser. Måske er der andre familier, hvor det

går godt. Der kan ikke blive tale om en generel vurdering. Kun en konstatering af, at baseret på disse 8 forældre(par)s udtalelser virker det alt for tilfældigt. I hvert tilfælde i disse familier har der ikke været spor efter hverken et formuleret formål, en indholdsbeskrivelse eller procedure for opfølgning og evaluering. Egentlig en afspejling af, hvad der blev fundet i journalerne (eller rettere ikke fundet).

Hvis nogle af læserne er hjemmehossere, og hvis de ikke forlængst har kylet bogen væk, vil de formentlig sige, at selvom hverken journalerne eller forældrene kan give udtryk for formål og indhold, så har det været der i deres arbejde.²⁹⁾ Og det kan de sagtens have ret i. Problemet er, at det ikke er beskrevet, og at man derfor ikke bagefter kan vurdere, hvad der er foregået. Desuden er lige præcis de interviewede familier karakteriserede ved, at det ikke var nok med en forebyggende indsats fra en hjemmehosser.

Man må også huske, at netop disse familier var uenige i vurderingen af, at deres barn havde nogle opvækstvilkår, der var så belastende, at samfundet måtte træde til. De anerkendte måske nok, at de selv i perioder kunne have nogle problemer (fx at de kunne "*drikke for meget*", "*være deprimerede*", "*være kede af det*"), men de var fuldstændig uenige i, at dette kunne have en negativ indflydelse på deres barn. De var således uenige i grundlaget for hjælpen. Måske håbede de, at de ved "*at gøre gode miner til slet spil*" kunne få tingene til at falde til ro, så socialforvaltningen kunne lade være med "*at blande sig*" og på den måde "*skabe problemer, hvor der slet ikke var nogen*".

Mine refleksioner i den anledning går i retning af, om man ved at etablere en hjemme hos-ordning har søgt efter den laveste fællesnævner. Således at forstå at sagsbehandleren godt har været klar over, at det nok ikke var det rigtige eller det bedste, samti-

29) Det har i hvert fald været reaktionen hos de hjemmehossere, jeg har talt med undervejs.

dig med at hun/han har ment, at det var det eneste, det var muligt at få forældrene til at acceptere. Altså en situation, hvor man beslutter noget, man ikke rigtigt tror virker, fordi det, man tror virker, ikke forekommer muligt. Måske igen et eksempel på, hvordan samarbejdet mellem forældre, sagsbehandler og andre kan få børnene og deres problemer til at blive slørede eller glide helt ud af billedet.

I det omfang disse refleksioner afspejler virkeligheden, må det give kommuner/sagsbehandlere anledning til en række overvejelser om, hvorvidt der er andre måder at tackle en sådan situation på. – Ekstra tankevækkende er det, at der faktisk er tale om, at syv af disse børn blev anbragt uden samtykke, da anbringelsen endelig fandt sted.

6.3. Anbringelsen

Når et barn anbringes uden for eget hjem, er der en række bestemmelser i bistandsloven, som skal overholdes: Der skal være en undersøgelse (§32c), der skal være en handleplan med angivelse af formål, forventet varighed, særlige foranstaltninger for barnet, samt foranstaltninger til støtte for familien under barnets ophold uden for hjemmet (§66b). Desuden skal barnets stillingtagen indhentes (§§ 32c, 123 og 124a), ligesom der skal indhentes samtykke fra forældrene (§ 66c), subsidiært foretages en anbringelse efter reglerne for anbringelse uden samtykke (§ 35).

6.3.1. Undersøgelse

Det var forskelligt, hvordan sagen blev undersøgt før anbringelsen. Ved de akutte anbringelser var der næppe nogen undersøgelse i snæver forstand, selvom der kunne være et kendskab til familien, som kunne opsummeres. I andre tilfælde blev der indhentet informationer (typisk i forbindelse med henvendelser udefra), ligesom forvaltningens eksisterende viden blev formuleret. Børnepsykologiske eller børnepsykiatriske undersøgelser var ikke almindelige i de undersøgte sager. Det skete, hvor der var tale om 1) adfærdsmæssige eller andre problemer relateret til barnet selv, eller 2) i forbindelse med undersøgelser af relationen

mellem barn og forældre, eller 3) af forældrenes måde at være forældre på.³⁰⁾ Hovedindtrykket var, at de børnepsykologiske og børnepsykiatriske eksperter især blev inddraget, når der var uenighed mellem forældre og sagsbehandler om anbringelsen, en tendens som også blev fundet i Socialforskningsinstituttets kvantitative undersøgelse.³¹⁾

Skal man vurdere den betydning for sagsforløbet, det har at foretage en undersøgelse, er det mit indtryk, at den særlige betydning lå i, at sagsbehandleren skrev en samlet redegørelse om baggrunden for anbringelsen og derefter brugte den som udgangspunkt for en samtale med forældrene. Altså at selve den skriftlige sammenfatning er væsentlig. Både for at sagsbehandleren selv kan få et overblik og for at dette overblik kan formidles til forældrene. Betydningen af den skriftlige redegørelse i forhold til forældrene fremgår også af Socialforskningsinstituttets kvantitative undersøgelse, idet 89 pct. af forældrene har fået gennemgået undersøgelsens resultat, når der findes en skriftlig redegørelse, mens det kun gælder for 68 pct. af de sager, hvor der ikke er en skriftlig redegørelse for undersøgelsens resultat.³²⁾

Som en refleksion fra den foreliggende undersøgelse skal der derfor peges på betydningen af, at der udarbejdes en skriftlig dokumentation for anbringelsen. Skal man se på anbringelsesforløbet som proces, er det skriftligheden som basis for en efterfølgende samtale, der i særlig grad er fremmende for en god proces.

30) Fx de såkaldte "forældreevne-undersøgelser", der i perioden april til oktober var stærkt diskuteret i *Psykolog Nyt*, hvor nogle (Pallesgård og Staal Larsen) så det som et nyttigt redskab til at vurdere forældrenes funktion som forældre, mens andre mente, det var en umulig opgave (Rikke Schwartz), næsten grænsende til det uvederhæftige (Carsten Stæhr Nielsen og Søren Surland).

31) Hestbæk, 1997, s. 98.

32) Hestbæk, 1997, s. 101.

6.3.2. Handleplan

Spørgsmålet om handleplan er grundigt behandlet i Socialforskningsinstituttets kvantitative undersøgelse, hvor det blandt andet fremgår, at der mangler handleplan i 26 pct. af anbringelsessa-gerne, samt at i de tilfælde, hvor der findes handleplaner, lever de kun op til de indholdsmæssige krav i 56 pct. af tilfælde-
ne.³³⁾

Spørgsmålet om formål blev belyst i kapitel 3. Det fremgik, at der var mange generelle formålsbeskrivelser, hvor hovedmålet var at etablere "rolige og stabile rammer". Nogle sagsbehandlere forklarede formuleringen med, at de havde fundet det besværligt at udarbejde en handleplan. Det besværlige var, at det tog tid (ligesom det tog tid at lave en skriftlig redegørelse for undersøgelsen), og at tid var den største mangelvare i deres arbejde.

Min vurdering var, at det ikke var helt rigtigt kun at tale om tid, tid kan let blive en dårlig undskyldning,³⁴⁾ uanset at selve den skriftliggørende proces er vanskelig. Når man skriver tingene ned, er man nødt til at være meget mere præcis (også i sin tankegang), end man er i den mundtlige formidling. I alt arbejde med klienter har intuition, fornemmelser, iagttagelser og andre ikke sprogligt formulerede indtryk en stor betydning for opfattelsen af forløbet og for de handlinger, man vælger at afprøve. Til en fagkollega kan man kommunikere meget ved at beskrive en fornemmelse, idet begge parter ved, hvilke erfaringer det viser hen til. Skal man formulere sig skriftligt, så det bliver meningsfuldt for andre (herunder forældrene), er der tale om et stykke arbejde, som det tager tid at lære. På kort sigt kan argumentet med, at det er (for) tidskrævende at lave en handleplan derfor være korrekt, men som generelt argument mod handleplaner er det efter min opfattelse ikke godt nok.

33) Hestbæk, 1997, s. 134.

34) Jf. at sagsbehandlerne i en undersøgelse fra 1986 (Watt Boolsen et al., s. 21 og 38) brugte det samme argument til at forklare, at sagsbehandling ikke altid var optimal.

Andre sagsbehandlere gav udtryk for, at udarbejdelsen af handleplanen var uden betydning for sagsbehandlingen (var "ligeegyldig") i den forstand, at der ikke var tale om nogen nyskabelse. De havde alle udarbejdet handleplaner (i flere tilfælde nogle af de bedste i undersøgelsen) efter bistandslovens kriterier, og de sagde, at det havde de også gjort, før handleplaner blev et krav. De mente således ikke, at det indhold, der skulle være i handleplanen, på nogen måde var uden betydning eller ligeegyldigt. Deres argument var, at det var "*noget pjat*" at lovgive så detaljeret, for "*god sagsbehandling har jo altid indeholdt de ting, der nu skal skrives i handleplanen*".

Endelig var der enkelte sagsbehandlere, der havde en positiv indstilling til udarbejdelse af handleplaner. De fortalte, hvordan de efter først at have været forbeholdne havde fundet ud af, at det var et godt arbejdsredskab til både at strukturere tanker og arbejdsprocesser. – Disse få udvalgte hører således til den gruppe, der har modtaget kravet om handleplaner i den ånd, hvori det blev stillet.

Om de øvrige indholdsmæssige krav i handleplanerne kan det siges, at der i de fleste tilfælde var angivet anbringelsens forventede varighed. Kommentarerne til dette punkt samlede sig om de vanskeligheder, der kan være ved at angive varighed. Man inddrog her overvejelser fra den omtalte debat om kontinuitet og stabilitet i anbringelsen og i barnets liv (se kapitel 5). Ligesom det kunne give problemer med en alt for bastant tidsangivelse, hvis der ikke kunne modereres med, hvad der forventedes at skulle ske inden for den angivne tidsperiode. I praksis gav det dog ikke de store problemer, mente sagsbehandlerne, og de henviste i den forbindelse til bistandslovens krav om, at en handleplan skal revideres med højst 6 mdr.'s mellemrum (§ 66f), første gang efter 3 mdr.

I de tilfælde, hvor der var særlige foranstaltninger for barnet under anbringelsen, var det anført. Det samme gjaldt for forældrene, specielt hvis der var tale om en iværksat foranstaltning. I de

tilfælde, hvor forældrene havde fået tilbudt en foranstaltning (typisk behandling for alkoholmisbrug), som de ikke havde ønsket at tage imod, var det ikke altid anført. I øvrigt var der en del forældre, hvor der ifølge sagsbehandlerens opfattelse ikke var brug for særlige foranstaltninger.

Sammenfattende er det min vurdering, at kravet om handleplan fungerer efter sin hensigt. Handleplanen er medvirkende til at tydeliggøre, hvad der sker og dermed medvirkende til at forbedre selve processen i anbringelsesforløbet. De sagsbehandlere, der siger, at handleplanen ikke har nogen betydning, har faktisk efterlevet den indholdsmæssigt, allerede før den blev et krav. De har derfor ikke behøvet det lovgivningsmæssige incitament. De øvrige sagsbehandlere har profiteret af det, også selvom de klager over tidsforbruget. Direkte adspurgt er det da også, hvad de giver udtryk for i interviewet.

6.3.3. Barnets stillingtagen

Spørgsmålet om barnets stillingtagen er belyst i kapitel 3. Her skal der blot suppleres med en talmæssig præcisering. For 10 af de 23 børn er sagsbehandleren i stand til at svare på, hvordan de tror, barnet har forholdt sig til anbringelsen. Resten af børnenes sagsbehandlere ved det ikke.

Når sagsbehandleren ikke ved, hvordan barnet forholder sig til anbringelsen, skyldes det, at der (efter hvad sagsbehandleren ved), ikke er blevet talt med barnet i forbindelse med anbringelsen. Kun 5 børn har haft en samtale med sagsbehandleren om anbringelsen. Af disse har 3 børn haft en samtale med sagsbehandleren alene, mens 2 børn har haft en samtale med sagsbehandleren og forældrene på samme tid. Samtalen har primært handlet om at fortælle barnet, at anbringelsen skulle finde sted.

For seks børn oplyser sagsbehandleren, at andre kommunalt ansatte (konsulent eller akutinstitution) har talt med børnene i forbindelse med anbringelsen. Én sagsbehandler ved ikke, hvor-

dan børnene reagerer på den samtale, de øvrige var blevet informeret om det.

Undersøgelsen peger dermed på et helt konkret felt, hvor det er nødvendigt, at arbejdet forbedres. Sagsbehandlerne i denne undersøgelse har i de fleste tilfælde ikke levet op til deres ansvar. De har ikke selv talt med børnene og heller ikke sikret sig, at der er blevet talt med børnene på en relevant måde. Børnenes udtalelser bekræfter dette.

Min personlige vurdering er, at det første trin til at afhjælpe dette er at tage fat i helt konkret, hvad det er, der skal tales med børnene om. Ifølge bistandsloven³⁵⁾ skal man høre børnenes stillingtagen til anbringelsen og til de forhold, der nødvendiggør anbringelsen. Der er tale om en høring og ikke om en samtale. Set ud fra børnenes vinkel, vil det være min vurdering, at de har brug for noget mere. De har især brug for at få at vide, hvad der er baggrunden for, at nogle voksne har besluttet, at de skal bo et andet sted, at få at vide, at det ikke er deres "skyld" og især at få at vide, hvordan tilværelsen skal forme sig efter anbringelsen. Fx hvordan man får besøg af mor og far, eller besøger dem, eller besøger søskende eller anden slægt. At man godt må blive ved med at kunne lide sine forældre, at man også godt må kunne lide fx sine plejeforældre, at det kan være svært både at kunne lide forældrene og plejeforældrene osv. Kort sagt alle de praktiske og følelsesmæssigt relaterede spørgsmål, som det vil være naturligt at stille sig selv i den situation.³⁶⁾

Det er ikke nødvendigvis givet, at sagsbehandleren, når først hun/han har hørt barnets stillingtagen (og formidlet de basale informationer om anbringelsen), er den rigtige person for barnet at fortsætte samtalerne med. Men det er givet, at det er sagsbehandlerens ansvar at sørge for, at der er en voksen, der får på-

35) For børn under 12 år skal der redegøres for barnets stilling til anbringelsen. For de 12-14-årige er der tale om en høringsret, mens børn på 15 år og ældre har partsstatus.

36) Se fx Øvreide, 1995, for inspiration.

lagt og påtager sig opgaven. Ligesom sagsbehandleren har (bør have) en faglig baggrund for at vide, at det har betydning for barnets videre udvikling. Jeg vil anbefale, at sagsbehandlerne/socialforvaltningerne tager dette ansvar på sig og begynder at præcisere, hvad der er brug for, og hvordan man kan sørge for at sætte det i værk.

6.3.4. Forældrene i processen

Spørgsmålene om forældrene er belyst flere steder: i kapitel 3 om inddragelse af forældrene, i kapitel 5, der primært handler om forældrene og i første del af det foreliggende kapitel. Her skal der kun suppleres med nogle få bemærkninger om handleplanens funktion i forhold til forældrene. For netop når det handler om samarbejdet med forældrene, er der blandt sagsbehandlerne stor enighed om, at handleplanen har en betydning. Man anser det for et godt redskab for processen, at man har handleplanen som noget helt konkret, man kan give forældrene, ligesom det fremhæves, at den kan tydeliggøre, både hvor man er enig, og hvor der er konflikt. Tilsvarende taler forældrene om handleplanen som noget, man kan holde sig til, og i næsten alle hjem (i de sager hvor den findes) bliver den hentet, så jeg kan læse den i forbindelse med interviewet.

Et andet område, hvor der er enighed om handleplanens betydning, er, når det drejer sig om kontakten mellem forældre og børn under anbringelsen. I de tilfælde hvor det fungerer bedst (i betydningen at alle parter er tilfredse), har handleplanen en funktion som aftalepapir eller kontrakt mellem forældre og plejefamilie/institution. Planen regulerer samvær mellem barn og forældrene og kan forebygge misforståelser og konflikt ved, at der på forhånd er lavet aftaler (om besøg, jul, ferier etc.). Det væsentlige er her, at der er tale om et papir udarbejdet af socialforvaltningen, således at eventuelle konflikter lander på sagsbehandlerens bord og ikke i den direkte kontakt mellem forældre og plejeforældre eller institution. Forholdet blev nævnt både af sagsbehandlere, forældre og plejeforældre, mens det i mindre grad blev nævnt af institutionerne. Det samme gjaldt i øvrigt

den lovbestemte halvårslige revidering af handleplanen. Når det fungerer, blev det, især af forældre og plejeforældre nævnt som den mulighed, der skabte et forum, hvor tingene kunne diskuteres, uden at uenigheder udviklede sig til åben konflikt. Her skal det dog siges, at det ikke var altid, at handleplanerne blev revideret efter de tidsmæssige forskrifter i bistandsloven.

Sammenfattende kan man sige, at skriftligheden er et godt arbejdsredskab til at inddrage forældrene i processen, og man kan derfor kun anbefale, at der arbejdes videre ad den vej.³⁷⁾ Skriftligheden får – efter min vurdering – forældrene til i højere grad at føle sig som en del af en proces, ligesom de fleste forældre i undersøgelsen opfatter skriftlighed som et udtryk for respekt (også i de tilfælde, hvor de klager over uforståeligt sprog).

6.3.5. Opfølgning

Spørgsmålet om opfølgning under anbringelsen har også i nogen grad været belyst i de tidligere kapitler, specielt kapitel 3, hvor der blev sat spørgsmålstegn ved kvaliteten, jf. at knap halvdelen af børnenes sagsbehandlere oplyser, at de ikke ved, om anbringelsens resultat kan vurderes positivt for barnet, hvor dette "ved ikke" skal tages helt bogstaveligt.

Variationen, med hensyn til hvordan og hvor ofte der følges op i anbringelsessagerne er stor i de undersøgte sagsforløb. Der er sager (som fx eksemplet med Kasper i kapitel 4), hvor der er et dækkende opfølgingsarbejde over for både barn, forældre og anbringelsessted, ligesom der er eksempler på anbringelser, hvor der mere end 1 år efter anbringelsen endnu ikke har været nogen kontakt mellem sagsbehandleren og/eller anbringelsessted og forældre, som det blev beskrevet i kapitel 3 under overskriften *Ingen handleplan, ingen samtale*. Det samlede indtryk er, at der er mange sager, hvor opfølgningen i bedste fald må karakteri-

37) I øvrigt også en erfaring i Uggerhøj, 1995, at forældrene reagerede meget positivt på at få tilsendt referater fra de samtaler, de havde haft med deres sagsbehandler.

seres som sporadisk. Det virker ikke, som om det er reglen, at det er noget, der prioriteres højt af sagsbehandlerne.³⁸⁾

Undersøgelsens konklusion på dette punkt er, at der er tale om nogle problemer, som kommunerne/sagsbehandlerne med det samme bør gå i gang med at løse. Der er i undersøgelsen alt for mange eksempler på, at opfølgningen er mangelfuld, og på at sagsbehandleren kun rægerer på meldinger om, at nu går det galt og ikke selv tager initiativer til at holde kontakt og følge op, efter at anbringelsen er sket, jævnfør gennemgangen af interviewene med sagsbehandlerne i kapitel 3. De største problemer har været i de kommuner og de perioder, hvor der har været massive ressourcemæssige problemer. Men det må alligevel betegnes som utilfredsstillende, at det kan lade sig gøre at have så mangelfuld en opfølgning, at man ikke som et minimum overholder bistandslovens retningslinjer om opfølgning i form af en revidering af handleplanen mindst hver 6 måned. Her må det anbefales, at kommunerne undersøger forholdene i deres egne børnesager og derefter om nødvendigt strammer op på procedurerne, så det ikke kan lade sig gøre, at der ikke bliver fulgt op, fx i form af det tidligere foreslåede om, at alle børnesager tages op og gennemgås af en anden end den aktuelle sagsbehandler mindst én gang om året.

38) Et forhold, der også er påvist i en undersøgelse af tvangsanbringelser i Københavns Kommune i 1990 (Ertmann, 1994), hvor det beskrives, at der nærmest sker et ophør af sagsbehandlingen (her dog specielt foranstaltninger over for forældrene), når anbringelsen først er kommet i stand.

Bilag

Bilagsskema 2.1.
Dokumentation.

Navn (fiktivt)	Alder	Anbringelses- sted	Primær anbrin- gelsesgrund	Forældres for- sørgelsesgrundlag
Eva	8	Skolehjem	Adfærd + alkoholmisbrug	Bistand
Lisa	8	Familiepleje	Alkoholmisbrug	Dagpenge
Signe	6	Familiepleje	Alkoholmisbrug	Dagpenge
Kasper	10	Familiepleje	Adfærd + forældresituation	Bistand
Åse	12	Akutinst./ områdeinst.	Alkoholmisbrug	Bistand
Lars	13	Behandlingsinst.	Alkoholmisbrug	Bistand
Lotte	9	Familiepleje	Alkoholmisbrug	Dagpenge
Rita	9	Akutinst./ områdeinst.	Alkoholmisbrug	Bistand
Johan	13	Familiepleje	Alkoholmisbrug	Bistand
Carsten	12	Skolehjem	Adfærd	Løn
Peter	11	Skolehjem	Adfærd	Løn
Andreas	12	Skolehjem	Adfærd	Løn
Jonna	14	Kostskole	Adfærd + familieproblemer	Løn
Bent	13	Behandlingsinst.	Adfærd	Dagpenge
Frederik	13	Kostskole	Narkomisbrug	Pension
Ikke interviewet	6	Behandlingsinst.	Hash + adfærd+ familieproblemer	Bistand
Andrea	16	Familiepleje	Alkoholmisbrug	Pension
Birgit	11	Familiepleje	Alkoholmisbrug	Pension
Ellen	16	Familiepleje	Alkoholmisbrug	Løn
Daniel	12	Familiepleje	Alkoholmisbrug	Bistand
Kim	7	Akutinst./ områdeinst.	Alkoholmisbrug	Pension
Ole	12	Skolehjem	Alkoholmisbrug	Bistand
Anita	9	Familiepleje	Alkoholmisbrug	Bistand

Bilagsskema 2.1. (fortsat)

Navn (fiktivt)	Samtykke	Nuvær. anbringelsesvarighed	Antal anbringelser i nuvær. forløb	Antal tidl. anbringelser	Resultat (kat. som i kap. 3)
Eva	Ja	9 måneder	2	0	C
Lisa	Ja	5 måneder	2	0	A
Signe	Ja	5 måneder	2	0	A
Kasper	Ja	6 måneder	1	1	A
Åse	Nej	16 måneder	1	0	B
Lars	Nej	26 måneder	1	0	A
Lotte	Ja	3 måneder	2	1	B
Rita	Nej	19 måneder	1	1	C
Johan	Ja	24 måneder	2	0	A
Carsten	Ja	8 måneder	1	0	A
Peter	Ja	4 måneder	1	0	B
Andreas	Ja	13 måneder	1	0	A
Jonna	Ja	5 måneder	1	0	D
Bent	Ja	15 måneder	1	0	A
Frederik	Ja	27 måneder	1	1	A
Ikke interviewet	Nej	9 måneder	2	2	C
Andrea	Ja	7 måneder	1	2	A
Birgit	Ja	6 måneder	1	0	D
Ellen	Ja	36 måneder	1	0	A
Daniel	Ja	23 måneder	1	2	A
Kim	Nej	2 måneder	1	0	B
Ole	Nej	7 måneder	1	0	C
Anita	Nej	4 måneder	1	0	D

Bilagsskema 3.1.**Børnene fordelt efter antal positive udfald på de otte temaer.**

Antal positive udfald på de 8 temaer	Antal børn
0 positive udfald	3
1 positivt udfald	2
2 positive udfald	2
3 positive udfald	3
4 positive udfald	2
5 positive udfald	2
6 positive udfald	3
7 positive udfald	0
8 positive udfald	6
I alt	23

Bilagsskema 3.2.**Børnene fordelt efter antal positive udfald på de otte temaer.**

	Børn med positive udfald	Børn uden positive udfald	I alt
Glad for stedet	15	8	23
Fået det bedre	17	6	23
Tilknytning til voksne	11	12	23
Relation til børn på stedet	10	13	23
Relation til kammerater	12	11	23
Hjælp fra voksne fra anbringelsessted	15	8	23
De voksne kender barnet	11	12	23
Barnet har fortalt om sig selv	9	14	23

Bilagsskema 5.1.

Forældrene fordelt efter, om de henholdsvis har eller ikke har a) selv oplevet, at der var problemer før anbringelsen, b) selv forsøgt at løse problemerne, og c) været forberedt på, at problemerne kunne føre til en anbringelse. Forældre til i alt 23 børn.

	Ja	Nej	Uoplyst	Børn i alt
Har forældrene selv oplevet problemer før anbringelsen	11	11	1	23
Har forældrene selv søgt at løse problemet	4	15	4	23
Har forældrene været forberedt på anbringelsen	6	14	3	23

Bilagsskema 6.1.

Børn, hvor de givne foranstaltninger har været sat i værk.

Foranstaltning	Antal børn
Henstilling om daginstitution	5
Hjemmehosser	8
Dagbehandling	1
Støttepædagog i daginstitution	2
Støttepædagog/lærer i skolen	4
Personlig rådgiver til barnet	2
Aflastningsfamilie	1
I alt	11

Anm.: Der kan have været mere end én foranstaltning for det enkelte barn.

Litteratur

Adcock, M. (1980)

Dilemmas in planning long-term care, i: Triseliotis, J. (ed.): New developments in foster care and adoption. London: Routledge & Kegan Paul.

Aldgate, J. (1980)

Identification of factors influencing children's length of stay in care, i: Triseliotis, J. (ed.): New developments in foster care and adoption. London: Routledge & Kegan Paul.

Andersen, de P.E. & Wagner, L. (1992)

Stærkt velfærdstruet. Et møde med 18 unge, der som børn blev tvangsfjernet. Odense: Socialmedicinsk afsnit. Social- og sundhedsforvaltningen.

Andersson, G. (1990)

Barns förhållande till föräldrar och fosterföräldrar. Nordisk Psykologi, 42 (1), 59-74.

Andersson, G. (1995a)

Barn i samhällsvård. Lokus, 4, 4-11.

Andersson, G. (1995b)

Barn i samhällsvård. Lund: Studentlitteratur.

Backe-Hansen, E. (1982)

Når fosterhjemplaceringer ender med tilsigtet flytting. Oslo: NAVF's senter for klinisk psykologisk forskning. Monografi 1.

Backe-Hansen, E. (1994)

Contact between young children in long-term care and their parents. Scandinavian Journal of Social Welfare: 3: 24-30.

Backe-Hansen, E. (1995)

Omsorgsovertakelse av små barn i et utviklingspsykopatologisk perspektiv, i: Belastninger og risiko. Nordisk Sosialt Arbeid, 2, 102-113.

Backe-Hansen, E. (1995)

Omsorgsovertakelse av små barn i et utviklingspsykopatologisk perspektiv II: Hvordan gikk det med barna?. Nordisk Sosialt Arbeid, 3, 213-223.

Bakke, L. et al. (1990)

Forældreftener for førstegangsførelse. Beskrivelse og evaluering af et forsøg i perioden 1986-1989 i Ribe Amt. Ribe.

Beese, I. (1997)

Non-verbale inlæringsvanskeligheder - NLD, i: Trillingsgaard, A. et al. (red.): Børn der er anderledes. København: Dansk Psykologisk Forlag.

Bekendtgørelse 829 af 1. oktober 1992 af lov om social bistand.

Beldring, A. (1991)

Kondomet eller den sociale internering - essays om etik, moral og sosialt arbejde. Hørsholm: Pædagogisk Psykologisk Forlag.

Betænkning nr. 1212 (1990)

Om de retlige rammer for indsatsen over for børn og unge.

Breger, L. (1974)

From Instinct to Identity. The Development of Personality. New Jersey: Prentice-Hall Inc.

Børjeson, B. (1992)

Nye teorier om barns utvikling og separasjon fra familien. Norges Barnevern, 2, 4-15.

Børnerådet (1997)

Fortrolighedsrummet - om børns ret til fortrolighed. København: Statens Publikationer.

Campbell. L. (1997)

Family involvement in decision making in child protection and care: four types of case conference. *Child and Family Social Work*, 2, pp 1-11.

Cederström, A. (1990)

Fosterbarns Anpassning - en relationsproblematik. Stockholms Universitet: Pedagogiska institutionen.

Choi, N.G. et al. (1997)

Effectiveness of a Parent-Aid Services Program. *Families in Society*, 78, 5, 539-549.

Christensen, E. (1988)

Opvækst eller overlevelse. Psykisk forsvar mod vold og strategier for overlevelse hos 4-6-årige børn i familier med hustrumishandling. København: SIKON.

Christensen, E. (1991)

Trængte familier. København: Socialforskningsinstituttet. Rapport 91:8.

Christensen, E. (1994)

Når mor eller far drikker... Interview med børn og forældre i familier med alkoholmisbrug. København: Socialforskningsinstituttet. Rapport 94:2.

Christoffersen, M. Nygaard (1993)

Anbragte børns livsforløb. En undersøgelse af tidligere anbragte børn og unge født 1967. København: Socialforskningsinstituttet. Rapport 93:11.

Christoffersen, M. Nygaard (1996),

Opvækst med arbejdsløshed. En forløbsundersøgelse af to generationer født 1966 og 1973. København: Socialforskningsinstituttet. Rapport 96:14.

Cronbach, I.J. et al. (1980)

Toward reform of program evaluation. Aims, methods and institutional arrangements. San Francisco: Jossey Bass.

Dalby, M.A. (1997)

Sprogforstyrrelser hos børn, i: Trillingsgaard et al. (red.): Børn der er anderledes. København: Dansk Psykologisk Forlag.

Elsvor, K. B. (1996)

En helt anden verden. En beretning af en ung mand med Aspergers syndrom. København: Videnscenter for Autisme.

Erikson, E.H. (1983)

Barnet og samfundet. København: Hans Reitzels Forlag (Childhood and Society, 1968).

Ertmann, B. (1994)

Tvangsfjernelser. En analyse af samtlige tvangsfjernelser i Københavns Kommune 1990. Vejle: Kroghs Forlag A/S.

Forebyggende sundhedsordninger for børn og unge (1995)

Retningslinjer. København: Sundhedsstyrelsen.

Garbarino, J. & Stott, F.M. (1992)

What children can tell us. San Francisco: Jossey-Bass Publishers. (er udkommet på dansk i 1997: Hvad børn kan fortælle os. Hans Reitzels Forlag).

Grinde, T.V. (1989)

Barn og barnevern i Norden. Samfundnets respektive familiens ansvar for barna. København: NORD, Nordisk Ministerråd.

Grinde, T.V. (1995)

Perspektiver og prioriteringer i barnevernet? Nordisk Sosialt Arbeid, 2, 83-101.

Hagbard, S. & Esping, U. (1992)

Med barns ögon. Om ett barnrelaterat förhållningssätt i familjehemsvården. Stockholm: Allmänna Barnhuset.

Hansen, E. J. (1995)

En generation blev voksen. Den første velfærdsgeneration. København: Socialforskningsinstituttet. Rapport 95:8.

Hestbæk, A-D. (1997)

Når børn og unge anbringes. En undersøgelse af kommunernes praksis i anbringelsessager. København: Socialforskningsinstituttet 97:6.

Hjorth Andersen, B. (1995)

Kommunernes udarbejdelse af planer i anbringelsessager. København: Socialforskningsinstituttet. Arbejdsnotat 1995:6.

Holman, R. (1980)

Exclusive and inclusive concepts of fostering, i: Triseliotis, J. (ed.): New developments in foster care and adoption. London: Routledge & Kegan Paul.

Jansson, P. (1997)

Børns oplevelse. Månedsskrift for Praktisk Lægegerning. April, 465-470.

Kelly, N. & Milner, J. (1996)

Child Protection. Decision-Making. Child Abuse Review, 5, 91-102.

Kildedal, K. (1995)

En menneskelig opvækst. Aalborg: Aalborg Universitetscenter.

Kildedal, K. (1997)

En menneskelig opvækst - at arbejde med anbringelser af børn.
Nordisk Socialt Arbeid, 2, 96-102.

Kjær Jensen, M. (1991)

Kvalitative metoder i anvendt samfundsforskning. København:
Socialforskningsinstituttet. Rapport 91:1.

Kvale, S. (1996)

InterViews. Thousand Oaks, California: SAGE Publications,
Inc. (udkommet på dansk i 1997: InterView. Hans Reitzels
Forlag).

Mallon, G.P. (1994)

Some of Our Best Therapists are Dogs. Child & Youth Care
Forum, 23, 89-101.

Mehlbye, J. (1990)

Forældreuddannelse - en evaluering af projekt "hjemme er
bedst" i Vejle Amt. København: AKF. Arbejdsrapport.

Meinild, O. (1997)

Skæve psykologroller. Psykolog Nyt, 19.

Nielsen, T.I. (1978)

Handlinger. København: Dansk Psykologisk Forlag.

Ogden, T. (1989)

Tiltaksevaluering i barnevernet. En metodebeskrivelse. Norges
Barnevern, 3, 50-64.

Olsson, G. (1997)

Psykoterapiforskning för psykoterapeuter. Nordisk Psykologi,
49, 2, 98-113.

Rowe, J. (1980)

Fostering ind the 1970s and beyond, i: Triseliotis, J. (ed.): New developments in foster care and adoption. London: Routledge & Kegan Paul.

Schultz Jørgensen, P. et al. (1989)

Kommunernes børnesager - en undersøgelse af forebyggelse, visitation og anbringelse i syv kommuner. København: Socialforskningsinstituttet. Rapport 89:1.

Schwartz, R. (1997)

Det svære skøn. Forældrevevne. Psykolog Nyt, 19.

Stern, D. (1977)

The First Relationship. Mother and Infant. Cambridge Massachusetts: Harvard University Press.

Stern, D.N. (1995)

Barnets interpersonelle univers. København: Hans Reitzels Forlag (The Interpersonal World of the Infant. 1985).

Stæhr Nielsen, C. & Surland, S. (1997)

De måske egnede. Psykolog Nyt, 8.

Stæhr Nielsen, C. & Surland, S. (1997)

Egnet alligevel? Psykolog Nyt, 16.

Sørensen, T.B. (1995)

Den sociale samtale mellem klienter og sagsbehandlere. Århus: Forlaget Gestus.

Thormann, I. & Guldberg, C. (1995)

Hånden på hjertet. Omsorg for det lille barn i krise. København: Hans Reitzels Forlag.

Trillingsgaard, A. (1997)

Børns udvikling. Psykolog Nyt, 11, 10-12.

Trillingsgaard, A. et al. (red.) (1997)

Børn der er anderledes. Hjernens betydning for barnets udvikling. København: Dansk Psykologisk Forlag.

Triseliotis, J. (ed.) (1980)

New developments in foster care and adoption. London: Routledge & Kegan Paul.

Uggerhøj, L. (1995)

Hjælp eller afhængighed. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.

Vejledning 11 af 15. december 1992 om Bistandslovens bestemmelser om særlig støtte til børn og unge. København: SIKON.

Vinnerljung, B. (1996a)

Fosterbarn som vuxna. Lund: Arkiv förlag.

Vinnerljung, B. (1996b)

Svensk forskning om fosterbarnsvård. - en översikt. Stockholm: Liber Utbildning AB.

Watt Boolsen, M., Mehlbye, J. & Sparre, L. (1986)

Børns opvækst uden for hjemmet. En undersøgelse af døgnanbringelser i Københavns kommune. København: AKF's Forlag.

Wegler, B. & Warming, H. (1996)

Barnet mellem to familier - en undersøgelse af samarbejdet mellem forældre og plejeforældre. København: Familieplejen Danmark. Dafolo Forlag.

Werner, E.E. & Smith, R.S. (1982)

Vulnerable but invincible. A longitudinal study of resilient children and youth. New York: McGraw-hill Book Company.

Øvreeide, H. (1995)

Samtaler med barn. Metodiske samtaler med barn i barneverns-situasjoner. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS - Norwegian Academic Press.

Socialforskningsinstituttets udgivelser siden 1.1.1997

97:1

Bengtsson, S.: Handicap og funktionshæmning i halvfemserne. 1997. 196 s. ISBN87-7487-552-3. Kr. 140,00.

97:2

Gregersen, O.: Virksomhedernes brug af arbejdsmarkedsuddannelserne. 1997. 242 s. ISBN 87-7487-553-1. Kr. 175,00.

97:3

Andersen, D.: Uddannelsesvalg efter 9. klasse. Delprojekt under forskningsprogrammet UDDANNELSE TIL ALLE. 1997. 205 s. ISBN 87-7487-555-8. Kr. 135,00.

97:4

Gruber, T. & Villadsen, K.: Kvalitet i det frivillige sociale arbejde. 1997. 166 s. ISBN 87-7487-556-6. Kr. 130,00.

97:5

Bonke, J. (red.): Dilemmaet arbejdsliv – familieliv i Norden. 1997. 256 s. ISBN 87-7487-557-4. Kr. 140,00.

97:6

Hestbæk, A-D: Når børn og unge anbringes. En undersøgelse af kommunernes praksis i anbringelsessager. 1997. 304. s. ISBN 87-7487-558-2. Kr. 210,00.

97:7

Brogaard, S. & Weise, H.: Evaluering af Lov om kommunal aktivering. Kommuneundersøgelsen. 1997. 110 s. ISBN 87-7487-559-0. Kr. 100,00.

97:8

Hansen, H.: Elements of Social Security in 6 European Countries. A comparison covering: Denmark, Sweden, Finland, Germany, Great Britain, The Netherlands. 1997. 140 s. ISBN 87-7487-560-4.

97:9

Zeuner, L. (red.): Social integration. 1997. 226 s. ISBN 87-7487-561-2. Kr. 170,00.

97:10

Kjær Jensen, M., Kirkegaard, O. & Varming, M.: Sociale boformer. Boformer for psykisk syge, alkohol- og stofmisbrugere samt socialt udstødte og hjemløse. SBI-rapport 281. I samarbejde med Statens Byggeforskningsinstitut. 1997. 195 s. ISBN 87-563-0959-7. Kr. 200,00.

97:11

Fridberg, T. (red.): Hvem løser opgaverne i fremtidens velfærdssamfund? 1997. 236 s. ISBN 87-7487-564-7. Kr. 170,00.

97:12

Bunnage, D.: Young Elderly in Denmark in the Mid-1990's. 1997. 39 s. ISBN 87-7487-565-5.

97:13

Pedersen, L. (red.): Er der veje til fuld beskæftigelse? 1997. 304 s. ISBN 87-7487-566-3. Kr. 200,00.

97:14

Kjær Jensen, M.: Valg af ungdomsuddannelse efter 10. klasse. Delprojekt under forskningsprogrammet UDDANNELSE TIL ALLE. 1997. 38 s. ISBN 87-7487-567-1. Kr. 50,00.

97:15

Bonke, J.: Hans ægteskab/hendes ægteskab - økonomiske beslutninger i familier og hjemmeservice. 1997. 269 s. ISBN 87-7487-569-8. Kr. 190,00.

97:16

Fridberg, T.: Fra eliteforbrug til masseforbrug. Interessen for kultur 1964-1993. 1997. 94 s. ISBN 87-7487-573-6. Kr. 90,00.

97:17

Hansen, E.J.: Perspektiver og begrænsninger i studiet af den sociale rekruttering til uddannelserne. 1997. 68 s. ISBN 87-7487-574-4. Kr. 60,00.

97:18

Just Jeppesen, K.: Børns kriminalitet. Forsøgserfaringer fra en hurtig forebyggende indsats. 1997. 89 s. ISBN 87-7487-575-2. Kr. 125,00

97:19

Bjerregård Bach, H.: Virksomhederne og arbejdsformidlingens tilbud. Evaluering af arbejdsmarkedsreformen II. 1997 157 s. ISBN 87-7487-576-0. Kr. 150,00.

97:20

Langager, K.: Indsatsen over for de forsikrede ledige. Evaluering af arbejdsmarkedsreformen I. 1997. 264 s. ISBN 87-7487-577-9. Kr. 230,00.

97:21

Weise, H. & Brogaard, S.: Aktivering af kontanthjælpsmodtagere. En evaluering af Lov om kommunal aktivering. 1997. 192 s. ISBN 87-7487-578-7. Kr. 180,00.

97:22

Fridberg, T. & Koch-Nielsen, I.: Konsekvensanalyse af kulturby 96. 1997. 78 s. Kr. 150,00. Fridberg, T. & Koch-Nielsen, I.: Cultural Capital of Europe Copenhagen 96. 78 s. Kr. 150,00. Både dansk og engelsk udgave sælges gennem Københavner Information, Rådhuspladsens Informationscenter, 1550 København V, tlf. 33 66 66 33.

97:23

Vestergaard, H., Gottschalk, G., Trærup, T., Gruber, T. & Ørum Rasmussen, I.: De 8 modelområder. Evaluering af et Byudvalgsinitiativ. SBI-rapport 288. I samarbejde med Statens Byggeforskningsinstitut. 1997. 215 s. ISBN 87-563-0972-4. Kr. 325,00.

97:24

Heide Ottosen, M.: Børn i sammenbragte familier. Et studie af forældreskab som social konstruktion. 1997. 412 s. ISBN 87-7487-579-5. Kr. 270,00.

97:25

Nygaard Christoffersen, M.: Spædbarnsfamilien. Rapport fra første fase i en forløbsundersøgelse af børn født i efteråret 1995. 1998. ISBN 87-7487-580-9. Under udgivelse.

97:26

Bruun-Vierø, I.M.: Annual Report 1996. Catalogue of Projects 1997. 1997. 44 s. ISBN 87-7487-581-7.

97:27

Bengtsson, S.: Kvalitet gennem brugerindflydelse. Et forsøg med styring af indhold i stedet for form. 1997. 144 s. ISBN 87-7487-582-5. Kr. 115,00.

Social Forskning er instituttets nyhedsblad. Det udkommer fire gange om året og orienterer i en lettilgængelig form om resultaterne af instituttets arbejde. Lejlighedsvis udkommer Social Forskning som udvidet tema-nummer med bidragydere udefra.

Abonnementet er gratis og kan tegnes ved henvendelse til instituttet.

Tema-nummer af Social Forskning:

Det sociale ansvar. September '96. 68 s.

Borgerne om velfærdssamfundet. Særnummer. August '96. 66 s.

Kr. 50,00.

Børn. Familie. Samfund. Marts '97. 98 s.

En fuldstændig liste over instituttets udgivelser kan fås ved henvendelse til Socialforskningsinstituttet tlf. 33 48 09 46, e-mail: library@smsfi.dk.